

AKTÜEL OLAYLAR

«GENÇLİK İÇİN ÇIKAR YOL»

Prof. Bahri SAVCI

Cumhurbaşkanlığı ve Muhalefet Liderliğinden sonraki Başbakanlığında da İnönü,, siyasetini, daima şu iki çizgi üzerinde tutmağa gayret etmektedir: Demokratik eşkâle riayet ve bunu medeni münasebetler halinde geliştirmeğe gayret; Plâni uygulamaya gayret...

Demokratik eşkâl; bütün muhalefet yıllarında ileri sürdüğü ve şimdi de 1961 Anayasa rejiminin bir müsbet hukuka bağladığı kural ve müesseselerden ibarettir: i - Serbest, genel, parti rekabetine dayanan devrî seçim; ii - Böyle bir seçimden gelen parlâmentoya dayalı bir hükûmet; iii - Her ikisinin icraatını, siyasî iktidarın suiistimali olmaktan alakoyacak siyasî ve kazaî kontrol müesseseleri; iv - Parti rekabetini, Meclis-Hükûmet münasebetlerini, bilhassa ve bilhassa Muhalefet - İktidar münasebetleri ile rakip basın tartışmalarını medeni münasebetler halinde yürütme gayreti... İşte, İnönü, bütün politikasını, iktidar münasebetlerini, bu hususları ihtiva eden bir demokratik eşkâle riayet geleneğini, usulünü tam olarak yerleştirme görüşü üzerine dayatmaktadır. Şahsî saltanat iktidarından kurtulup, Cumhuriyet kurmanın; dünya gidişinde memleketin kaderini, Batı demokrasilerinin kaderine bağlamanın; bizzat kendi partisinin ileri gelenlerinin yüzde yüz ümitli rızasına dayanmadığı halde, İkinci Dünya Harbinin hemen bitiminde çok parti sistemini uygulamaya geçişinin bütün anlamı, Türklerin medeniyet kervanına katılmalarının şartını, bu kervan içinde kendi problemlerini çözebilmenin yolunu, bu demokratik eşkâl içinde cereyan edecek bir siyasî iktidar vetiresinde görmüş olmasıdır. İçinde bizzat kendisinin de yaşadığı, bu, İkinci Dünya Savaşından sonraki, devre (1945-50 arası, 5 yıllık) mahiyeti pek kavranılmayan, daha çok duygulardan hız alan bir siyasî çatışmayı; 1950-60 arası, 10 yıllık, demokrasi uygulama niyetlerine rağmen, gün geçtikçe demokrasi defor-

masyonları içine düşmeyi; 1960-61 arası, süratle, demokrasinin hukukî ve siyasî müesseselerini aramayı; 1961 Anayasası altında, nisbî seçim sistemi üzerinde, koalisyon hükümetleri yolu ile de en mütenakız kuvvet akımlarının bile, bir demokrasi müesseseseleşmesi içinde verim verebileceğini ısbatlamayı ihtiva eden bu hariakulâde ilgi verici devrede) bütün Türklerin ve müesseselerinin ödevi, bu demokratik siyasî iktidar eşkâline riayet ve onu yerleştirmeğe gayret olmalıdır. Asıl müşahhas sosyal ve ekonomsal problemlerin, tam saadet teşkil edecek sonuçlar halinde çözümlenmesi ise; esas itibariyle, ilerde, artık, kendisinden vazgeçilmez ve yolundan saptırılmaz halde demokrasiye sahip olacak olan nesillerin işidir.

Fakat, aynı zamanda, ortada bu demokrasiyi, bugünkü şartlar içinde yaşatmanın, kökleştirmenin empoze ettiği bir gerçek de var: Pek muaccel olmak üzere, bazı ekonomik ve sosyal icralara da ihtiyaç var. Bu icralar yapılmaz ve bazı ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar çözümlenmezse, bir tatmine - az çok - ulaştırılmazsa, bizzat demokrasi, daha bugünden yıkılmak tehlikesi içindedir. Bunu önlemek için, daha bugünden, bazı ekonomik ve sosyal ameliyelere girmekten başka çare yoktur. Bugün, derin, köklü operasyonlarla Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kaderini, tüm müsbete ircâ etmeğe imkân yoktur. Ama, bir miktar tatminler getirilmezse ve demokrasinin verimliliği ısbat edilmezse, demokrasi düşecektir. Onun için, Millî Birlik İdaresinin başlattığı plâncılık teşebbüsünü ele almak ve birbirine pek mütenakız ifadelerle siyaset alanında mevcut olan akımlara, bunları uygulamak lâzımdır. Bu da bir farizadır.

İşte, İnönü'nün Plânı uygulama gayreti de; sebebi, mahiyeti ve genişliği bundan ibaret olan bir siyaset çizgisinden ibarettir. O, daha ziyade, bütün gayretiyle, halk kitlelerinin demokrasi müessesesine olan, olacak olan intibakı üzerinde çalışmak isterdi. Öyle ki, halk, en köklü ameliyeler de istiyen, istiyecek olan sosyal ve ekonomsal politikasını bizzat arayıp, bulma seviyesine, bu demokrasi içinde çıkabilsin... Daha şimdilik, henüz pek yetişmemiş bir halk kitlesine dayanan oy vetiresini kullanarak, halkın oy-gücünü en saf ve gerçek mahiyeti ile kavramağa muvaffak olunarak, köklü, sosyal ve ekonomsal operasyonlara gitmek mümkün değildir. Daha, şimdilik, halk-oyunu, ona hâkim ferdî veya zümrevî menfaat merkezlerinin etkisinden tam olarak kurtarılmış olarak istihsal etmeğe imkân yoktur. Fakat, halk, bir kere, demokrasinin kendi müessesesi olduğunu kavrasın, iktidarın, kendi iktidarı olduğu, olması gerektiği olayını kavra-

sın; buna, kendisinden vazgeçilmez bir müessese olarak inansın ve bağlansın; ilerde kendi oyunu gerçek muhtevası ile belirtmeğe engel olan, kendi oyunu başka ferdî veya zümrevî menfaat merkezlerinin âleti haline getirme engellerini de bertaraf etmesini becerir.

İşte İnönü, bu noktalarla yetinmek isterdi. Fakat, zaruretler, onu, bu noktayı bir miktar aşarak, demokrasiyi, daha bugünden, bazı ferdî ve zümrevî menfaat merkezlerinin vetiresi olmaktan kurtarmağa doğru itmiştir. İnönü, bunun da yolunu, Millî Birlik İdaresinin kurduğu ve çalışmalara sevkettiği plâncılık teşebbüsünü ele alıp devam ettirmede gördü. Vâkıa, içinde, kendi partisi de olmak üzere, bütün siyasî partiler, Millî Birlikten devralınan plâncılık teşebbüsünün, demokrasiyi, ferdî veya zümrevî menfaat merkezlerinin âleti, vetiresi olmaktan çıkarmağa matuf yönleri üzerine taarruz edip bir menfi ameliye ile plâncılığı tâdil ettirdiler. İnönü, buna razı oldu. O, biliyor ki, içinde kendi partisi de bulunan siyasî partiler, bazı ferdî veya zümrevî menfaat merkezleri ortada kaldıkça, halkın oy-gücünü adedî olarak elde etme kolaylığı olacağına inanmaktadırlar. Bu sebeple siyasî partilere göre, Plânın, sosyal ve iktisadî tenasübünde, bu ferdî veya zümrevî menfaat merkezlerini silmeğe, zayıflatmağa matuf unsurlar bertaraf edilmelidir. İnönü, siyasî partilerin böyle düşündüğünü, böyle düşünüp ona göre hareket edeceklerini ve Plânı, Millî Birlik İdaresinin koyduğu, objektif, realist ve Türkiye için gerekli ilmî temelden kaydırıp tâdil etmeğe teşebbüs edeceklerini biliyor. Fakat, gene biliyor ki, öncü ve zinde kuvvetler, ilerici kuvvetler, bütün siyasî partilere her hal-ü kârda bir plâncılık yapmalarını da zorlamakta devam edecektir; ve günbegün, bu plâncılığı da, oy-gücünü, ilerde ferdî veya zümrevî menfaat merkezlerinin âleti olmaktan kurtaracak yolda uygulamaya, siyasî partileri, ayrıca zorlayacaktır. Yeter ki, plân fikri ortada dursun; plândan başka bir çıkar yol olmadığı zarureti münakaşa sahnesinden inmesin... Ve demokrasi içinde de bir plânın uygulanabileceği; pek mütenakız siyasî kuvvetlerin dahi, demokrasi plâncılığında birleşik verim verme kabiliyetleri olduğu ispat edilsin...

İşte, Başbakan, fikirlerini açıklamak zorunda kaldığı veya imkânını elde ettiği her fırsatı; i - demokrasi eşkâline riayet ve bunu medeni münasebetler halinde geliştirme zarureti, ii - Plânı uygulama zarureti ifadesi hususunda kullanmakta devam etmektedir. 7.1.1963 tarihinde, bu fırsatı, bir kere daha bulmuştur ve kanaatımızca, her zamankinden bir mik-

tar daha ileri gitmiştir. Çünkü, bu fırsatı, Ankara Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneğinin tertip ettiği «Çıkar Yol» adlı bir konferans serisinde bulmuştur ve kendi konferansını da «Gençlik İçin Çıkar Yol» adı altında formüle etmiştir: Çevre, Üniversitedir. Hitap edilen zümre, Üniversite Gençliği, öncü ve zinde kuvvetlerin bir unsurudur. İnönü, işte bu çevrenin ilhamlarına kavuşarak, Atatürk ilkelerine dayanan bir demokrasi, sosyal adalet muhtevası ile dolu bir demokrasi anlayışını ileri sürmüştür. Ve bunu, böyle bir yolun izlenmesini, gençlik için çıkar yol olarak göstermiştir. Şöyle ki:

I — İnönü, önce, Türk Gençliğinin belirli niteliklerinin, isteklerinin ne olduğunu bilmek gerektiğini söylemiştir:

A - Türk Gençliğinin nitelikleri : i - İnönü'ye göre, Türk Gençliğinin en başta gelen ve daha Atatürk zamanında kazanılmış bulunan niteliği: Atatürk Devrimlerine bağlılıktır. Öyle ki, çok partili demokratik düzenin tartışma ve oy serbestliği ortamının güçlüklerinden, getirdiği tâvizli gidişlerinden geçerken, cumhuriyet çağında yetişen genç kuşakların devrimleri koruma azmi, daima, belirlemiştir. ii - Türk Gençliğinin, bugün bilhassa haiz olduğu niteliğe gelince: Bu da, demokrasiye bağlılıktır. Zira, günümüzün genç kuşağının zihin yapısı, çok partili demokratik düzen içinde gelişmiştir. Bu gelişmeye aykırı bir siyasal ortamda, Türk Gençliği, artık nefes alıp da yaşayamaz. 27 Mayısı hazırlayan gençlik hareketi, demokrasiyi kurtarma hususundaki bir iç-güdüden doğmuştur: Gençlik, demokrasinin, Meclis duvarları içinde korunmasının imkânsız kılındığını görünce, ayaklanmıştı. Türk Gençliği, böylece, demokrasiye aykırı bir ortamda yaşayamayacağını bildiği için, demokrasiyi kurma uğrunda ölümü göze almıştır. Binaenaleyh, demokrasiye hâlâ ısınamamış bazı kimselerin, Gençliği, demokrasiye karşı cephe aldırmağa hâlâ çalışmaları, boştur, beyhudedir.

B - Türk Gençliğinin istek ve özlemi: Atatürk Devrimlerine ve demokrasiye bağlı olan Türk Gençliğinin bugünkü istek ve özlemine gelince: Bu da i - *Önce, Atatürk Devrimleri ile demokrasiyi, bir arada yaşatmaktır.* Devrimleri reddederek demokrasiyi; demokrasiyi reddederek devrimleri seçmek mümkün değildir. Bu, Atatürk'e ihanet olur. Bugünkü gençlik, ikisini bir arada yaşatmanın gerçek Atatürkçülük olduğunu bilir ve bu yolu izlemek ister. Gerçekten de, bugünkü demokrasi (yani yukarı-

da işaret ettiğimiz üzere: i - Serbest, genel, parti rekabetine dayanan devrî seçim; ii - Böyle bir seçimden gelen parlâmento; iii - Her ikisinin icraatını denetleyen siyasî ve kazaî kontrol müesseseleri; iv - Muhalefet - İktidar münasebetlerini, bütün siyasî münasebetleri medeni seviyede tutma imkânı ile beliren demokrasi Atatürk devrimlerinin tabii sonucudur. Öyle ki, bizzat Atatürk'ün kendisi, devrim hareketleri henüz pek yeni ve nazik bir safhada iken, iki defa, çok partili demokratik düzene geçme teşebbüsünde bulunmuştur; parti rekabetine dayanan bir gelişmiş siyasî rejime ulaşmaya sabırsızlık göstermiştir, vâkıa her iki teşebbüsünden de, olayların itişisi ile vazgeçmiştir. Fakat, derin bir isteksizlik ve üzüntü ile ve en yakın zamanda teşebbüsünü yenileme kararı ile vazgeçmiştir r.

ii - Türk Gençliğinin bir başka istek ve özlemine gelince: bu da sosyal adaleti gerçekleştirmektir: Yalnız, onun bu özlemini bir sınıf savaşı çıkarmak, aşırı sol bir dikta rejimi kurmak yolundaki heveslerine âlet etmek isteyenler vardır. Oysa, Gençlik, sınıf savaşı istemez. Atatürk'ün sınıfsız toplum ülküsü, bir sınıf savaşı ile, ve bir sınıfın, başka sınıfları yok etmesiyle değil, sınıflar arasındaki duvarları yıkıp, tam bir uyuşma ile gerçekleşebilir.

II — Bundan sonra, İnönü, demokrasiyi itham ederek bir otoriter rejim aramanın yersizliğini belirtmiştir:

İnönü'nün konferansının da meydana çıkardığına göre, bazı çevreler, demokrasiyi itham ederek, onun yetersizliğini ileri sürerek, otoriter rejim tavsiye etmektedirler. İnönü demek ister ki: Bunlar, Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracak prensipler olan Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin, demokrasi oy-gücünü yakalama zarureti yüzünden halka benimsetilmediğini ve kolayca tâviz yoluna gidildiğini ve binaenaleyh, demokrasinin, bu hayatî prensiplerle uyuşamadığını ileri sürmektedirler. Binaenaleyh, bunlar, Türk toplumunu yükseltecek olan devrimleri kökleştirmek için, gene bir otoriter rejime ihtiyaç olduğunu da ileri sürmek istemektedirler. Oysa İnönü'ye göre:

A — Toplumun bazı kesimlerinde devrimlerin benimsenmesinin sorumluluğu, demokrasi değildir. Aslında, demokrasi ve devrimler bir bütündür; demokrasi, devrimlerinin sonucusudur. Fakat, toplumun bazı

kesimlerinde devrimler, lâyıkiyle benimsenmemiş olarak duruyorsa, bunun sorumluluğu demokraside değildir; demokrasiye inanmış olanların, bu konuda, bizzat, yeteri kadar uğraşmamalarındadır.

B — Devrimleri kökleştirip yayabilmek için otoriter bir rejime ihtiyaç olduğu da, aldatıcı bir kolaylıktan ibarettir. Devrimler hesabına demokrasiyi itham eden bu çevrelerin gene devrimler uğruna gidecekleri yol, otoriter bir rejim aramaktır. İşte İnönü, bunun da yersizliğini belirtiyor. Ona göre, devrimleri kökleştirip yayabilmek için de bir otoriter rejim özlemek, en müsamahalı bir yorum ile - çünkü bu özlemi, bir şahsî iktidar kurma özlemi olarak yorumlamak da mümkün ve hattâ böyle bir yorum zarurîdir.- inandıkları bir düşünceyi yayabilmek için hiçbir zahmeti göze alamıyanların, o ruhtan yoksun olanların aradıkları aldatıcı bir kolaylıktan ibarettir. Devrimleri yaymak ve kökleştirmek için kanunlardan değil, iknalardan yararlanmak lâzımdır.

III — Nihayet İnönü, demokrasinin erdemleri ile demokrasinin gerçekleşmesinin çıkar yolunu göstermiştir:

Buraya kadar, İnönü'nün konferansını, kendi anladığımızı göre terkip ederek ifade ettik. Bunu, şöyle özetlememiz mümkündür: Türk Gençliği, Atatürk devrimlerine bağlıdır, demokrasiye bağlıdır. Çünkü, bu ikisi birbirine bağlıdır. Türk Gençliği, Atatürk Devrimleri ile demokrasiyi bir arada yaşatmak ister. Demokrasinin, devrimler için elverişli bir rejim olmadığı iddiası yersizdir. Bu sebeple, bir otoriter rejime gitmeğe ihtiyaç yoktur. Türk Gençliği, bir otoriter rejime gitmeden ve sınıf savaşı yapmadan, sosyal adaleti de gerçekleştirmek ister. Sosyal adalet, sınıflar arasındaki ayrımlar duvarını kaldırmaktır. Bu da, bir anlaşma ile mümkün olur, sınıf kavgası ile değil...

Görülüyor ki, İnönü; Atatürk Devrimleri - Demokrasi - Sosyal adalet kavramları arasında bir bağlantı görmektedir: Devrimler, demokrasiyi meydana getiricidir. Demokrasi, sosyal adaleti gerçekleştircidir. O halde, *i - Demokrasinin ilk erdemi, sosyal adaleti gerçekleştirme gücünü haiz olmasıdır.* Ayrıca; Türk halkının hızla kalkınabilmesi için bir mânevi güce ihtiyaç vardır ki, bu mânevi gücü harekete getirebilmek de, her hamlede halkın düşüncesine, vicdanına başvuracağı usul haline getiren demok-

rasi ile mümkün olur. Nitekim, Kurtuluş Savaşı, halk düşüncesine, halk vicdanına başvurma yoluyla - demokrasi yoluyla - mümkün olmuştur. Demek ki: ii - *demokrasinin güçlükleri yenme erdemi de vardır.*

Demokrasinin gerçekleşme yolunu da, onun bu erdemlerinin telkin ettiği istikamette bulabiliriz: iii - *Demokrasi, Atatürk Devrimlerini, o arada halkçılığı, sınıflar arasındaki duvarları, bir uyuşma ile kaldırıcı yolda, değişen şekillere göre canlı ve etkili kılarak gerçekleşebilir: Atatürk Devrimlerini, o arada halkçılığı, bizim toplum yapımıza yabancı bazı doktrin kalıpları içinde dondurmağa kalkmamalıdır. Çünkü bu devrimler, belirli sosyal, siyasal ve ekonomik ilkeleri benimsemekle beraber, doktrin kalıpları içinde dondurulmayı reddeden prensiplerdir.*

IV — Bütün bunlardan çıkarılan maksat: Gençlik için çıkar yolu formüle etmektir ki o da şudur: a - Atatürk Devrimlerini demokratik düzen içinde yaşatıp yaymak; b - Ekonomik kalkınmamızı, demokratik düzen içinde gerçekleştirmek; c - Demokratik kalkınmayı, sosyal adalet ile de beraber gerçekleştirmek... Yâni, bunlara, olanca güç ile çalışmak ve yardımcı olmaktır.

İşte, Başbakanın, Ankara Hukuk Fakültesindeki konferansından - kendi terkip ve tahlil tarzımızla - anladığımız budur. Bu konferansla, İnönü'nün şimdiye kadar ileri sürdüğü: i - Demokrasi eşkâlini muhafaza, ii - Plânı uygulama prensipleri, daha da cesur bir anlamla, bir prensiple takviye edilmiş oluyor: iii - Sınıflar arasındaki türlü iktisadî, sosyal ayrımları ifade eden duvarları, bir tam uyuşma yoluyla kaldırmayı ve bu suretle Atatürk'ün sınıfsız toplum ülküsüne varmağı ifade eden sosyal adaleti gerçekleştirmek...

İşte, eğer yanlış anlamadıysak, İnönü'nün konferansını, ilmî bir terkip ve tahlil ameliyesine tâbi tuttuğumuz zaman, ondan çıkan anlam budur. Doğrusu itiraf etmek gerekir ki; böyle bir anlam ifade edecek bir izahı, bir konferansı, bugünkü siyasî parti mensuplarından bir başkasının ifade etmeğe kalkabileceğini hiç zannetmeyiz. Bugünkü siyasî partiler, bu anlayış çizgisine ulaşacak fikrî cesarete değildirlen. Esasen, mühim bir kısmı, yukarıda anlaşılan anlamda bir sosyal adalet telâkkisinden pek uzaktadır-

lar. Hattâ bundan korkarlar. Zamanımızda, siyasî parti kadroları içinde, parti kaderi ile sorumlu mevkide olduğu halde, böyle bir sosyal adalet telâkkisine varan görüşü ifade etmek cesaret ve şerefi, İnönü'de kalmıştır.

Yalnız; Sezar'ın hakkını Sezar'a verdikten sonra, bu fikir üzerinde kısa bir an durmamazlık da edemiyeceğiz: İnönü, sosyal adalet üzerinde duruyor. Bunun, muhtevasının toplum katlarını birbirine kapalı ve mensuplarını birbirine hasım kılan ayrımları kaldırmaktan ibaret olduğunu belirtmek istiyor. Buraya da, Marx'cı doktrin kalıpları içinde, onun, bir sınıfın, başka sınıfları yoketme mânâsındaki sınıf savaşı ile değil, sınıfların uyuşması yoluyla varılacağını işaret ediyor. İşte burada akla bir soru geliyor: Atatürkçülüğün en başta gelen doktrin mirasçısı; sosyal muhtevalı 1961 Anayasasının işlediği iki yıldanberi de, Türk kaderini, bu Anayasanın muhtevasına göre inşa etmenin baş yetkilisi mevkiinde olan İnönü, sosyal adalete varacak sınıflar uyuşmasına hangi sosyal ve iktisadî operasyonlarla gitmektedir, gitme tasavvurundadır?.. Buna verilecek cevabı, bir bakıma pek hazırdır: Eldeki iktisadî ve sosyal kalkınma plânı ile...

Her hal-ü kârda bir plân uygulanması ,bu plânın, hiç olmazsa eldeki plân olması konusunda, bazı zaruretler muvacehesinde, bir nazari mutabakata varmamız mümkündür. Fakat, en aşağı akademik, ve aynı zamanda, ayakları ihtiyaçlar denizine batmış bir realizm açısından söyleyebiliriz ki; mevcut plân, sosyal yapıyı, Atatürkçülüğün halkçı devletini, siyaseten ve sosyalman gerçekleştirecek ameliyelerle ıslah bakımından pek mütevazıdır. İktisadî yapıyı da, kalkınmanın finansmanı ve amaçları açısından, gene bu halkçı devletin istilzam ettiği ölçülere göre reorganize ettiği kuvvetle söylenememektedir.

Bizim anlayışımız şudur: İnönü, bu konferansında, Türkiye'nin çıkar yolunu bildiğini ve onu işaret etmekten çekinmediğini göstermektedir. Batı demokrasilerinin bile henüz çözemediği sosyal adalet, siyasal güvenlik probleminin, Türk demokrasisi için de çözülmek zarureti olan bir mesele halinde ortada durduğunu ifade etmek istemektedir. Bunun sınıf kavgası yoluyla çözümlenmesinin de Türkiye'de söz konusu olamayacağını işaret etmektedir. Fakat, her hal-ü kârda, sola açılan, sosyal muhtevaya açılan bir politika ile çözülebileceğini de ifade etmemelik durumuna düşmemektedir. Yalnız, mevcut siyasî kadrolanmalar, henüz elvermediği için, bu sosyal muhtevalı politikanın müşahhas belirtilerini ve tedbirlerini göster-

meğe de kalkmamaktadır. Burada, gene esas fikrine dönmektedir: Demokrasiye devam... İleriki nesiller, sosyal muhtevalı politikalarını, bu demokrasi içinde elbette arayıp bulurlar.

TÜRKİYE'NİN «CEMİYET İŞİ» VE «HÜKÜMET ÖDEVİ» OLARAK BAŞ MESELESİ

Prof. Bahri SAVCI

Batı dünyasında devlet sorumlularının türlü vesilelerden yararlanarak halka hitap etmeleri, demokrasi içinde, idare eden - idare edilen arasında kurulması istenen bağın bir noktasını teşkil eder. Bunun kaynağı, belki daha da eskidir; monarşilere kadar çıkmaktadır. Fakat, böyle hitapların en enteresanlarını ve belki de en yararlılarını, Birinci ve bilhassa İkinci Dünya Savaşları sırasında gördük. Her iki tarafın büyük sorumluları, büyük dinî bayramların devamı sırasınca, hem Tanrıdan, zaferi, kendi saflarına bahşetmesini istiyen, hem de halklarına kuvvet ve cesaret telkin eden hitaplarda bulunmuşlardır. Radyonun gelişmiş bulunduğu İkinci Dünya Savaşında Noel yortuları gibi dinî safhalar, devlet adamlarının halkla böyle bir bağ kurmalarına pek yaramıştır. Amerika'nın eski Cumhurbaşkanılarından Roosewelt, halka hitabı, «Ocak-başı sohbeti» adı altında âdeta müesseseleştirmiştir. Şu anlamda ki: Bir devlet sorumlusu, zaman - zaman genel gidişin basit ve kolay anlaşılır bir muhasebesini - parlamentonun bir cedel sahnesi olan kürsüsünün dışında da - vermelidir.

Bu usul, bizim demokrasimizin de gelenekleri arasına girmiştir. Bizim demokrasimizde, idare edenler, halk tasvibini, daima halka şirin gözükme fırsatları yaratarak elde tutma yolunu düşündükleri için, dinî bayramları, bu konuda kaçırılmaz değerinde bir fırsat saymışlardır. İşte bu sebeple ve işte bu cümleden olmak üzere, Başbakan, Ramazan Bayramı dolayısıyla, 26.2.963 de halka hitap etmiştir. Ve bu hitap da, bizce, bir siyasî muhasebe olmağı bile aşmış; bir devir içinde, koalisyon hükümeti liderinin tutum ve davranış felsefesini ifade eden önemli bir olay olmuştur. Şöyle ki:

I — İnönü bayram demecinde, herşeyden evvel, bir ön-maksat gütmektedir. Bu ön-maksat da birbiriyle bağlı olmak üzere şu üç noktayı kapsamaktadır:

1 — *Plân heyecanı*: Koalisyon lideri, bayram demecinde, ilk olarak, bir plân heyecanı vermek istemiştir. Başbakan, bayram vesilesini, bir plânın ilk unsuru olan plân heyecanını ifade etmede kullanmıştır. Bilindiği üzere gelişmiş ülkelerde bile ve fakat, bilhassa az gelişmiş ülkelerde, ekonomik ve sosyal kalkınma plânlarının yürümesi, hedeflerine varabilmesi için, bütün toplumun, plân fikri ile dolu olması, onun zaruretlerine inanması, başarısının getireceği yararları tahayyül ve tasavvur edebilmesi; bir kelime ile, plân hakkında duygulanması gerekmektedir. Başbakan, bayramın vereceği iyiniyet, iyimserlik atmosferi içinde, Türk toplumunu, plân fikri ile duygulandırmak istemiştir.

ii - *Plân fedakârlığı*: Koalisyon hükümetinin lideri, bir plân heyecan yarattıktan sonra, hemen arkasından, bunun bir rüya tahayyülü ve tasavvuru halinde kalmayıp, gerçeklerimizin meselesi olduğunu belirtmek üzere, plânın istediği fedakârlıkları belirtmeğe teşebbüs etmiştir. Gene bilindiği üzere, plân heyecanı, plân yükünü kaldırma hususunda bir fedakârlığa doğru akmalı, bir fedakârlık kararına, azmine ve tatbikatına müncer olmalıdır. Başbakan, bir bayram iyimserliği içinde, bu noktayı ifade etme teşebbüsü içine girmiştir. Bunun için de, önce, hükümetçe alınan fedakârlıkları göstermiştir: Plânı hazırlamanın pek güç olduğunu, ona gelir kaynağını bulmanın ne gibi müşküller ihtiva ettiğini, insan aklının son gayretleriyle, insan aklının erebileceği kadar isabetli hesaplar yapıldığını belirttikten sonra, bundan sonra da, plânın tatbiki için bütün devlet memurlarının, uzmanlarının, teknik elemanlarının, her türlü kaabiliyetleri ile gece - gündüz çalışacaklarını ifade etmiştir. Bu husustaki ifadelerini, esaslı büyük işler meydana gelmesinin, böyle zamana, çalışmaya,, fedakârlığa malolacağını söyliyerek tamamlamıştır. Burada, vâkıa, kitleye yüklenecek müşahhas fedakârlıklardan bahsetmemiştir. Fakat, mücerret fedakârlıklar üzerinde daima durmuştur.

iii - *Plâna ümit*: Koalisyon hükümeti lideri; plân heyecanını vererek hazırladığı ruhî zemin içinde plân fedakârlıklarını da işaret ettikten sonra, bir de plâna beslenen ümitleri işaret etmiştir; yapılan fedakârlıkların, bu ümitleri gerçekleştirmek için ildüğünü belirtmiştir. Başbakana göre, bu

sene iş hayatımızda genişleme beklenmektedir. Plân devresi sonunda, Türkiye'nin pek çok eksiklerini gidermiş olarak bahtiyarlığa kavuşacağı ümit edilmektedir.

II — İnönü, bayram demecinde, devlet ve siyaset adamlığının ciddi tutum ve davranış felsefesini açıklamıştır:

Öyle gözüküyor ki, İnönü'ye göre, Türkiye'de, plâna ümit edebiyatı ne kadar parlak olursa olsun, ve böyle bir edebiyat yapmak, kitledeki plân heyecanını uyandırmak için ne kadar zarurî olursa olsun, asıl önemli olan, plân fedakârlıklarını, dürüst ve namuslu siyaset adamlarının ciddi tutumu içinde ifadeden çekinmemektedir. İnönü, bu noktada pek büyük bir hassasiyet gösteriyor: Yaşama şartları, vatandaşlar için güç olduğu halde, şimdi, munzam fedakârlıklar istemek gerekiyorsa, bunları da dürüst ve namuslu siyaset adamı olarak istemenin gerektiğini işaret ediyor: Böyle bir ciddi davranışın, iktidar yıpratma hususunda davet edeceği risklere rağmen... Çünkü, İnönü'ye göre, memleket idaresinde ciddiyet ister. Bu da her şeyi baştan iyi hesaplamak ve bunu millete cesaretle bildirip onun yardımını sağlamaktır' Hükümet olarak yapılabilecek olan ancak budur. Millete hiç yük yüklemeyen, ondan hiç bir şey almadan, onun hiçbir fedakârlığına lüzum kalmadan bir memleketi kalkındırmayı herkes ister. Ama, bunun yolunu keşfeden olmamıştır. Bunu keşfettiğini söyleyip vatandaşlarını kandırarak başa geçenler, hesapsızlık ve kitapsızlıklarından dolayı, en sonunda, bütün yüklerin en tamamül edilmezini, bir nesle değil, nesillere yüklemişlerdir. Bunlar, vaad hususunda hiç futuru olmıyan politika erbabıdır. Bunlarla, ihtiyaçları söyleyen ciddi siyaset adamları arasındaki farkı, demokrasi içinde yaşamağa azimli ve buna lâ-yık milletler anlayacaklardır.

İşte böylece, İnönü, bizim demokrasimizin de nazik noktasını, demokrasinin bir müddet sonra sapmasına, şaşırmasına yol açan hassas noktasını da işaret etmiş oluyor: Kitlenin, vait hususunda hiç futuru olmıyan politika erbabının yalanlarına kanması; gayri-ilmî, gayri-ciddî tedbirlere inanması; gayri-aklî unsurlar üzerine dayanan günlük menfaatler peşinde, ciddi tedbirleri ve onların yaratacağı genel menfaati ihmal etmesi... İnönü, kendisinden ümitler beklenen, plânın gerekli kıldığı fedakârlıkların objektif mahiyetlerini - onlar ne kadar ağırlık ifade etseler de - belirt-

mekten vazgeçmiyeceğini söylemek istiyor. Bu, onun, ciddî devlet ve siyaset adamlığı felsefesidir. Bu felsefeyi takdir etmemeğe imkân yoktur. Fakat, bu felsefeyi tam uygulamada İnönü'nün yalnız kalmaması da gerekir. Ayrıca, bilhassa şu nokta pek önemlidir ki: devlet hayatında, gerektiğinde en ağır külfetleri kitleye yükleme medeni cesareti kadar; yükleri, türlü sosyal kategoriler arasında dengeli olarak taşıma hususunda da medeni cesaret gerekir. İnönü'nün, gerek kendi partisinin maliyeci ve iktisatçı çevreleri, gerekse koalisyon ortaklarının maliyeci ve iktisatçı çevreleri, Plânın ilk malî külfetlerini, sesi ve şikâyeti en az yankı uyandıracaklarını ümit ettikleri mazlum kitlelere yüklemekte tereddüt etmiyorlar da, Türkiye'de, sosyalman «dişli» durumda olan kategorilere yüklemekte pek aşırı tereddütler gösteriyorlar.

III — İnönü, demokratik düzenin tenkitleri içinde dahi işler yapılmakta olduğunu belirterek demokratik düzenin, zaman içindeki verimli kaabiliyetini de belirtiyor:

İnönü'ye göre, bizatihi demokrasi, onun tenkitli ve tartışmalı akımı, iş yapmağa engel değildir. Bunu anlamak için 14 ay öncesinden buyana olan zamanı incelemek gerekir: 14 ay önce, birtakım seçim sonrası karışıklıkları vardı. Seçimlerin, parlâmentoya; öncü ve zinde kuvvetlerin, demokratik espri çevrelerinin, içtimaî terakki istikametini demokrasi içinde izlemek isteyen ilerici kuvvetlerin, ciddî sosyal ve iktisadî operasyonlarla hızlı kalkınmayı başarmak isteyen realist çevrelerin iyi karşılamadığı, muhafazacı - intikamcı - gayri aklî ameliyelerle gitleyi avutucu D.P. halefi bir kitle getirmesinden dolayı hasıl olan endişelerin doğurduğu ümitsizlikler ve bu ümitsizlik içinde, başka yollar arama eğilimlerinin yarattığı karışıklıklar vardı. Oysa, bugün, kendine mahsus kuralları ile bir demokratik rejim işlemesi vardır ve bu, yerleşmektedir. Geçen son sene içinde plân yapılmıştır. Geniş bir vergi reformu teşkil eden ameliyelerle, bu plânın geniş iç finansmanı sağlanmıştır; dış finansman imkânları da tahakkuk safhasına intikal ettirilmiştir. Kargaşalıkların içinden, parlâmento güvenine sahip hükümetler meydana gelmiştir. 14 ay önce, sadece bir hayal gibi telâkki edilen bu durum, mevcuttur ve işlemektedir. Görülüyor ki, tenkitleri içinde tartışmaları içinde dahi, demokratik bir düzen işler yapılmasına engel değildir, elverişlidir. Demokratik düzen, zaman içinde verimini verici bir kaabiliyettir. Ama, bu başarılarını, demokratik düzen, yaldızsız olarak verir, yürütür.

IV — Demokrasimiz, zaman içinde böyle verimli sonuçlara doğru giderken Türkiye'nin «Cemiyet işi» ve «Hükümet ödevi» olarak bugünkü baş meselesi şudur: Plânı uygulamak, bütün siyasî çekişmeleri aşarak plânı uygulamak...

Inönü'ye göre demokraside, zaman içinde verimini veren bir cevher vardır. Tartışmalarına, tenkitlerine rağmen... Ama, bugün de pek naziktir. Bu nezaket, Türkiye'ye herşeyin üstünde bir «cemiyet», «hükümet ödevi» yüklemektedir: Her hal-ü kârda plânı uygulamak... Bu plân, ilimde, endüstride gelişmeyi ihtiva etmektedir. Bu plân, ilimde, endüstride ilerlemenin şartlarını ve yollarını göstermektedir. Nihayet bu plân, siyasal ihtiyaçları tatmin etme hususundaki lâzimleri ihtiva etmektedir. Hükümetin programı ve topyekûn cemiyet işi, işte bu plânı uygulama çalışmalarını herşeyin üstüne çıkararak yapmak, tamamlamaktır. Vâkıa, demokrasinin siyasî tartışmaları da olmaktadır, olacaktır. Ama, bu siyasî tartışmalarda, esas itibariyle, plân üzerinde, plân hususunda, onun gerektirdiği çalışmaların düzenlenmesi konularında olmalıdır. Plânı uygulama programı dışında kalan demokrasinin öteki siyasî tartışmalarına gelince, bunlardan da kurtulmağa imkân yoktur elbette... Binaenaleyh, bunların mahiyelerini ve çözüm yollarını da göstermek gerekir. Ama, dikkati, bu noktaları gereği kadar anlattıktan sonra, siyasî ödev olan plân üzerinde tutmak, bu esas ödev dışındaki siyasî çekişmelere kendimizi kaptırmamak lâzımdır. Bir kelime ile, Türkiye'nin cemiyet ve hükümet olan baş meselesi plândır, Diğer siyasî meseleler ne kadar çekişmeli olursa olsun, plâna nazaran, nihayet kısır meselelerdir. Kısır meseleler peşinde, esas vazifeden uzağa düşülmeyecektir.

İşte, bayram demecinin birinci dereceden kazandığı önem bundan ibarettir. Bu yol genel siyasî tartışmalar, düzensizlik ihtimallerinin verdiği endişeler içinde, bu önem, gereği gibi belli olmadan, âdeta kaybolup gitmiştir. Fakat, bize öyle geliyor ki; Başbakanın Ramazan Bayramı demeci; uyandırmak istediği plân heyecanı, hatırlattığı plân fedakârlığı, yaratmak istediği plân ümidiyle birlikte, plânın uygulanması meselesini bütün siyasî dalgalanmaların üstünde bir mesele olarak ele almakla pek isabetli bir iş yapmıştır. Bütün dâva, bunu, siyasî kadrolara da kabul ettirebilmededir.

HUZURSUZLUĞUN ÂMİLLERİ

I — A. P. AÇISINDAN HUZURSUZLUĞUN ÂMİLLERİ :

- 1 — Siyasî ve toptan affın yapılmaması.
- 2 — Millî hâkimiyete dayanan demokratik rejimin tabiatına aykırı kuvvet ve âmillerin mevcudiyeti ve faaliyet göstermesi.
- 3 — Demokrasi aleyhine boyuna neşriyat yapanların da âdetta himaye görmesi.
- 4 — Milletın tek endişesi, huzursuzluğun baş âmili; ekseriyetin itimat etmediği insanların, böyle vehimler uyanarak millete tahakküm etme arzularının yerleşmesi ihtimalidir.
- 5 — Demokrasiye inanmamış siyaset adamları ile sol cereyanların mevcudiyeti.

II — HÜKÜMET AÇISINDAN HUZURSUZLUĞUN ÂMİLLERİ :

- 1 — 27 Mayıs İhtilâlinin düşmanlarının mevcudiyeti, bunların, intikam esasında bir idare tarzı kurma ihtimalinin devam etmesi, ve böylece de, meşruiyetini kaybetmiş eski iktidarın tekrar kurulması ihtimalinin yaşatılması.
- 2 — Meşruiyetini kaybetmiş eski iktidarın, demokratik rejim yolları içinde tekrar kurulması ihtimalinin yaratıldığı ortamdan ve endişelerden yararlanarak, bu demokratik rejimi değiştirmek istiyen maceracıların da bulunması.
- 3 — Siyasi af konusunun, boyuna, suni yollarla işlenmekte devam etmesidir.

III — BU GÖRÜŞLERİN BİR TENKİDİ TAHLİLİ VE GERÇEĞİN ARAŞTIRILMASI :

1 - A.P. görüşlerinin tahlili :

- A - Bazı politikacıların siyasî fikirlerinden dolayı hâlâ zecir altında tutulmalarının bir huzursuzluk getirdiği fikrinin tenkidi.
- B - Huzursuzluğu bazı kuvvet mihraklarının mevcudiyetinde ve faaliyetler göstermesinde gören görüşün tenkidi ve tahlili.
- C - Huzursuzluğu, demokrasi aleyhine yayın yapanların himaye görmelerinin arttırdığı görüşünün tahlili.
- D - Milletin güvenini haiz olmıyanların, milletteki bazı vehimleri tahrik ederek tahakküm etmekte olmalarının da bir huzursuzluk âmili oluşu görüşünün tahlili.
- E - Demokrasiye inanmamış siyaset adamlarının ve sol cereyanların mevcudiyeti hakkındaki görüşün tenkidi.
- F - A.P.'nin bazı şikâyet ve iddialarının tahlili.
 - i) *ŞİKÂYET Yeraltı faaliyetlerinden ve Hükümetin bunları meydana çıkarıp kanuna teslim etmedeki aczinden şikâyet.*
 - ii) *İDDİA : A.P.'nin iktidara gelmesi memleketin ümit ve ferahlık kaynağıdır.*

2 - Hükümet görüşlerinin tahlili.

3 - Huzursuzluğun, günümüze mahsus müşahhas âmili.

HUZURSUZLUĞUN ÂMİLLERİ

Prof. Bahri SAVCI

27 Mayıs'tan önce, âdeta, onun doğum sancılarını teşkil etmek üzere, mevcut siyasî iktidara karşı öfkeyi, kızgınlığı, adem-i tasvibi ifade eden sokak hareketleri olmuştu. Ondan sonra da, bir iki vaka daha, demokratik bir toplum ve onun içinde demokratik bir siyasî iktidar prensibini, onun hâkim olması hakkındaki dilekleri ifade etmek üzere, «halk»ın sokak tezahürleri oldu.

Fakat, daha sonraları, bir demokrasi içinde bulunması tabii olan, hattâ demokrasinin şartı olan bir ikiliği - iki ayrı görüşü, doktrini, davranış tarzını - istismar eden A. P. dolayısıyla da sokak tezahürlerine kayma istidatları belirdi. A.P. genel politikasını eski D.P. metodu ile, kitle psikolojisindeki memnuniyetsizlikleri tahrik etme esasına dayattı. Buna da onun bu davranışını tasvip etmiyen ve bu davranışların kullandığı eski metoda bakarak, eski devri getirme endişesiyle bakan türlü kuvvet unsurları mukabele ettiler: Sokak tezahürleri vasıtasıyla...

Derken, Mart 1963 sonlarında, eski D.P. kurucusu ve eski Cumhurbaşkanı, Anayasa hainliği ve ihaneti suçlusu ve mahkûmu Celâl Bayar'ın - kamu-oyunca bir türlü açıkça kavranamıyan - meşruten tahliyesi üzerine, demokrasinin sokak tezahürleri pek tehlikeli bir manzara kazanmağa başladı. Şöyle ki :

Bu zatın bazı ciddi hastalıkları olduğu bir gerçektir. Resmî tıp ve adliye otoriteleri, resmî ve tarafsız bilim otoritelerinin de raporlarıyla bunu vesikalandırmışlardır. Fakat, bu hastalıkların, infaz statüsü içinde tedavisi yoluna gitmekte bir mahzur da yoktu. Nitekim, resmî tıp ve adliye otoriteleri, infaz hukukunun bu şartı içinde, bu zatın hastalıklarını tedavi yollarını aradılar: Bu; hasta için daha elverişli bir yerde, daha elverişli ve fennî tedavi şerait içinde, devlet gözetimi altında ve infaz statüsü alanı

içinde bir hükümlünün tedavisi yollarından ibaretti. Resmî tıp ve adliye otoriteleri, bu yolu bulmakta hiç de güçlük çekmediler. Lâkin, bu zat, eski «Komitacı» inadı ve taktiği ile, resmî otoriteleri mağlûp etti; kanun yollarının gösterdiği tedavi şeklini ve usulünü kabul etmedi. Bunun üzerine, son alternatif ilan «meşruten tahliye» yoluna gidildi.

Fakat, öyle tahmin etmek pek yanlış olmasa gerek ki: bu zat, komitacı inadı ve taktiği içinde, yalnız bir tahliye elde etmeği istemiyordu; aynı zamanda, 3 yıla yaklaşan, keyfî, indî iktidar süren saltanatından mahrumiyetinin de intikamını almağı tasavvur ediyordu. D.P.'nin intikam duygusu içinde kadrolaşmış A.P.; kendisine, keyfî, indî, anayasa dışı bir duruma düşmüş iktidarın intikamını alma hususunda, son derece elverişli bir âlet halinde kullanılabilirdi. Nitekim, Mart 24 ten itibaren, bu zatın hapisane dışındaki hayatı, böyle bir maksada ulaşma isteğinin belirlediği bir tarzda gelişmiştir. Ve Türk demokrasisi, sokak tezahürlerinin iteceği verimsiz ve tehlikeli bir kaynaşma içine düşmüştür.

Buraya, D.P. organlarını kanalize etmek için, fikriyattan yoksun olarak ve buna da kat'iyen önem vermiyerek, acele ile kurulan yeni partilerin kurulduğu andanberi yarattıkları bir huzursuzluktan gelinmiştir.

Türk toplumu, - kelimenin anlamı, medlûlü, muhtevası üzerinde ayrıca tartışabiliriz. - tarihte «Yükselme Çağı» dediğimiz haşmetli devrinden çıkıp, «Duraklama» ve «Gerileme Çağı» diye adlandırdığımız devreye girişindenberi «huzursuz» dur: Zaman, zaman, huzura giden yollar üzerindeki hayatını istisna edersek, Batılı bir toplum manzarası ve niteliği kazanma yolundaki savaşını, Türk toplumu, bu huzursuzluktan kurtulmak için yapmaktadır.

Türk toplumu, vaktiyle İmparatorluğu gerilemekten kurtaramadığı için huzursuzdu. Sonra, bir Halife-Sultan mutlakiyetinden, Kanunu-u Esasî'li bir sınırlı iktidar devrine geçemediği için huzursuzluk duymuştur. Daha sonraları, tasfiye edilmiş bir imparatorluk kalıntıları üzerinde kurduğu Halife-Sultansız, millî hâkimiyetli, temsilî hükümetli, halka yönelmiş iktidarlı, çok partili bir cumhuriyeti, tam anlamı ile kuramama huzursuzluğu içine düşmüştür. Bu son devresinde, bu huzursuzluğu gidermenin esbabını düşünmeğe sıra gelmişti. Bu esbap; plânlı ekonomi içinde istihsalî rasyonalize etmek, bunun için gereken iktisadî ve sosyal operasyonları yapmak, bu şerait içinde hasıl olan gelir dağılışını, hizmet arzını halkçı

bir görüş ile gerçekleştirmekti. Türk Milleti, işte bunları sağlayarak huzurunu da sağlama safhasına girdiği bir sırada, hiçbir fikriyata dayanmadan, alelacele D.P. mirasını paylaşmak üzere kurulmuş olan yeni partiler, Türkiye'ye, bir gerici, bir muhafazacı, bir intikamcı anlayışın akıntısında, yeni ve sunî huzursuzluklar getirdiler. İşte bu makalede, onların kendi beyanları ile, bu huzursuzlukların âmillerini göstermek ve bunların ciddiyetleri üzerinde durmak, sonra da, asıl huzursuzluk sebebinin - bugünkü - mahiyeti üzerinde durmak istiyoruz.

I — A.P. AÇISINDAN HUZURSUZLUĞUN ÂMİLLERİ :

Tarihin paradoksal bir tecellisidir: 27 Mayıs'tan bu yana olan huzursuzluğun en esaslı âmillerinin yaratıcısı durumunda olan A.P.'dir ki, bu süre içinde «huzursuzluk» temâ'sını işlemekte şampiyonluğu kimseye bırakmamaktadır. Özetle işaret etmek gerekirse denebilir ki, A.P., oy yatırımı yapma hususunda en kuvvetli koz olan «siyasî ve toptan af» konusunu işlemek suretiyle huzursuzluğu yaratmağa başlamıştır. Bu şerait içinde, kendisine karşı hasıl olan türlü tepkileri de gocunarak tâli huzursuzluk sebepleri iler sürme imkânına kavuşmuştur. Bunları, bir-bir şöyle özetlemek mümkündür:

1 — *Siyasî ve toptan affın yapılmaması* : A.P.'nin her kademedeki idarecilerine göre: 27 Mayıs, mağdurlar yaratmıştır. Onlara göre kardeş kavgasının önlenmesi; vatandaşlar arasında hasıl olan ikiliğin bir kin ve nefret ikiliği olmasının önlenmesi, bunun için de mevcut hiçbir partinin ezilmemesi amacı içinde yapıлып bu amaç içinde kalması gereken 27 Mayıs, bu yolundan saptırılmıştır. D.P. ve onu tutan vatandaşlar aleyhine bir mahiyet almıştır. Bu sebeple de, 27 Mayıs, her safhasında mağdurlar yaratmıştır. (Bu iddia ile, A.P. Yası'nda da çalışan Yüksek Adalet Divanı'nın Türk Ulusu adına verdiği anayasa ihaneti ve hainliği hükümlerinin de, bir adalet tevzii mahiyetinde olmayıp, mağdurluklar yaratıcı mahiyette olduğunu telmih etmektedir.) İşte şimdi, bu mağduriyetlerin devamından dolayı bir siyasal ve sosyal huzursuzluk meydana gelmiştir. Bir kesin ikilik meydana gelmiştir. Bu da iktisadî ve diğer devlet işlerinin başarı kazanmasına bir esaslı engeldir. Bunun çaresi ise, bu çeşit mağduriyetlere son verecek bir toptan aftır. Bunun yapılmaması, huzursuzluğun baş âmi-lidir.

İşte A.P. bu yorum tarzı ve bu mantık zinciri ile, Parlâmento işe başlar başlamaz; daha üçüncü haftada kesif bir siyasî faaliyete girişmiştir. Bunun safhalarını, «Af Meselesi» adlı makalede gösterdik. En son ve en-teresan safhasına kısaca dokunarak bu tabloyu burada, şöylece hatırlatabiliriz:

Birinci Koalisyonun dağılmasına sebep olan ve ancak İkinci Koalisyon tarafından, önceden kesin bir protokola bağlanabildiği için gerçekleştirilebilen kısmî siyasî aftan yararlanamıyan âdi suçlular için de bir af hazırlığı safhasına girildiği vakit A.P., bunu da şiddetle işlemeğe başladı. Çı-kacak affın, geri kalan siyasî suçlulara da teşmilini şiddetle ileri sürdü. Y.T.P. de, aynı mahiyette bir şahsî beyanda bulununca, cedel, koalisyo-nun iki kanadı arasına intikal etmiştir. A.P. de, kabine-içi tesanüdü bozu-cu bu cedelin sebebinin umumî siyasî af olduğunu belirterek, huzursuzlu-ğun kaynağının biricik sebebi olarak siyasî ve toptan affın yapılmamasını gösterme ısrarına bir siyasî delil bulmuştur.

2 — *A.P.'ye göre huzursuzluğun bir diğer sebebi: Millî hâkimiyete dayanan demokratik rejimin tabiatına aykırı kuvvet ve âmillerin mevcudiyeti ve faaliyet göstermesidir:* A.P. ayrıca Irak'ta yapılan yeni bir ihtilâlin sebeplerini, kendisine göre yorumlayarak ve bundan ders alınmasını ileri sürerek gene siyasî af meselesine dönmüş ve süratle bir siyasî affın ön-gö-rülmesini tavsiye etmiştir. Fakat, içinde bu temayı işlediği ve Başbakana sunduğu 16 Şubat 1963 tarihli muhtıradaki kanaatimizce, huzursuzluğun âmili olarak, Türkiye'de demokratik rejimin tabiatına aykırı kuvvet ve âmillerin mevcut olup, rahatça faaliyet gösterebilmelerinin de önlenmemesini zikretmiştir.

Bu muhtırasında A.P., şu fikir zincirini kurmuştur: i - A.P., kayıt-sız-şartsız millî hâkimiyet prensibine dayanan demokratik nizama bağlıdır. (O halde demek istiyor A.P.: millî hâkimiyeti teşkil ve ifade eden un-surların ötesindeki kuvvet âmillerinin mevcudiyeti de, bir demokratik dü-zende yersizdir. A.P., bir millî hâkimiyet ve millî iradenin tecellisine res-men vasıta olan bir müessese olarak, millî hâkimiyet unsuru olma kuralı-na uymayan kuvvetlerin mevcudiyetini tanımamaktadır. Nitekim, hemen aşağıda, bu fikri, daha açıkça söylemekten kaçınmıyor.) ii - A.P., her ne şekilde olursa olsun; demokratik nizam dışında, Anayasa dışında kalan, bu demokratik nizam ile, Anayasaya aykırı surette zor kullanarak yapıla-cak hükümet ve rejim değişikliklerinin karşısındadır. iii - Ayrıca, A.P.,

memleketimizde, demokratik nizam aleyhine beliren ve hissedilen hareketler karşısında hassasiyet gösterir. iv - Oysa, durum şudur: 27 Mayıs'tan sonra millî hâkimiyete dayanan demokratik rejimin tabiatına uymayan âmillerin ve kuvvet unsurlarının yeraltı faaliyeti belirmiştir. Bunlar, hiçbir zaman tasfiye edilmemiştir. Bu ise bir rahatsızlık, bir huzursuzluk âmilidir. A.P. ne olursa olsun, bu âmil ve kuvvet unsurlarının karşısında olacaktır. v - Bu kuvvetlerin yeraltı faaliyetleri, son Irak hükümet darbesi ile yeniden bir önem kazanmıştır: Irak ihtilâli, Irak halkında yaratılan büyük huzursuzluğun bir neticesidir. (Burada, A.P., bir paralelizm yaparak şunu demek istiyor: Irak'taki Kasım iktidarı, Irak halkındaki bazı huzursuzlukları bertaraf edemediği için, ikinci bir ihtilâle sebep olmuş ve bu ihtilâl ile ortadan silinmiştir. İşte bunun gibi): iv - memleketimizde de - A.P.'nin belirtmekten hiçbir zaman hâlî kalmadığı - büyük bir huzursuzluk ve memnuniyetsizlik vardır. vii - İşte bu huzursuzluğu ve memnuniyetsizliği çeken halk efkârında ve basında, Irak hükümet darbesi, müsbet şekilde telâkki edilmektedir. (Yâni halklardaki memnuniyetsizlikler ve huzursuzluklar, işte böyle ihtilâllerle sona erdiriliyor. Binaenaleyh bizde de, bir ihtilâl, mevcut memnuniyetsizlikleri ve huzursuzlukları giderici bir âmil olarak pekâlâ telâkki edilebilir, diyen bir telâkkinin basında ve halk efkârında hasıl olduğunu söylemek istiyor A.P.) viii - Gerçekten de, Irak hâdisesinin basında bu derece alâka ile karşılanması, bu büyük huzursuzluğun beklenilmeyen bir yeni ifadesi olarak telâkki edilmektedir. (Yâni demek ister A.P.: Kamu-oyu, Türkiye'de, ciddi olarak huzursuzluk duymaktadır; huzursuzlukların ihtilâllere münceş olduğunu da bilmekte ve görmektedir. Binaenaleyh, «acaba, bizdeki huzursuzluk da bir ihtilâle münceş olur mu?» diye, hakkiyle hassasiyet göstermekte, bir ihtilâl alerjisi içinde yaşamaktadır. ix - Kamu-oyunun böyle bir düşünceye, böyle bir alerjiye kapıldığı bir ortam içinde, huzursuzluk ve memnuniyetsizlik âmillerimiz üzerinde tekrar düşünmek lâzımdır. 27 Mayıs'tan beri faaliyetlerine mani olunamıyan maceracıların memleketimizdeki bu yeni ruh hâletinden - onun verdiği «bir yeni ihtilâli bekleme» hâletinden - yararlanmağa kalkmaları ihtimalini düşünmek lâzımdır. x - Hülâsa, Irak hükümet darbesi, - millî hâkimiyete dayanan demokratik rejimin tabiatına aykırı olarak mevcut olan ve boyuna yeraltı faaliyetlerine devam eden bu yeraltı maceracıları için yeni bir teşvik ve cesaret unsuru olabilir: Halkımız, siyasî affın yapılmaması dolayısıyla huzursuzdur. Bu huzursuzluk, - Irak ihtilâlinin - ders alınarak - bir ihtilâle hazırlık ruhî ortamını yaratmaktadır. Mil-

lî hâkimiyete dayanan demokratik rejimin tabiatına aykırı olarak, mevcut olan yeraltı maceracıları, bu ruhî ortamı kullanarak, bir ihtilâle gidebilirler. Bu halin, ihtimal halinde mevcut olması, huzursuzluğu arttırmaktadır. O halde, siyasî affı çıkararak huzuru getirmeğe çalışılırsa, bir taraftan, huzursuzluğun baş âmili ortadan kaldırılmış olacağı gibi, bu ruhî hali istismar edecek olan «millî hâkimiyete dayanan demokratik rejimin tabiatına aykırı olarak yeraltında mevcut olan ve faaliyet gösteren» yeraltı maceracılarına da fırsat verilmemiş olur.

3 — *Demokrasi aleyhine boyuna neşriyat yapanların da âdeta himâye görmesi, bir diğer huzursuzluk sebebidir:* 16 Şubat 1963, tarihli muhtıradan ifadesini bulan yukarıki iki huzursuzluk sebebine, A.P., 20 Şubat 1963 te bir üçüncü âmil olarak, «demokrasi aleyhine neşriyat yapanların da âdeta, hükümet tarafından himaye görmesi» vâkiasını ekliyordu. A.P., bu görüşünü, kendisinin 16 Şubat muhtırasına Başbakanın verdiği cevabını karşılarken formüle ediyordu. Parti liderinin ağzıyla ifade edildiğine edildiğine göre, Başbakan, huzursuzluğun sebeplerinin gerçek mahiyetlerine nüfuz etmekten uzaktır. - Başbakanın ileri sürdüğü huzursuzluk sebeplerini, aşağıda, «Hükümet açısından huzursuzluğun âmilleri» serlevhası altında göstereceğiz. - Başbakana göre, huzursuzluk sebepleri, 27 Mayıs düşmanlarının, türlü kalıba bürünerek, iktidara geldikleri zaman kurmağa müstait oldukları idare tarzının, halkta uyandırdığı endişelerdir. Bu suretle, böyle bir vehim altında kalan Başbakan, sözde böyle bir idare tarzını önlemeğe yarar diye, gerçekte «demokratik prensipler aleyhine neşriyat propaganda» ları teşkil eden faaliyetleri desteklemiş, hattâ himaye etmiş duruma düşüyor. Demokrasi aleyhine neşriyat yapanların bu suretle mazhar oldukları destek, hattâ, himaye ise, ciddi bir huzursuzluk sebebi teşkil etmektedir. Başbakan bunu görmelidir.

4 — *Milletin tek endişesi, huzursuzluğun baş âmili; ekseriyetin itimat etmediği insanların, böyle vehimler uyandırarak, millete tahakküm etme arzularının yerleşmesi ihtimalidir.* A.P.'ye göre, Başbakan, 27 Mayısın düşmanları bulunduğu; bunların türlü kalıplara bürünerek, iktidara geldiği zaman intikam esasına dayanan bir idare tarzı kuracakları hakkında bir vehim uyandırarak bir iktidar temeli aramaktadır. Bunlar vâhimedir. Milletnin gerçek endişesi de, 27 Mayıs düşmanlarının bir intikamcı idare tarzı kurmaları vâhimesinden gelmez. Milletnin teskin edilmeyen tek endişesi, böyle uyandırılmış vehimlere dayanarak, milletin büyük ekseriyetinin asla

itimata etmediği insanların bütün millete tahakküm etmek arzularının yerleşmesi ihtimalidir; yoksa, iktidarın en tabîî mâkesi, en kuvvetli namzedi olan A.P. gibi bir kuruluşun iktidara gelmesi değildir. Tersine, ekseriyetin itimat etmediği insanların yerine, A.P.'nin iktidara gelmesi, millet için, ancak büyük ümit ve ferahlılık kaynağıdır. Türlü kalıplara bürünerek iktidara gelmesinden Türk Milletinin endişesi ve huzursuzluk sebebi imiş gibi bahsedilenler, ihtilâl intikamcılığı yapacak imiş gibi gösterilen A.P. olamaz; ekseriyet itimadını hiçbir zaman haiz olamayacak olan yeraltı faaliyetçileri olabilir ki, Hükümet, bunların mevcudiyetlerini kabul ettiği halde, meydana çıkarıp kanunun pençesine teslim etmekte aciz göstermektedir. Bu gibi faaliyetleri önemsiz saymak büyük hatadır. Bu faaliyetler; 27 Mayıs hukukunda, sanıklarının idamla tecziyeleri istenen cinsten gazete idarehanelerinin tahribi, parti merkezlerinin basılması, caddelerde tetiş beyannamelerinin dağıtılması gibi aslında pek vahim ve maalesef vukubulmuş hareketlerdir. Hükümet, bunları bulmakta âcizdir. A.P. tarafından bir ihtilâl intikamcılığı güdülmesi diye bir istismar konusu yoktur. A.P., ancak bir ikazda bulunmaktadır: Yabancı memleketlerde halkın huzursuzluk ve memnuniyetsizliğine dayanılarak yapılan ihtilâl hareketleri, memleketimizde de, Hükümetin tasfiye etmekten aciz gösterdiği rejim düşmanlarını ve yeraltı çetelerini cesaretlendirebilir.

5 — *Huzursuzluk konusunda son gerçek: Demokrasiye inanmamış siyaset adamları ile sol cereyanların mevcudiyetidir.* A.P., bu izah zincirinin son büyük halkasını teşkil etmek üzere, görüşünü şu noktaya getirmiştir: Başbakan, huzursuzluğun baş sebebini, ihtilâlin intikamını almak isteyen siyaset adamlarının mevcudiyetinde görmektedir, A.P.'ye göre gerçek bu değildir. Vakıa ortada bir çeşit siyaset adamları vardır ki, bunların mevcudiyeti ve faaliyetleri gerçekten bir huzursuzluk âmilidir. İşte bunlar, 27 Mayıs İhtilâlinin intikamını almağı tasarlayan - sözde A.P.'li - siyaset adamları değildir; çünkü, böyle bir tasarlama yoktur ortada... Mevcudiyetleri ve faaliyetleri ile huzursuzluk âmili olan siyaset adamları 27 Mayıs İhtilâlini istismar eden demokrasiye inanmamış siyaset adamlarıdır. Türkiye'de bunların faaliyetleri ile, sol cereyanların devam edegelen maksatlı hareketlerinin huzursuzluğu vardır.

II — HÜKÜMET AÇISINDAN HUZURSUZLUGUN ÂMİLLERİ:

Öte yandan, Hükümet de, Başbakanın ifadeleri şekli altında, huzursuzluğun âmillerini; kendisine göre göstermektedir. Hükümet, kendince,

demokrasiyi yerleştirmekten ve ilk 5 yıllık plâni, başarılı bir uygulamaya sevketmekten başka bir meşgale ile kendini doldurmak istememektedir. Fakat kütleli ağırlığı ile siyaset sahnesini boyuna meşgul eden A.P.'nin getirdiği meseleleri görmemezlikten gelememektedir. İşte bu cümleden olmak üzere, A.P.'nin getirdiği huzursuzluk konusunda da kendi görüşünü ifade etmek zorunda kalmaktadır. Hükümet; bu görüşünü, birbiriyle irtibatlı olarak üç noktada özetlemektedir. 27 Mayıs düşmanlarının, intikam esasında bir idare tarzı kurmaları ve böylece, meşruiyetini kaybetmiş eski iktidarı ihya etmeleri ihtimalinin mevcudiyeti; bu ihtimalin yarattığı ortam içinde; rejimi değiştirmek isteyen bazı maceracıların mevcudiyeti; boyuna af temâ'sının işlenmesinin devamı, huzursuzluğun âmilleridir. Şöyleki :

1 — 27 Mayıs İhtilâlinin düşmanlarının mevcudiyeti, bunların intikam esasında bir idare tarzı kurma ihtimalinin yaşatılması, huzursuzluğun baş âmilidir. Başbakan, A.P.'nin 16 Şubatta Hükümete, Başbakana verdiği muhtırayı 17 Şubatta cevaplandırırken, bu görüşü formüle etmek fırsatını bulmuştur.

A.P., adı geçen muhtırada, Irak ihtilâlinin basınıımızda ve halkımızda müsait karşılandığı gerekçesine dayanıyor, birtakım yeraltı faaliyetlerinin vahametini ileri sürüyor ve bunların yarattığı huzursuzluğun giderilmesinin baş tedbiri olarak genel siyasî affın hemen çıkarılmasını ileri sürüyordu.

Başbakan, dayanılan bu gerekçeleri çürütmek için şunları ileri sürmüştür: Her ülkenin siyasal meselelerinin kendisine göre zaruretleri vardır. Irak ihtilâli, kendisine mahsus zaruretlerle tekrar ortaya çıkmıştır. Bunun felsefesinin, kendisine mahsus bir özü vardır: 14 Temmuz 1958 ihtilâline ihanet edilmiş olması dolayısıyla 14 Temmuz ihtilâlini, her tecavülden korumak ve ihtilâle musallat olan canileri yoketmek ve bu suretle 14 Temmuz ihtilâlinin devamı olmak... Demek Irak'taki huzursuzluk, 14 Temmuz 1958 ihtilâline ihtilâlcilerin bir kısmının ihanet etmesi sebebinden gelmekte idi. 8 Şubat 1963 ihtilâli de, 14 Temmuz 1958 ihtilâlini, maruz kaldığı tecavüzlerden, saptırmalardan koruyarak onu devam ettirmek suretiyle huzuru getirmek içindir. Binaenaleyh, Irak ihtilâlini bir mesnet olarak almak yanlış, hattâ zararlıdır: Türkiye'de 27 Mayıs İhtilâline ihtilâlciler tarafından ihanet edilmemiştir ki, bundan bir huzursuzluk doğsun ve bu huzursuzluğu gidermek için 27 Mayıs İhtilâlini devam ettirmek maksadıyla bir ikinci hareket bahis konusu olsun... Türkiye'deki huzursuzluk,

önce, 27 Mayıs İhtilâlinin sözünde durmamasından değil; tersine, bu ihtilâlin intikamını almak isteyen ihtilâl düşmanlarının mevcudiyetinden, bunların intikam esasında bir idare tarzı kurma yollarını bulacak tarzda yüz bulmalarından gelmektedir. Olmakta olan şudur: Bir demokratik rejim kurulmuştur. Burada hürriyet hakları kullanılarak iktidare gelinir. Fakat, bu demokratik rejim içinde ve onun hürriyet hakları alanında, bu hürriyet haklarını, artık, tahrik derecesine varacak surette kullanmak isteyen unsurlar türemiştir. Bunlar, 27 Mayıs düşmanlarıdır. Demokratik hürriyet haklarını kullanarak iktidara gelmek isterler. İktidarları da, 27 Mayıs ihtilâlinin intikam alma esasında bir idare tarzı teşkil eder. Ayrıca, bu idare tarzı, meşruiyetini kaybetmiş olan o eski iktidarın tekrar yaşatılmasına matuf ve masruf olacaktır. İşte Türk Milletini üzen, ona huzursuzluk veren âmil, önce; 27 Mayıs İhtilâli düşmanlarının, bu demokratik rejim içinde, onun hürriyet hakları imkânlarını istismar ederek ve türlü kâlıplara bürünerek, iktidara gelip intikam esasında bir idare tarzı kurmaları, sonra da: 27 Mayıs ile devrilmiş olan o eski iktidarı geri getirmeleri ihtimallerinin yaşatılmasıdır; böyle bir endişenin devam etmesidir.

2 — *Meşruiyetini kaybetmiş, eski iktidarın, demokratik rejim yolları içinde tekrar kurulması ihtimalinin yarattığı ortamdan ve endişelerden yararlanarak, bu demokratik rejimi değiştirmek isteyen maceracıların da bulunması, huzursuzluk tablosunu tamamlayıcı bir âmildir.* Evet, Başbakanına göre, 27 Mayıs İhtilâlini bertaraf etmek üzere bu demokratik rejim imkânlarını istismar edenler ortaya ciddi bir ihtimal atmış durumdadırlar. Öte yandan, memlekette, esas görüş ve düşünceleri bakımından demokratik rejim aleyhtarları da vardır. İşte bunlar, 27 Mayıs düşmanlarının ve intikamcılarının yarattığı bu ciddi ihtimali bahane olarak kullanıp, demokratik rejimi değiştirmek isterler. 27 Mayıs düşmanlarının yarattığı endişe, demokratik rejim aleyhindeki maceracıların da heveslerini arttırmaktadır ve bu da, huzursuzluğun tâli bir sebebi olmaktadır.

Evet, Başbakanına göre, bu son durum, huzursuzluğun tâli kaynağıdır. Huzursuzluk konusunda asıl önemi ilan birinci kaynaktır; yâni ortada 27 Mayıs düşmanlarının bulunması ve bunların intikam esasında ve meşruiyetsizliğe düşmüş olan eski tarzda bir idare kurmaları ihtimalinden gelen endişedir. Binaenaleyh, Başbakanına göre, huzursuzluğu gidermenin prensibini bulmak da zor değildir: Siyasetçilerimizin; 27 Mayıs İhtilâlinin intikamını almak siyasetinde ve istidadında olanlarının, hâlde ve istikbalde maksatlarına eremiyecekleri emniyetini, memleket halkına vermeleri...

3 — *Siyasî af konusunun boyuna sun'î yollarla işlenmekte devam etmesi de huzursuzluğu arttıran bir âmildir: Nihayet Başbakan ve Hükümette göre; memleketin huzura kavuşması ihtimallerinin belirlediği her anda, sun'î tahriklerle ortaya getirilen siyasi af konusunun bu yolda işlenmesi de, huzursuzluğu arttırmakta, onu her gün bir kademe daha ileri atmaktadır. (26 Şubat 1963 de Mecliste, Başbakanın âdi suçluların kısmî affı müzakeresindeki beyanı).*

III — BU GÖRÜŞLERİN BİR TENKİDÎ TAHLİLİ VE GERÇEĞİN ARAŞTIRILMASI :

Huzur meselesinde gerek A.P. görüşleri, gerekse Hükümet görüşleri, kendi açılarından, muhakkak ki bazı gerçekleri ifade etmektedir.

Meseleyi çözebilmek için, işe, belki de, önce huzur var mı, yok mu diye bakmak lâzım gelir gibi gözüküyor. Fakat, A.P. «yoktur» teşhisindeki ısrarı ile, âdeta varsa bile, bu huzuru, gene de yok hale getirmeyi bir politika unsuru haline sokmuştur. Ve gerçekten söyleyebiliriz: Ülkemizde, maalesef, huzur yoktur. Bunun derin sebepleri daha başka noktalarda. Aşağıda göstereceğiz bunları. Fakat, şimdilik şunu itraf etmeliyiz: A.P. huzursuzdur. Bunun kendisine mahsus sebepleri vardır, bunların yukarıda gösterdik. Hükümet kanatları da huzursuzdur. Bunun da kendisine mahsus sebepleri vardır. Bunları da, yukarıda gösterdik. Şimdi, her iki kategori huzursuzluk sebeplerinin tahlilini yapacağız. Bu tahlil, bu sebeplerin gerçeğimize uymıyan yerlerini göstereceği gibi, bilhassa, ileri sürülen iddiaların tedai ettirdiği başka fikirleri de gösterecek. Şöyle ki :

1 — A.P. Görüşlerinin Tahlili :

A — A.P.'ye göre huzurun gelmemesinin baş âmili, toptan siyasî affın yapılmamasıdır. Çünkü, milletin çoğunluğunda, bazı politikacıların siyasî fikirlerinden dolayı hapiste kalmaları bir sosyal rahatsızlık yaratıyor.

İlk bakışta, bu fikir, müteal nizamda gözüküyor: Güya «millet, siyasal fikirlerden dolayı mahkûmiyeti hazmetmiyor. Oysa, ülkemizde, hâlâ, bir kısım siyaset adamları, siyasî fikirlerinden dolayı zecir altındadır. Bu ise rahatsızlık vericidir.

İşte A.P.'ye göre huzursuzluğun baş âmili budur.

Gerçekten de, böyle bir sebepten ötürü bir millî huzursuzluk duyulması pek tabiidir, pek istenir bir seviyedir. Demokrasinin en büyük teminatı da buradadır. Fakat, Türkiye'deki durum, hiç de böyle değildir. 27 Mayıs İhtilâli sonucu hapse giren kişiler, siyasî fikirlerinden dolayı değil, anayasa hânisliği ve ihaneti yüzünden hapse girmişlerdir. Onlar, millî hâkimiyet ve millî iradenin, 1924 Anayasasının koyduğu devrî, genel, objektif seçimlerle meydana gelen anayasa organlarınca, Anayasanın üstünlüğü prensibi altında bu üstünlüğün koyduğu sınırlar içinde ve bağımsız adalet cihazının Türk Ulusu adına icra ettiği kaza hakkına dokunulmadan, kontrol altında icrası sisteminden ibaret demokratik devlet yapısını ve siyasî iktidar icraları prensibini bozup; objektifliği bozulmuş seçimlerden gelen bir parlamento çoğunluğunun, bağımsız adalet cihazı muhtariyetini çiğniyerek, her türlü kontrolü reddederek Anayasa-ıçi millî hâkimiyet ve millî irade sistemini bozmak suretiyle yaptıkları rejim değişmesi yüzünden mahkûm olmuşlardır. Tarih ve hukuk, bunu böyle tespit etmiştir.

B — A.P.'ye göre huzursuzluğun ikinci âmili, 1961 Anayasası ile de teyid edilen millî hâkimiyet prensibine dayanan demokratik rejimimizin tabiatına aykırı bazı kuvvet ve âmillerin hâlâ mevcut olması ve faaliyet göstermekte devam etmesidir. Bunu, bir kelime ile bir başka formül ile özetlemek mümkündür. Kendisine «öncü ve zinde kuvvetler» adı takılmış olan bazı kuvvet mihrakları var ki, bunlar, 1961 Anayasasında, millî iradenin icrası hususunda hiç de yetkili olmadıkları halde, sanki, millî iradenin kendisi imiş gibi, gerçekte millî iradenin kendisi olan Anayasa-ıçi meşru kuvvetlerin - B.M.M.'nin - nüfuzusuna üstün olarak mevcut olup faaliyet gösteriyorlar. Bu, Anayasa hâkimiyetine dayanan demokrasimizdeki, Anayasa hâkimiyeti prensibini ve fikrini zedeliyor; demokrasimizi, siyasî sorumluluğu olmıyan bu kuvvetlerin sevkedeceği tehlikeli istikametlere - ihtilâllere- yöneltiyor. Bunun böyle olması, bunun böyle vaki olması, millette bir rahatsızlık, bir endişe yaratıyor. Bu endişe, A.P.'yi ya büyük ölçüde bir siyasî kuvvet olmaktan vazgeçme, ya da, bu Anayasa dışı kuvvet mihrakları karşısında, Anayasadan aldığı bir siyasî kuvvet olma hakkını savunma şıklarından birisini kabule zorlamaktadır. A.P., arzettiği kitlevî kuvvetin maddî gücüne dayanarak, kendisinin Anayasa haklarını - iktidar olmağa gayret etme, bu hususta faaliyet gösterme haklarını - savunma yolunu tutmuştur. Bu husustaki kararını, şu görüş zinciri ile ifade etmektedir:

i - A.P., kayıtsız-şartsız millî hâkimiyet prensibine dayanan demokratik nizama bağlı bir kuruluştur.

ii - Demokratik nizama ve Anayasaya aykırı surette, zor kullanılarak yapılacak hükümet ve rejim değişikliklerinin karşısındadır.

iii - Demokratik nizam aleyhinde beliren ve hissedilen hareketler - öncü ve zinde kuvvet faaliyetleri - karşısında hassasiyet gösterir. Onların yeraltı faaliyetlerinden kuşkulandır.

iv - Bu faaliyetlerin - Irak ihtilâlinin davet ettiği ruhî ve fikrî zemin içinde - bir ihtilâle müncer olmasından endişe eder.

v - Binaenaleyh, demokratik nizamın emniyete alınması kaçınılmaz bir zarurettir. Bu emniyet tedbiri de, bir gün dahi geciktirilmeden siyasî affın çıkarılmasıdır.

Şimdi, bu fikirlerin, bir-bir tahlilini yaparsak, şu sonuca varırız:

i - A.P.'nin «kayıtsız-şartsız millî hâkimiyet» formülünü ileri sürüşünde bir zühul olsa gerektir. O, bu formül ile, «hâkimiyet, kayıtsız-şartsız milletindir.» «millet, bu hâkimiyeti, Anayasanın gösterdiği temsilî hükümet unsurları ile icra eder.» siyasî prensiplerini ifade etmek istese gerektir. Bunu böyle anlamak ve binaenaleyh, buradan, temsilî hükümet unsurları içinde yer almayan kuvvet unsurlarını - zinde ve öncü kuvvetleri - tanımak istemediği fikrine intikal etmek lâzımdır. Amma, burada sırası gelmişken, acaba, A.P., ileri sürdüğü formülü, zühul eseri olarak değil de, mânasını bilerek mi sürüyor? diye de meseleyi incelemek gerektiğini kabul etmemiz lâzımdır.

Evet, A.P., belki de, «hâkimiyet kayıtsız-şartsız milletindir.» demekten çok, «kayıtsız-şartsız millî hâkimiyet» demek istemektedir, yâni, «millî hâkimiyetin tâbi olacağı hiçbir kayıt ve şart yoktur. Binaenaleyh, onu ifade ve temsil eden T.B.M.M.'nin de millî hâkimiyeti kullanırken tâbi olacağı hiçbir kayıt ve şart yoktur. O, hâkimiyeti ifade ve icrada, bir kayıt ve şarta tâbi değildir. Ve binaenaleyh, bu yüksek ve en üstün organda, ona vücut veren seçmenler heyetinde çoğunluk olan, olacak olan bizlerin de, millî hâkimiyet icra fiil ve tasarruflarımıza, takdir ve davranışlarımıza hiçbir kayıt ve şart olmayacaktır. Biz de, affı istediğimize, isteyeceğimi-

ze göre, D.P.'nin uyguladığı politikaya devam etmek istediğimize ve isteyeceğimize göre, D.P.'yi deviren öncü ve zinde kuvvetlerden hesap sormak istediğimize ve isteyeceğimize göre, demokratik rejimimiz içinde, bunlara imkânlı olmamız; hiçbir kuvvet ve engelin buna mani olmaması lâzımdır.» demek istemektedir.

O zaman da, bize de, iki formül arasındaki ayrımı işaret etmek düşecektir. Şöyle ki: Bir demokraside ve binaenaleyh 1919 Mustafa Kemal Atatürk ihtilâlcilerinin kurduğu demokraside de bahis konusu olan ilmî formül «kayıtsız-şartsız millî hâkimiyet» değil, «hâkimiyet kayıtsız-şartsız milletindir» formülüdür. Bununla kastedilen siyasî fikir ve ilmî görüş de şundan ibarettir :

a - Hâkimiyet, asıl olarak, cevherinde, kaynağında milletindir. Hâkimiyet yetkileri, devlet yetkileri, millete, kendisinden dışarıda bir kuvvet tarafından, bir makam tarafından atıf ve isnad olunmuş değildir; hâkimiyet, millete, bizzat kendisinden başka bir kaynaktan gelmemektedir.

b - Hâkimiyetin, millete aitliği, milletin hâkimiyete mâlikiyeti, hiçbir kayıt ve şarta tâbi değildir. Millet, hâkimiyete tüm olarak, aslında, cevherinde ve kaynağından itibaren sahiptir. Millet hâkimiyete mâlikiyetinde, onu böyle rakip, benzer, eşit bir diğer makam ile paylaşma kayıt ve şartı yoktur; meselâ, milletin, hâkimiyeti, bir halife - sultanla paylaşma, ortaklaşma kayıt ve şartı söz konusu değildir.

c - Hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız olarak millete aidiyeti, milletin kendi kaderini çizmesi demektir; yani, millî kadere ait karar verme yetkisinin, meselâ, milletten gayri bir halife-sultan makamına da ait olmayışı demektir.

d - Amma, bu formül, hiçbir zaman, bizzat milletin dahi, kendi sosyal paktı olan anayassası ile bağlı kalmadan, ona tâbi olmadan, istediğini yapabilmesi anlamında bir imkâna yer vermez. Binaenaleyh, bu formül içinde kalınca, aynı zamanda şunu da söylemek gerekir: Hiçbir şey, hiçbir kuvvet, hiçbir organ - B.M.M. dahi - Anayasaya üstün olamaz, Anayasa dışına çıkamaz.

Oysa, A.P. liderlerinin ısrar ettikleri formül olan «kayıtsız-şartsız millî hâkimiyet» prensibi, bunları anlatma ilmi gücünden uzaktır. Bu formül, olsa, olsa, «milletin iradesi - yâni onun temsilcilerinin iradesi, yâni

bu temsilcilerin çoğunluğunun iradesi - kayıtsız-şartsızdır; bu irade, bir nokta üzerinde teşekkül edişinde, icra plânına geçişinde, icra safhalarını idrak edişinde, sonuçlarını doğuruşunda bir kayda, şarta tâbi değildir; tâbi olursa, millî irade vasfını kaybeder.» anlamında olmak gerekir ki, bu da, modern devlet nazariyesine aykırı düşer.

O halde, A.P., bu zühulünü düzeltmelidir; yok, bu bir zühul değil de, şuurlu bir anlayışın ifadesi ise, şimdiden söyliyelim ki, bu anlayış, hem gayri ilmîdir, hem de bizim anayasamızın anlayışına aykırıdır; bu itibarla da anayasa dışıdır. Daha şimdiden de 1961 Anayasa düzenini red ve inkârdır; onunla bağlı kalmama isteğinin ifadesidir.

ii - A.P.'ye göre, A.P., demokratik nizama ve anayasa içi kalma prensibine sadıktır. A.P., sadece demokratik nizama ve her hususta Anayasa içi kalma prensibine sadakattan da ileri gitmektedir. Yâni, A.P.'nin kendisi, sadece bunlara tâbi olmakla yetinmemektedir. Aynı zamanda demokratik nizam dışında, Anayasa dışındaki kuvvetlerle savaşa da hazırdır. A.P., sadece kendisini, Anayasa nizamına, demokratik nizama bağlamakla, yani, demokratik hükümeti, demokratik rejimi benimsemekle yetinmemektedir; demokratik hükümeti ve demokratik rejimi, bir zor kullanılarak, demokratik nizama ve anayasaya aykırı surette değiştirmeye kalkacak teşebbüslerin de karşısındadır, onlarla savaşa karardır.

A.P.'nin bu görüşünü anlamak lâzımdır; şu anlamda ki: Her demokratik espriye ve teşkilâta işleme mekanizmasına, hayat amacına sahip kuruluşlar, sadece, böyle bir felsefeyi benimsemekle yetinemez, bu felsefenin zıddı görüşlere karşı da direnir. Binaenaleyh, eğer A.P. de, demokratik espriye, teşkilâta, işleme mekanizmasına, amacına sahip ise; ve ülkemizde, gerçekten, demokratik rejimin tabiatına aykırı kuvvet ve âmiller varsa, demokrasiye inanmamış siyaset adamları varsa; ve bilhassa, bu demokrasi dışı kuvvet ve âmillerin, demokratik nizamımızı ve Anayasa rejimimizi, ona aykırı bir surette ve zor kullanarak değiştirme niyetleri, teşkilâtları, teşebbüsleri varsa, A.P.'nin bunlara karşı direnmesi, ancak hamasî nitelikte bir medeni seviyeyi ifade eder. Anayasaya, demokrasiye sadık her teşekkül için de böyle hareket etmek bir medeni borçtur.

Fakat, burada, A.P.'nin anayasa telâkkisini A.P.'nin, demokrasi telâkkisini biraz kurcalamak da akla gelmemezlik etmiyor. Böyle yapınca, A.P.'nin dremin işaret ettiğimiz müteal plândan, hamasî nitelikten ve

Türkiye'deki gelişme seviyesinin çizgisinden bir miktar uzakta olduğunu da görmemezlik edemeyiz. Şöyle ki :

Bir kere, A.P.'nin Anayasa temel telâkkisi yanlıştır; demokrasi temel fikri yanlıştır. Bu itibarla, direneceği kuvvetleri teşhiste ve onlara direnme sebebinde büyük bir hataya düşmesi ihtimali vardır. A.P.'ye göre: ortada bir anayasa vardır amma, bunun muhtevası, - tüm olarak ifade ettiği fikriyatı 9 Temmuz 1961 referandumunun da gösterdiği üzere, Türk Milletinin malı değildir. Bu Anayasa, bu muhteva ve bu fikriyatı ile, Türk Milletine, 27 Mayıs gibi dışardan bir hareketle empoze edilmiştir. Türk Milletinin çoğunluğu olarak, kendileri, bu anayasanın imali işine katılmamışlardır. Bu anayasaya müncer olan eski D.P.'nin tasfiyesini yapan 27 Mayıs, onun anayasasının imali işine, kendilerinin - Türk Milletinin çoğunluğunun temsilcileri sıfatıyla - iltihakları olmadığı gibi, onun muhtevasına da fikrî rızaları yoktur. Bu itibarla, bu anayasanın lâik temeli, sosyal mahiyeti, plânlı ekonomik gidişi - Türk Milletinin çoğunluğu kendi yanlarında ve yönlerinde olduğuna göre - muallâkta kalmış mücerredâtan ibarettir.

İşte, şimdiye kadar olan davranışlardan, gösterdikleri tutumlarından anlaşılan budur: Yâni 1961 Anayasasını; kaynağı ile fikriyat ve müesseseleri ile beraber, toplumun gerçek sosyal paktı saymakta pek imsakli bir telâkkileri vardır. Binaenaleyh, bu telâkkide olan bir siyasal teşekkülün, siyasal hedefi de pek açıktır: Bu Anayasayı ve onun getirdiği temel düzeni, dayandığı mefruz sayı üstünlüğü yolu ile, bizzat kendisinin değiştirmesi... Bu Anayasanın bir noktası makul ve muteberdir: Bu Anayasanın, kendilerine, sayı çoğunluğu vermeğe ve binaenaleyh, bu yolla Anayasayı değiştirmeye istidat ve imkân tanıyan yönü... O halde, kendilerine bu istidadı tanıyan, bu imkânı veren bu yön, baki kalmalıdır. Onu, başka kuvvetlerin değiştirmeye kalkmaları olmaz. Amma, kendileri, adedî çoğunluğa dayanarak bu düzen üzerinde oynayacaklardır.

İşte, A.P.'nin davranış ve tutumundan çıkan açık sonuç budur. Bu sonucu, lâfzî olarak şiddetle reddedeceklerdir. Fakat, siyasî gerçek değişmez. Bu siyasî gerçek açısından A.P.'nin dileği, hareket felsefesi, kitlevî gücü buradadır. Bu ise, korkunç bir dilek, felsefe ve siyasal gücü ifade eder. Eğer, bir gün Anayasa Mahkemesinin yetki alanı içine giren ipuçları verip de, A.P. resmen fehedilmezse; veya, öncü ve zinde kuvvetlerin terbiye edici tesirlerinin önderliği altında memleket, onu, gayri müessir

bir siyasal akım haline sokmazsa, bundan bir iç felâket de doğacaktır. Şimdilik söylenebilecek olan şudur: Kendi maksadı; Türk Milletinin gelişme çizgisine şimdilik en uygun bir siyasal ve sosyal pakt olan bu Anayasayı, kaynağı, muhtevası ve dayanağı olan sosyal ve siyasal kuvvetlerle beraber tanımak istemiyen bir teşekkülün demokrasi üzerine ettiği sözler birer mücerredattan ibaret kalır; kendisine inanmamız da mümkün olmaz. Türk Milleti, demokratize devlet yapısını, - siyasal ve sosyal alanda 1961 yılında ancak bu anayasa ile bu seviyede kurabilmiştir. Şimdi, ondan daha gerilere gidip, daha iptidaî ve bu itibarla, zamanımız ihtiyaçlarına hiç tekabül etmiyen, üstelik, nazari sisteminde, pratik şemasında yanlışlarla dolu olan bir Anayasa ve demokrasi düşüncesine dönmek mümkün değildir.

A.P.'nin bu yanlışlarla dolu demokratik telâkkisi ve davranış tarzı şudur :

Gerçekten, A.P.'nin 1961 Anayasasına; kaynağında, muhtevasında, temelinde, mekanizmasında inanmayıp, onu, geriye doğru aşarak kurmak istediği demokratik telâkkinin nazari sistemindeki hata şuradadır: Onlara göre; demokrasi, sayı çoğunluğunun millî iradeyi, millî hâkimiyeti ifade ettiği bir sistemdir. Seçimlerde sayı çoğunluğunu elde eden; millî hâkimiyetin, millî iradenin sahibidir; daha doğrusu ifadecisidir. Siyasî iktidar, bütün siyasî icralar, bu çoğunluğun dileğinde, elinde, inhisarında, müessiriyetinde kalmalıdır. 27 Mayıs, bu çoğunluğun dileğine; müessiriyetine son veren bir teşebbüs olduğu için, demokrasi - içi bir hareket olmamıştır. Onun Anayasası da, daha şimdiden, iktidarı ve bütün siyasî icraları, çoğunluğun eline, dileğine, müessiriyetine, inhisarına vermemekte olduğu için demokrasi îdesi bakımından makbul değildir. Siyasal iktidar ve bütün siyasal icralar sayı çoğunluğu olan A.P.'nin elinde, dileğinde, müessiriyetinde, inhisarında olmalıdır: Hiçbir hukukî ve siyasî engele çarpmadan...

İşte, A.P.'nin demokratik telâkkisinin nazari sistemi budur. Ve bu da, Türk devlet hayatını ve Türk toplumunu bir buçuk asırdanberi demokratize toplum ve devlet hayatı içine sokmağa çabalayan tarihî gelişmenin son mütalarına göre pek yanlıştır. Bu tarihî gelişme sonucu, Türk toplumu ve onun devlet telâkkisi, sayı çoğunluğuna böyle her şeyi teslim eden bir millî irade, millî hâkimiyet ve demokrasi telâkkisini pek geride bırakmıştır. Tersine, sayı çoğunluğuna sahip olsa da ve bu sıfatla, siyasal iktidarın icrası hakkını bir tek parti olarak ele geçirse dahi, hiçbir siyasal ik-

tidarın mutlakiyeti, hâkimiyeti, inhisarı tanınmamaktadır. Siyasal iktidara, sayı çoğunluğu ile gelinebilir, ve fakat o, sayı çoğunluğu dileği, müesiriyeti, hâkimiyeti şeklinde icra edilemez; anayasa içi bir alanda, anayasa içi organların muvazeneli faaliyetleri ile, anayasa hukuku müeyyideleri altında icra edilir. İşte bu ilmî ve muasır gerçeği kavrayamayan A.P.'nin, demogratik nizam ve Anayasa - içi düzen hakkında söylediklerine inanmak da mümkün olamaz.

Nihayet, demokrasi anlayışı, pratik şemasında, büsbütün çığrından çıkmakta ve âdeta, gayrimeşru bir siyasî rekabet davranışı manzarası kazanmaktadır. Şöyle ki : A.P.'ye göre, bir demokraside, devrî, genel seçimlere gidilir. Devrî, genel seçimlere giden partinin ve adaylarının rolü; Türk Milletinin derin, gizli, tabîî insiyaklarını keşfetmek, yaşadığı gün içindeki maddî ve mânevi menfaatleri kristalize eden dilek ve istemlerini yakalayıp, bütün bu noktalar hakkında vaadlerde bulunmaktır. İşte A.P.'nin demokrasinin pratik şeması buna göre kurulmuştur: O; devrî genel seçimi, radyoda söylediğinden, kapalı salon veya açık hava toplantılarında ifade ettiği, taraflısı basında açıkladığı tahlil ve tenkidlerin inandırma gücü ile kazanmağa dayandırmaz. Bu noktada metodu, varisi olduğu D.P.'nin metodudur. Bu da, seçimi, Anadolu halkı üzerinde maddî ve mânevî gücü olan ağa ve din bezirgânlarının halka yaptıkları işaretler, adayların ve diğer propagandistlerin güneş battıktan sonra mahalle - mahalle, ev - ev, oba - oba yaptıkları ziyaretlerde yaptıkları «muhafazası - dinci - âmiyane iktisadî ve malî görüşçü - partizan» telkin ve vaadlerle kazanma metodudur. Bu, vâkıa, Anayasa dışı bir usuldür. Amma, ağa ve din bezirgânlarının işaretlerini, propagandistlerin gece ziyaretlerindeki bu telkinlerini, aldıkları bu anayasa dışı mahiyetleri ile kanunun gün ışığına kim çıkarabilir ki?!... Sonra, mahiyeti bakımından içine düşülen bu anayasa - dışıcılığının bir önemi de yoktur. Önemi olan, halkın, gizli, tabîî insiyaklarını keşfetmek, maddî alandaki günlük müşahhas menfaatlerini, mânevi alandaki muhafazacı istemlerini yakalamaktır. Devlet idaresini de, buna dayattınız mı, sürekli iktidar sizdedir. Lâkin 27 Mayısın, mevcut hukuk düzeni dışı haşin müdahalesi olmasaydı, D.P.'yi gene bu sürekli iktidarda görmek mümkün olacaktı. Şimdi, o, ortada yoksa, onun bu metodunun varisi sıfatiyle ortaya çıkılabilir ve bu şema içi çalışmalarla iktidara varılabilir.

Oysa; böyle bir şema içinde çalışma, demokrasinin dayandığı rekabeti, haksız, gayrimeşru, gayrikanunî bir rekabet haline sokarak, demokra-

sinin temeli olan devrî genel seçimi bozucudur; ve binaenaleyh halk rızasını ifsad edicidir. Türk toplumunu lâisize etme, onun içinde de demokratize bir devlet idaresi kurma ve bu devlet idaresi ile de iktisaden ve sosyalman muasır medeniyete ulaşma icraları uygulama tarihî zarureti ve tarihî gelişme vetiresi; Türk Milletinin kaba, haşin, muhafazacı, dinci, günlük maddî menfaatçi, âmiyane, partizan dilek ve insiyaklarını yakalamayı reddeder; ancak ve ancak, lâik toplum, demokratik siyasî iktidar, hukuk devleti idaresi, iktisaden ve sosyalman muasır medeniyete gidiş icraları içindeki dilek, istek ve istemleri realize etmeğe imkân verir. 1961 Anayasası da, bu fikrin hukukî kadrosunu teşkil eder. Binaenaleyh, gerçekten bir devrî ve genel seçim olacaksa, bu seçimin rekabet plâtformuna, D.P.'nin metodu, fikriyatı ile gelinemez. Böyle gelişler, haksız rekabet, kanunsuz rekabet teşkil eder, bundan doğacak iktidar da, -şeklen bir ayıbı tesbit edilemese de - tarihen gayrimeşru plâna düşer; düşmüş olur. Binaenaleyh, esasen, bir hukuk devletinin Anayasa düzeni ve tâbiiyeti altına koymayı düşünmediği çoğunluk iradesini, bir de bu eski D.P. şeması ile elde etmeğe, kendi partisi içinde tesis ettirmeğe istidatlı olan A.P.'nin ele aldığı demokratik nizam ve Anayasa - içilik temâların hem sıhhatına, hem de samimiyetine inanmak mümkün olamaz. A.P., demokratik nizama ve Anayasa düzenine aykırı teşebbüslerin karşısında olduğunu söyler, olacağını teyid ederken, yukarda tafsilâtı ile açıkladığımız bir zihniyet ve faaliyet şeması ile halk-oyunu, halk rızasını; tarihî gelişim çizgimizin ve zaruretlerimizin bir ifadesi olan 1961 Anayasasına aykırı olarak saptırdığının farkına varmalıdır.

iii - A.P.'nin, bundan sonra ifade ettiği üç fikri, birbirine bağlayarak şöyle özetlemek mümkündür: A.P., demokratik nizam aleyhinde belirmiş olan faaliyetleri hassasiyetle izler. Bu faaliyetlerin, bir ihtilâle müncer olmasından endişe eder. Bu endişeyi gidermenin tek yolu, toptan siyasî affı, daha fazla geciktirmeden çıkarmaktır.

Bu fikirlerin tahlili de bizi şuraya götürür: Evet, A.P., bazı faaliyetleri hassasiyetle izlemektedir. Nitekim, 1961 Anayasasının dışına çıkma istidadında olan bütün hareketleri de, bütün öncü ve zinde kuvvetler, serbest fikir mihrakları aynı hassasiyetle izlemektedirler. Binaenaleyh, denebilir ki, demokrasi inancından yoksun maceracıların faaliyetleri, bütün memlekette büyük bir hassasiyetle izlenmektedir. fakat acaba, yukarıda açıklandığı üzere, demokrasinin nazari temâ'sını anlayış tarzındaki noksanı, demokrasiye uygulayış şemasına soktuğu gayrikanunî unsurlar yüzün-

den, A.P.'nin kendisi de, gerçek demokrasi inancından yoksun gözüküyor mu?. Bir serbest fikir mihrakı teşhisi olarak, bunu böyle görüyoruz. O halde, mevcut millî ve sosyal paktımız olan 1961 Anayasasına, ona kaynak olan hareketi ademi tasvipten tutun da, onun, lâik karakterli, sosyal muhtevalı, ekonomik ve sosyal kalkınma amaçlı, devlet iradesini bir hukuk düzenine tâbi kılışlı muhtevasına razı olmayışa varıncaya kadar her noktasında intibak etmiyen davranışlar gösteren A.P. karşısında da, başkalarının, - bilhassa öncü ve zinde kuvvetlerin, Türkiye'nin tarihî zaruretlerini ve gelişim çizgisini kavramış serbest fikir mihraklarının - hassasiyet gösterdiğini A.P.'nin teşhis etmesi lâzımdır. Ayrıca, gene bir tarihî teşhis daha yapması gerekir ki; öncü ve zinde kuvvetlerin, Türkiye'nin tarihî zaruretlerini ve gelişim çizgisini kavramış serbest fikir mihraklarının bu hassasiyetlerini yenmenin yolu da yoktur, Türkiye tarihinde böyle bir yenme vaki olmamıştır.

C — A.P.'ye göre huzursuzluğun bir diğer âmili; demokrasi aleyhine neşriyat yapanların himaye görmesi idi.

A.P.'nin bundan maysadı şu olsa gerektir: Memlekette bir yandan Marksist açıdan neşriyat yapılmaktadır, bir yandan da, A.P.'nin elde ettiği siyasî ağırlığı hazmedemiyen bazı çevreler, bir ikinci askerî operasyonla, içinde A.P.'nin tabiatıyla yer aldığı demokrasiye paydos diyerek A.P.'siz bir rejim kurmağı teşvik eden neşriyat yapılmaktadır. Bu da huzursuzluk âmilidir.

Bizce durum şudur: 27 Mayısın açtığı geniş hürriyet safhası içinde, Türk düşüncesine, geniş ölçüde bir «sosyal mahiyet» de gelmiştir. Bunun sonucu olarak, toplum katları teşkilâtlanmakta, aydınlar dünyasına, bir sosyal mesele, daha derin olarak nüfuz etmektedir. İşte birçok çevreler, bu yeni oluşumu, Marksist açının faaliyeti olarak görüp endişe etmektedir. A.P. de, sosyal mahiyete karşı takındığı tavrın icabı, böyle bir endişe duyanların başında gelmektedir. Oysa; toplum katlarına ve Türk düşüncesine, 1961 Anayasasının da kabul ettiği sosyal mahiyetin gelmesinden, kimsenin endişe etmemesi gerekir; daha doğrusu, statik, muhafazacı, aşırı özelci olmıyan telâkki tarzlarının bundan korkmaması gerekir. Bu sosyal mahiyetin, Marksist uca kaçan noktalarında ise, nasıl olsa, kanun otoriteleri karşılama gücündedir. İkinci Koalisyonun bizzat kendisinin Marksist olmadığı bir gerçek bulunduğuna göre, Hükümetin, Marksist neşriyatı

himayesi bahis konusu olamaz. Bunun dışındaki sosyal mahiyetli neşriyat-
tan ise hiç kimsenin korkmaması lâzımdır.

Bir ikinci operasyonla, içinde A.P.'nin de bulunduğu demokrasiyi bertaraf eden yayınlardan şikâyete gelince: Bir kere, İkinci Koalisyonun, içinde kendisinin de bulunduğu demokrasiyi bertaraf edecek yayınları hi-
maye etmesi mantık dışıdır. Amma, onun himayesi olmadan da teşvikler telmih eden yazılar varsa, bunların derin sâiklerini arayıp bulma vazifesi olanlar arasında bizzat A.P.'nin kendisi de vardır. Eğer A.P. böyle bir objektif araştırma yaparsa görür ki, bu mânadaki yayınların derin sâiki, bizzat kendisinin, yukarıda anlattığımız üzere, demokrasinin nazari telâk-
ki tarzında ve pratik şemasında göttüğü noksan telâkki ve Anayasa dışı davranıştır; bunun verdiği endişedir. Bu endişeli ortamda, bu Anayasa-
nın yürümediğini gören ve gerçekte, «öncü ve zinde kuvvetler» ile alâkası ve ideal birliği olmayan bazı kuvvet taraflılarının, bir operasyonla, demokra-
siye paydos düşüncesini ve isteğini yapmalarına, A.P.'nin hizmet etme-
mesi lâzımdır.

D — A.P., çoğunluğun güvenini haiz olmıyanların, bir takım ve-
himler uyandırarak millete tahakküm etmelerinin yerleşmesi ihtimali de
bir huzursuzluk kaynağıdır. Bir başka ifade ile bunu anlatmak istersek di-
yebiliriz ki, A.P., Hükümete ve bilhassa onun lideri olan İnönü'ye şunu
söylemek istemektedir: Büyük çoğunluğun güvenine sahip değilsiniz. Am-
ma, millete tahakküm etmek isteğiniz var. Bu tahakküm etme isteğinizi
«ben kalmazsam askerler gelecek, maceracılar gelecek, intikamcılar gele-
cek» gibi temâ'ları işlemek suretiyle, millette bir takım vehimler uyandı-
rarak, yerleştiriyorsunuz. Ve işte, huzursuzluğu da bu yaratıyor.

Bu iddiadaki unsurları şöyle tahlil etmek mümkündür:

a - Hükümet Başkanı, gerçekten, yalnız başına - veya yalnız kendi
partisi ile - çoğunluğun güvenine sahip değildir. Amma, gene de, parlâ-
mento plâtförmünde siyasî hayatın mihrakı olan Birinci Mecliste - Millet
Meclisinde - en önde gelen siyasal kuvvettir. Bu itibarladır ki, Hüküme-
tin, onun ve partisinin liderliği altında kurulması, ilk akla gelen en tabii
haldir. Bir koalisyon içinde kalınmak mecburiyeti hasıl olduğu zaman,
kuvvetli ve istikrarlı hükümete yaklaşmanın ilk yolu, koalisyon liderliği-
ni, en önde gelen Grubun ve onun liderinin alması tabiidir. Ayrıca, bu
koalisyonun kendisi, Meclis çoğunluğunun ve binaenaleyh - eğer A.P. gi-
bi millet nezdinde de siyasî bölümlere önem vereceksek - millet çoğunlu-

ğunun itimadını haizdir. Böyle olunca da, çoğunluğun güvenini haiz olmayanların tahakküm idaresi değil, çoğunluğu teşkil edebilmiş grupların birleşik idaresi mevcuttur, demektir. Bizim, siyasî alanda gördüklerimiz, işte bu çoğunluk hükümetinin icraatından ibarettir.

Bu, koalisyon çoğunluğunun hükümetinin hâkim. müdür unsuru, aksiyon temeli bizzat Başbakanın kendisi ise, bunu da, bir liderlik sanatı saymak ve müsamaha ile karşılamak lâzımdır. Bizim için önemli olan, bu liderliğin, bir zulüm ve itisaf teşkil etmemesi, hukukî eşkâl içinde kalmasıdır; yâni tahakküme gitmemesidir. Bu hususu, aşağıda C maddesinde inceliyeceğiz.

b - A.P., Hükümet Başkanına, millette yukarıda söylediğimiz bir takım vehimler uyandıran iktidarda kalma ithamını yöneltiyor.

Hep beraber itiraf etmek zorundayız: Gerçekten A.P.'nin müşahede ettiği üzere, memlekette, bir askerî operasyonla gerçekleşecek bir güdümlü intikal safhasına girilme, devleti kesin olarak devir ve teslim alma perasyonu ile gerçekleşecek bir demokrasi dışı macera safhasına gidilme, yukarıda anlattığımız yolla seçmen oyunu saptırarak elde edilecek sözde demokratik bir sayı çoğunluğu ile gerçekleşecek bir intikam - 27 Mayıs ve onu tutan bütün siyasal ve sosyal kuvvetlerden, fikir mihraklarından intikam - alma safhasına varılma endişeleri vardır. Bunlar, vehimler değildir, akımlardır, vâkıyalardır. Hükümetlerimizin bu vâkıyaları görmesi ve siyasî muvazene tertiplerini alması gerekir. Bu muvazene tertipleri arasında, bir zamanlar, A.P.'li bir hükümet kurmak vardı; şimdi de üçlü koalisyon hükümetini, bu muvazene tertibi cümlesinden saymak gerekir. Fakat, bütün bunların üstünde, demokrasi dışı bir macera hareketi ile devleti teslim alarak, güdümlü safhaya varma istidatlarını, hükümetlerimizin pek ciddî idarî askerî tedbirlere karşılamaya çabaladıklarını bilmemiz gerekir.

c - Hükümetin veya Hükümet Liderinin tahakküm etme iddiasına gelince: bu hükümetin veya onun liderinin; lâik, demokrat, halkçı, muasır müsbet medeniyetçi Atatürk ve 27 Mayıs yolunda yeter derecede kuvvetle ve sağlam operasyonlarla yürüyemediği; ancak, statik, muhafazacı, durgun, statükocu merkezlerin menfaatlerini koruyucu bir politika gösterdiği ve bu sebeple ve bu istikamette bir tahakküm gösterdiği söylenebilir. Ama, bu siyasî ortam içinde, ayrıca şahsî, indî, keyfî hukuk ve kontrol dışı bir tahakküm güttüğü söylenemez. Çünkü, kararları koalisyon protoko-

lü siyasî çevresi içinde, koalisyon gruplarının rızaları ile alınıyor; Anayasa müesseselerinin mürakabesi ve müeyyidesi altında alınıyor; yeni seçimlerde iktidarı kaybetme müeyyidesi altında alınıyor. Bu rızalar ve müeyyideler, şahsî, indî, keyfî, hukuk dışı tahakküme imkân vermez.

Fakat A.P., belki de, kararlar, öncü ve zinde kuvvetlerin temayüllerine göre alındığı içindir ki, Anayasa içi bir yere oturmamakta ve binaenaleyh, bu niteliği ile Anayasa içi olmıyan kuvvetlerin tahakkümünü teşkil etmekte, demek istemektedir.

Buna da verilecek cevap pek sadedir: Türkiye'de hukukî kadro içindeki Anayasa içi kuvvetlerin mevcudiyeti, varlığı kadar; siyasal ve sosyal kadro içinde de bir öncü ve zinde kuvvetlerin mevcudiyeti, varlığı da gerçeğin, hayatımızın bir vâkiasıdır. Binaenaleyh, bu öncü ve zinde kuvvetlerin siyasî ve sosyal oluşa müessiriyeti de, keza, hayatımızın bir gerçeğidir. Bu öncü ve zinde kuvvetler, 1961 Anayasasının ifade ettiği, lâik, demokrat, halkçı, muasır müsbet medeniyetçi, hukukî devleti ve bu devletin iradesi ile iktisadî ve sosyal kalkınmacı zihniyette olduğu için de, ondan korkmamak ve onda bir tahakküm vehmetmemek lâzımdır. Kendisinde bu nitelikler olmadığı halde, bir askerî operasyonla demokrasi dışı bir güdümlü intikal devresine geçmek isteyenlerin karşısında hükümet koalisyonunun bulunduğu bir gerçektir.

E — Nihayet A.P.'ye göre bir huzursuzluk âmili de, demokrasiye inanmamış siyaset adamları ile sol cereyanların mevcudiyetidir:

A.P.'nin bu noktadaki görüşü açık değildir. Demokrasiye inanmamış siyaset adamlarının kimler olduğunu anlamak zordur. Demokrasiye inanmamış bazı akımların var olduğu, pek kuvvetli bir tahminle söylenebilir. Bunlar, kanunlarımıza ve Anayasa düzenimize göre, su üstüne çıkıp resmen faaliyet göstermekten yasaklıdırlar. Hükümetlerin açık ve gizli savaş teşkilâtları, bunlarla meşguldür. Eğer A.P., bunlardan bahsediyor ve bunların varlıklarının bir huzursuzluk kaynağı teşkil ettiğini söylemek istiyorsa, bu, belki doğrudur, amma, 27 Mayıs İhtilâlinde sonra ve bu son aylarda söz konusu edilen huzursuzluk, bu huzursuzluk değildir. Esasen, «demokrasiye inanmamış siyaset adamları» terimini kullanmak suretiyle, A.P.'nin, faal siyasette bir kanunî yer işgal ederek mevcut olan siyaset adamlarından bahsettiği anlaşılmaktadır. Fakat, işte konunun müphem noktası da buradadır: Tahmin edilebilir ki, A.P., demokrasiye inanmamış

siyaset adamları terimini, bizzat İnönü ile partisi mensuplarını göstermek için kullanmıştır. Çünkü, gerek A.P. selefi olan D.P.'nin, gerekse, A.P. fikriyatçılarının ve propagandacılarının itibar ettikleri baş sloganlardan birisi de, İnönü'nün totaliter eğilimli bir kişi, daima şahsî takdirlerini empoze eden bir lider olduğudur; C.H.P.'nin, halk tabakalarına inemiyen bir totaliter idare teşkilâtı niteliğinden bir türlü kurtulamadığıdır.

Eğer, A.P.'nin bu noktadaki görüşü bu ise; bunun da ispatlanması gerekir. Şu kadar söylemek yeter ki; İnönü'nün, İkinci Dünya Savaşının hemen sonunda çok partili demokrasiye geçişi vâkıasını, 1950 de, demokratik bir seçim sistemi getiriş olayını, iktidarı 10 yıl boyunca ele geçirememek üzere bırakışını, Kurucu Meclis içinde 1961 Anayasasını arayışını, 27 Mayısın iyi niyetli demokrat esprili ihtilâlcilerini bile sivil iktidara geçme hususunda boyuna teşvik edişini, «demokrasiye inanmamış siyaset adamı» nı teşhis ve ispatlamada bir unsur olarak kullanmak pek mümkün olamayacaktır. C.H.P. için de çok şey söylenebilir; fakat, demokrasi dışı bir iktidar teşkilâtı olduğu söylenemez.

Son cereyanlar konusuna gelince: Bundan maksat, komünist bir cereyan ise, o zaman, A.P.'ye düşen, bundan şikâyet edip, sızlanmak ve teşebbüsü, mücerret bir tarzda hükümetin üzerine atmak değildir. Bildiği vâkıaları, yaptığı teşhisin unsurlarını, resmî otoritelere vermektir. Bunun ötesinde; demokratik eşkâl içinde demokratik hürriyetin temeli üzerinde sosyalizan eğilimlerden şikâyet ediliyor da, bunların bir huzursuzluk kaynağı olduğu ileri sürülmek isteniyorsa, bunda da lüzumsuz bir endişe duyulduğunu ve hattâ, haksızlık yapıldığını söylemek, ilmî davranışın borcudur. Zira, 1961 Anayasasının - günler, aylar ve siyasî gelişme safhaları gelip geçtikçe daha iyi anlaşılacak olan - bir değeri şuradadır: Bu toplumda, artık, insan hak ve hürriyetlerine dayanan lâik cumhuriyet içinde, sosyalizan eğilimlere bir hayat hakkı olacaktır. Bu sosyalizan eğilimlerin mevcudiyeti de, huzurların kaynağı olacaktır.

F — Nihayet, A.P.'nin bütün görüşünü şu iki noktada düğümlenmiş görmekteyiz:

i - A.P. genel olarak yeraltı faaliyetlerinden, bunların hükümetçe meydana çıkarılıp kanunun pençesine teslim edilmekteki acizden şikâyetçidir. A.P.'ye göre, Hükümet, yeraltı faaliyetlerinin mevcudiyetini kabul etmektedir. Fakat, bunları, meydana çıkarıp kanunun pençesine teslim et-

mekte aciz göstermektedir. Bu gibi faaliyetleri, 27 Mayıs hukuku, idam cezası ile karşılamıştı. Şimdi de bunları bulmak ve cezalandırmak Hükümet'e düşer. Gysa, Hükümet, bunları önemsiz saymaktadır.

Gerçekten; A.P.'nin bu şikâyeti üzerinde önemle durmak gerekir. Gerçekten, gazete idarehanelerinin tahribi, parti merkezlerinin basılması, caddelerde tedhiş beyannamelerinin dağıtılması, vahim olaylardır. Hükümet de bunların faillerini bulamamıştır.

Fakat, hükümet bunları bulamıyorsa, sebeplerini Hükümetle beraber temmül etmek; gerektiğinde ona yardım etmek, modern muhalefetin tabîî ve zarurî rolü içindedir. Burada söz konusu olan yardım da, şundan ibarettir: 27 Mayıs İhtilâline düşman mihrakları tahrik etmekten vazgeçip, tersine, sükûna irca etmek; intikam esasında bir idare tarzı kurma teşebbüslerinin peşinde koşmaktan vazgeçip, tersine, bunun gerçekleşmesinin imkânsızlığını belirtmek; D.P. mirascılığında tamamiyle vazgeçip, yeni ve köklü ihtiyaçların ortaya çıkardığı bir yeni dinamik siyasî kuvvet olma yollarını aramak, ancak, böyle bir yeni siyasi kuvvet olarak halk güvenini elde etmeğe çalışmak; siyasî af konusunu işlemekten vazgeçmek ve bu suretle, meşruiyetini kaybetmiş eski iktidara avans vermenin yarattığı ortamda öncü ve zinde kuvvetlerin endişe duymasını bertaraf etmek; buna rağmen, demokratik rejimi değiştirmek isteyen maceracılar varsa, olacaksa, bunların karşısına büyük bir azim ile dikilmek; ve nihayet 1961 Anayasasının öngördüğü iktisadî ve sosyal kalkınma hızını arttıracak görüşleri, tedbirleri aramak, Hükümeti bu hususta tenkit edip, bu hususta uyarmak, teşvik etmek... İşte böyle bir yardım, Hükümeti, kendi icra platformunda endişesiz kılar. O zaman da, ancak demokrasi uğruna ve halk duygusuna uygun olarak yapıldığı için meşru olabilen ve bu sebeple de tutunabilen bir ihtilâl olmasına rağmen, 27 Mayıs İhtilâlinin, bir kuvvet darbesi ile iktidar ve rejim değişimleri yolunun mümkün olduğu hakkında bazı maceracılar verdiği fikir serpintisinin, türlü kuvvet merkezlerinde nerelere kadar yayıldığını tespit etmek ve binaenaleyh, hem önleyici hem de bastırıcı tedbirleri almak mümkün olur. Yoksa, A.P., hemen yukarıda söylediğimiz yönde ve mahiyette bir yardım yapmazsa, hükümetler de, kendi plâformlarında endişelerden uzak kalamaz ve binaenaleyh, 27 Mayıs, bir kuvvet darbesi ile iktidar ve rejim değiştirme örneği görmekten kurtulamayan maceracılar mani olunamaz. Demokratik nitelikte öncü ve zinde kuvvetlerle, demokrasi düşmanı otoriter ve totalitercilerin birbirlerinden zeytinyağı ile su gibi ayrılıp, totaliterci teşebbüslerin lâıyk oldukları zecre

uğratılabilmeleri için, A.P.'ye her zaman düşen bir iş vardır. Hükümete ve rejime, hemen yukarda söylediğimiz yönde ve mahiyette yardım etmek...

Burada, A.P.'nin bu şikâyetini formüle ederken söz konusu ettiği «27 Mayıs Hukuku» konusunu da bir miktar incelemek gerekmektedir. A.P., yeraltı faaliyetçilerinin faaliyetlerini - gazete idarehanelerini tahrip, parti merkezlerini basma, caddelerde tethiş beyannameleri dağıtma - Yasıada sanıklarının faaliyetlerinden küçük görmüyor. 27 Mayıs hukukunun, onlara, idam tecziyesini ileri sürdüğünü hatırlatarak, bunların da, şiddetle cezalandırılmaları zorununu hatırlatıyor. Biz, 27 Mayıs hukukundan söz açılmasını bu anlamda anlıyoruz: Yeraltı faaliyetçilerinin son faaliyetleri - gazete idarehanelerini tahrip, parti merkezlerini basma, tethiş beyannameleri dağıtma faaliyetleri - 27 Mayıs hukukuna uygun olarak cezalandırılmaları gereken ve fakat hükümetin bunda âciz kaldığı pek vahim hareketlerdir.

Tekrar ediyoruz: Hükümet bunları bulamamıştır. Muhalefetin, yukarda bahsettiğimiz yardımına kavuşup kendi plâtförmünde endişesiz kalmadıkça da bulamaz.

Bu gerçeği işaret ettikten sonra, asıl şunu belirtmek istiyoruz: Memlekette, 27 Mayıs hukukunu hedef alan bir telâkki tarzı da yok mudur? Ve acaba, A.P. 27 Mayıs hukukundan bahsederken, böyle bir telâkki tarzın da ifade etmek durumuna düşmüş olmuyor mu?... Kanaatımız odur ki, A.P. Başbakana 20.2.1963 de cevap verirken söz konusu ettiği «27 Mayıs hukuku» konusunda, bu hukuku hedef alan bir telâkki tarzı içinde değildir şüphesiz... Amma, bazı çevrelerde 27 Mayıs hukukunu hedef alan bir telâkki tarzı hattâ, bir taarruz - da mevcuttur. O halde, bu vesileden istifade ederek 27 Mayıs hukukunun gerçeğini belirtme işine girişebiliriz. Şöyle ki :

Bir kere, 27 Mayıs hukuku; bazı çevrelerin telmih ettiği üzere, normal hukuk telâkkisi ve tatbikatı dışında kalmış; indî - şahsî - gayri ilmî - gayri ahlâkî - demokrasi prensibine aykırı düşmüş - hukukun genel kurallarına zıd düşmüş normlar ve tatbikatlar değildir; ilmî dayanakları olan, ahlâkî rengi bulunan, demokratik prensip ile mutabakat halinde olan, hukukun ve hukukî tatbikatın ta kendisidir. Çünkü yaptığı:

a - Siyasî rejimi ve iktidar münasebetlerini; 1924 Anayasasının ve genel olarak Batılı demokrasi ilkelerinin koyduğu yerden alıp, istinat et-

tirdiği raydan saptırıp meşruiyetten yoksun hale düşmüş bir rejim tebdili, tağyiri, ifnası olayını meydana çıkarma, tebarüz ettirme, tesbit etmeden ibarettir: Bu hukuk ve tatbikatı tespit edip göstermiştir ki; Türk Milleti adına bağımsız kaza organlarınca icra edilecek olan kaza yetkisine, bir Meclis komisyonu, onların arkasından da hükümet unsurları müdahale etmiş ve bu suretle, 1924 Anayasasının koyduğu hukuk ve rejim, tebdil edilmiştir.

b - Keza, 27 Mayıs hukukunun ve tatbikatının bir başka açıdan yaptığı da: 1924 Anayasasına ve genel olarak Batılı demokrasi ilkelerine göre Millet Meclisi, kaza organı, serbest fikir mihrakları - yani kamuoyu kontrolü altında icra edilmesi gereken siyasî iktidarın, bütün bu bağlardan âzade kalışının tersine, Meclis, kaza organını, kamu-oyunu bizzat kontrol edici mevkie gelerek bir şahsî mutlakiyet iktidarı haline girmesinin de, gene bir rejim tebdili, tağyiri, ifnası olayı teşkil ettiğini meydana çıkarma, tebarüz ettirme, tesbit etmeden ibarettir. Bu hukuk ve tatbikatı, tesbit edip göstermiştir ki; Meclis, kaza uzvu, kamuoyu kontrolü altında icra edilmesi gereken siyasî iktidar, bu mevkiden kaymış; bir şahsın, keyfî, indî, şahsî mutlakiyeti haline kalbedilmiştir ve bu suretle de, 1924 Anayasasının koyduğu demokratik siyasî rejim tebdil edilmiştir.

ii - A.P.'nin görüşlerinin gelip düğümlendiği ikinci nokta da şudur: A.P. iktidarının müstakbâl sahibi ve memleketin ümidi olma iddiasındadır.

Gerçekten A.P.'nin büyük bir kesinlikle ileri sürdüğü bir iddia vardır. Buna göre, A.P., iktidarın en tabiî haklısı ve kuvvetli namzedidir. Şimdi, türlü endişelerle huzursuz hale düşmüş olan ülkede, A.P.'nin iktidara gelmesi ihtimali, millet için ancak, en büyük ümit ve ferahlık kaynağıdır; yoksa, birçoklarının ve bu arada Başbakanın telmih etmek istediği üzere, meşruiyetini kaybetmiş olan eski iktidarın, bu sefer, A.P. kanalı içinde, A.P. sureti altında, tekrar kurulması ihtimali bahis konusu değildir ve binaenaleyh A.P.'nin boyuna gelişip büyümesi de, bir huzursuzluk kaynağı olamaz.

Bu iddiada iki unsur vardır. Bunları, birbirlerinde nayırarak incelemekte, şüphesiz bir ilmîlik vardır. Biz de öyle yapalım:

a - Bir kere, A.P.'nin iktidarın en tabiî haklısı, en kuvvetli namzedi oluşu iddiası, gayri ilmîdir, insafsızdır. Gayri ilmîdir: A.P.'nin elinde en

kuvvetli iktidar namzedi olduğuna dair hiçbir vâzih siyasî delil yoktur. Üzerine dayanılan delil, şöyle bir faraziyeden ibarettir: Büyük kitle, D.P. politikasına taraflı idi. O, halk rızasına aykırı bir operasyonla resmen bertaraf edilmiştir. Fakat, kitle, D.P.'ye olan derin insiyaklarını ifade etmek üzere, A.P.'yi yaratmıştır. O halde, şimdi de büyük kitle D.P. politikasını güdecek olan, üstelik, bunu bir haksızlığı telâfi, bir intikamı alma duygusuyla takviye etmiş bulunan A.P. taraflısıdır. İlk seçimlerde, D.P.'ye olan derin insiyakı ifade etmekte olan A.P. zaferi tahakkuk edecektir.

İşte, üzerine dayanılan, bu siyasî faraziyedir. Hemen şunu ifade edelim ki; bu faraziye, 1961 seçiminde ve ondan önceki anayasa referandumunda işletilmeğe uğraşıldığı halde, işlememiştir. Bir kere, seçim sisteminin bölücü mahiyeti, eski D.P.'ye, onun halefi olduğu ileri sürülen A.P.'ye, bir kesin iktidar zaferini kolay-kolay vereceğe benzemez. Üstelik, bugün, D.P.'ye olan derin insiyakı, sadece, A.P. değil, geniş ölçüde Y.T.P. de ifade etmektedir. Hattâ C.K.M.P. ile M.P.'nin de, bu insiyakı bir miktar temsil payları olduğu muhakkaktır. Binaenaleyh, parçalanmış bir insiyak mirasından bir kesin A.P. zaferi beklemek, pek mantıkî olamaz. Üstelik, bizzat eski D.P. bile sahneye gelse, bu seçim sistemi ile, kesin ve blok halinde bir zafer elde etmesi mümkün olamaz. Memlekette, kırgın hissiyatlı bir halk kitlesi olduğu muhakkaktır. Artık, bal tutamayan parmaklarını yalayamıyan eski siyasî ve iktisadî menfaat yoksulu aklımış bir önemli kitlenin de mevcut olduğu muhakkaktır. Fakat, 1957 seçimlerinden beri köprülerin altından akan sular; bu bölücü seçim sistemi; D.P.'ye olan insiyakın A.P. dışı teşekküllerce de kanalize edilmekte bulunmuş olması, bir A.P. zaferini ziyadesiyle gölgeleyen âmillerdir. Bu âmillerin mevcudiyetidir ki, 1961 seçimlerinde bile, A.P.'ye ancak, iktidarın asıl alanı olan Millet Meclisi seçimlerinde oyların % 34.7 sini sağlayabilmiştir. Bu oran, aynı seçimlerde % 36,7 alan bir diğer partiden sonra, ikinci sırayı işgal etmektedir. Vakıa, A.P., Cumhuriyet Senatosunda daha fazla sandalye kazanmıştır amma, bu da seçim sisteminin sonucundan dolaydır.

Görülüyor ki, şimdiki verilere göre, A.P.'nin, Millet Meclisinde bir kesin ve blok halinde seçim zaferi, gerçek siyasî görüşe ve ilmî ölçülere göre, bir muhakkak vakıa değildir. Bu zaferi A.P.'ye bir şey sağlayabilir: Bütün faaliyetini; 1961 Anayasasını, bütün temelleri ve muhtevası ile, bütün dayanakları ve istilzamları ile yıkmaya - gene bu Anayasamın verdiği hürriyet ortamını suiistimal ederek ve bilhassa gün battıktan sonra başlayan karanlık propaganda usulleri kullanarak - hasretmek ve bunda da ba-

şarı kazanmak... Ama, bu da, demokrasi oyununu, oyun kurallarına göre oynama teşkil etmez. Ve, öncü ve zinde kuvvetlerin de, şimdilik akla gelmiyecek türlü müdahaleleri ile akamete uğrama istidadında bir davranış olur.

Keza, A.P.'nin, iktidarın en tabiî haklısı oluşu iddiası, aynı zamanda pek de insafsız bir iddiadır: Millet Meclisi oylarının ancak % 34,7 sini alabilen; bilcümle öncü ve zinde kuvvetlerin rızasına dayanmaktan pek uzakta kalan; bu rızayı elde etmek için de, 1961 Anayasası içi ilkelere, müesseselere, siyasetlere, davranışlara pek iltifat etmiyen A.P.'nin - görüyor ki - tek kozu D.P.'ye olan insiyakı temsil ve ifade etmesidir. Bu temsil ve ifadeden aldığı siyasî güç de, ancak, % 34,7 oydur. % 36,7 lik bir diğer oyun altında olan bu pay ile, kendini, iktidarın en tabiî haklısı saymak, her şeyden önce insaf dışıdır.

b - A.P.'nin, memleketin ümidi olma iddiasına gelince: Bunu anlamak ve izah etmek, büsbütün mümkün değildir.

Bir kere, A.P., iktisadî sosyal münasebetler ve eğitim açılarından Türkiye'nin gerçek ihtiyaçlarına tekabül etme şansı az olan - çünkü bu konularda dinamik ameliyere ve operasyonlarına yer vermekten oy mülâhazası ile kaçınan - bir programın içindedir. Fiilî davranışları ile de, boyuna, rasyonel iktisadî davranışlarla, rejimi gerçekleştirmeğe matuf davranışların içinde olmamış, dışında olmuştur. Binaenaleyh, bu bakımdan, kendisine bir ümit olarak bakmak, maalesef pek mümkün değildir.

Ayrıca, anayasa telâkkisi yanlıştır: Anayasayı, bir çoğunluğun iradesinin mutlakiyetini kurma aracı telâkki etmekte, bütün diğer sosyal kuvvet merkezlerini, öncü ve zinde kuvvet oluşmalarını, bu çoğunluğun mutlakiyeti altına koyma eğilimi göstermektedir. Demokratik davranış telâkkisinde yanlıştır: Kitlevî kuvveti olanın, bir millî irade temsilcisi sıfatıyla her davranışı demokrasi gereği sayma eğilimleri göstermektedir. Varmak ve işletmek istediği demokrasi şeması yanlıştır: Bir Meclis çoğunluğunu, millî irade seviyesine çıkararak, bunu elde etmek için de, kitlevî kuvveti elde etmekten başka bir şey düşünmiyen bir demokrasi şeması içindedir. Binaenaleyh, bu bakımdan da, sosyal adalet ve sosyal güvenlik istikametinde işlemesi gereken bugünkü Anayasamızın siyasî veçhesine intibakı güç olacaktır. Binaenaleyh, bütün bu nitelikleri ile de, kendisine ümit gözü ile bakmak pek zor olacaktır.

Bir başka deyimle şunu söyleyebiliriz: A.P. program olarak; fakir, sermaye birikmesinden yoksun, eğitimden nasibini almamış bir iktisadî ve sosyal ortamda dinamik bir program sahibi olmaktan uzaktır. Plânın yapılması ve ilk tatbikat hazırlıklarının ve şartlarının gerçekleştirilmesi sırasındaki davranışlarında da ileri sürebildiği görüş, ancak ve ancak şundan ibaret kalmıştır: Servet beyannamelerinin kalkması, tasarruf bonolarının kalkması, Plânın başarı şartı olarak affın gerçekleştirilmesi... Siyasî plânda gözetimlenebilen davranışlarına gelince; bunları da şöyle özetlemek mümkündür: D.P.'yi arzulama ve devam ettirme; binaenaleyh, D.P.'yi yıkan büyük ve sosyal ve siyasal gelişmelere yan cephe alma; D.P.'yi yıkan ve bir daha geri gelmesini önlemenin hukukî ve siyasî müesseselerini ihtiva eden 1961 Anayasasının teminat müesseselerine yan cephe alma... Referanduma karşı takındığı «hayır» temâ'sını; Meclislere düşük yakınlarını ve nasılsa düşmekten kurtulmuş bir sürü siyaset adamını getirme gayretini; tarafslısı basın, Yassıada'yı çürütme faaliyetine zımnî rıza göstermesini, 27 Mayıs etrafında yer alan tabiî senatörleri, serbest fikir mihraklarını, siyasî partileri, amansız hücumlarla çürütmeğe uğraşmalarını; Yassıada mahkûmlarının şahıslarını ve bazı haklarını koruma teşebbüslerini (onlara emekli maaşı verilmesini sağlayacak kesif çabalarla, Birinci Koalisyonunda onlara, oldukça önemli memuriyetler sağlamalarla, onlar hakkında açılmak istenen Meclis soruşturmalarını bertaraf etmelerle) halk duygularında bir çeşit plân alerjisi yaratmalarını; içindeki büyük bir kanat marifetiyle bir çeşit makeddesatçılık, gelenekçilik gütmelerini 1961 müesseselerine, hiç olmazsa bir yan cephe mahiyetinde görmemek mümkün değildir.

2 — HÜKÜMET GÖRÜŞLERİNİN TAHLİLİ :

Yukarıda, huzursuzlugun âmillerinin Hükümet açısından nasıl telâki edildiğini de göstermiştik: Bunları, burada şu iki noktaya irca eden bir özet halinde tekrar göstermek mümkündür: i - 27 Mayıs düşmanı olan bir cephenin var oluşu ve bu cephenin, 27 Mayıstan intikam alma esasında bir idare kurma ihtimalinin, öncü ve zinde kuvvetlerle, demokratik espri-deki tarafsızlar çevresinde endişe yaratması; ii - Kolaylaşmış gözüken ihtilâl imkânlarından yararlanmak isteyen otoriteci - totaliterci bir akımın, demokratik rejimi değiştirme fırsatlarını aradığının bilinmesinden gelen endişelerin var olması...

Bu iki âmil, gerçeğin realist bir şekilde gözetimle meydana çıkarılmış sahil huzursuzluk sebebini teşkil etmektedir. İçinde bulunduğumuz günle- re, olayların dış yönü üzerinde kalınmak suretiyle baktığımız zaman, bu iki sebebin, huzursuzluğu izah eden pek realist değerini kabul etmemiz ge- rekir.

Fakat, ihtilâl sonrasının içinde bulunduğu huzursuz ortamı, daha de- rinden etüd edecek olursak, hükümet açısının da nüfuz edemediği bazı huzursuzluk âmilleri daha görmemiz mümkündür. Bunları, biz. kısaca şu iki terimin içinde ifade edebileceğini sanıyoruz: Toplum içindeki sosyal ve iktisadî münasebetlerin esas itibariyle sosyal adalet gereğine göre ku- rulmamış olmasının verdiği rahatsızlık; bütün Türklerin pek büyük bir çoğunluğunun, hangi sosyal ve iktisadî kategoriye mensup olursa olsun, esas itibariyle, tatmin edici bir sosyal güvenlik düzeni içinde bulunama- masının verdiği rahatsızlık... İşte derin sâikler açısından huzursuzluk, buradan gelmektedir: A.P., sosyal adalet ve sosyal güvenlik meseleleri çö- zülmemiş bir ortamda, bunları çözme gücünden yoksunluğu kamufle et- mek için, siyasî dikkati, kitlenin D.P.'den tattığı güvenlik iktisadî ve sos- yal menfaatler alanına çekmektedir. O zaman da, tabiatıyla, D.P. çağının verimsiz fâsid dairesine düşmek istemiyen çevrelerle çatışıyor. Fakat öte yandan, bizzat bu çevreler de sosyal adalet ve sosyal güvenlik meselelerini çözme gücünden yoksundurlar. Bu çevrenin bir bölümü, şimdilik statuko- yu muhafaza ederek, bu meselelerin çözümünü geleceğe bırakmak iste- memektedir. Onların huzursuzluğu, 1961 Anayasasının şeklici demokratik düzenini yeteri kadar koruyamamak endişesinden geliyor. Bu çevrenin bir diğer bölümü de, birinci bölümün bu meseleleri çözmek için radikal operasyonları ihtiva eden bir siyasî iktidar gütmemesinden rahatsızlık du- yarak, huzurunu kaybetmiş durumdadır. İşte, Hükümet görüşü, huzursuz- luk âmillerinin bu kısmına, henüz nüfuz etmemiş durumdadır.

3 — UZUN VADELİ ÂMİLLERİN ÖTESİNDE, HUZURSUZLU- GUN GÜNÜMÜZE MAHSUS MÜŞAHHAS ÂMİLİ :

İşte, yukarıda anlatılan bu tarihî ve uzun vâdeye şâmil huzursuzluk âmilini, şimdilik ihmal edebilirsek, huzursuzluğun. günlerimize mahsus müşahhas âmilini de şöyle ifade etmek mümkündür: Toplumsal ilerleme yönümüzü kapayan eski D.P.'yi devirerek, bu yolu, her hal-ü-kârda açık tutmak isteyen, bunun için de, 1961 Anayasası müesseselerine sarılmak- tan başka çare görmiyen tezin karşısında; iktidar zaferi şansını, D.P. mi-

rasçılığında gören ve gerçekten D.P. mirasçılığını ifa edebilmek için de, - bilcümle sosyal kuvvet mihraklarının demokrasi içindeki rolünü tanıma- mak üzere - ancak kitlevî kuvvetlerin kayıtsız - şartsız egemenliği tezinin yer alması...

Birinci tez; 1950 - 60 arasını, genel menfaat ve toplumsal kalkınma açısından verimsiz sayar; demokratik gelişme açısından da bir irtica ola- rak telâkki eder. Tekrar buraya düşmemenin yolunu 27 Mayısın getirdiği Anayasa ilkelerine ve müesseselerine sadakat ve kalkınma plânını uygula- makta görür.

İkinci tez, geleneksel C.H.P. muarazasını zamanımızda da yürütmek ve iktidara gelmek hususunda en verimli yol olarak, vaktiyle D.P.'nin ver- diklerini vereceğini vaadtmeyi kabul eder: Her kademedeki yöneticiler, çalışma sınırlarını, bal tutan el olma tasavvuru ile beslerler. Yöneticilere yakın parti mensubu ve sempatizanı olan çevreler, bu baldan, kendilerine de bir pay düşmesi ihtimali dolayısıyla, yöneticileri desteklerler. Parti yö- netimi ile direk ilgisi olmıyan basit halk çevreleri de, vaktiyle, D.P.'nn kendilerine verdiği yumuşak idare, moral tâvizi, günlük iktisadî menfaat- leri tekrar elde etme hevesi ve 27 Mayıs ile uğradıkları yenik düşmüşlü- lüğün psikolojisinden kurtulma insiyakı ile, bu yöneticileri ve onları des- tekleyen partizan veya sempatizan çevreyi tahrik edip daha ileri bir nok- taya doğru itmektedir.

Ve geri kalan bir halk kitlesi de, bir aydınlar çevresi de, bir öncü ve zinde kuvvetler demeti de, buna razı olmamak sinirliliği göstermektedir. İşte bu durum, huzursuzluğun günümüze mahsus müşahhas âmilini teşkil etmektedir. Buna, bir de, bulanık suda balık avlamak istiyen otoriteci - to- taliterci akımların fiilen getirdikleri rahatsızlıkları ekleyince, tablo tamam olur.

SIYASÎ AF MESELESİ

Prof. Bahri SAVCI

Hiç de siyasal ve hele hukukî anlamında değil de, tamamıyla bir edebî tavsif olarak söyliyelim: şu «İkinci Cumhuriyet» in en çok tartışılan meselesi, siyasî af ve huzur meselesi olmuştur. Ne kadar edebî bir tavsif olarak söylersek söyliyelim; 27 Mayıs 1960 dan sonra, hele kendisinden önce gelenden, pek ayrı bir siyasal hayatımız olmuştur. Bu «ayrı» lığın; kökten, temelden, hayatı dolduran sosyal, siyasal münasebetlerinin tüm mahiyetinden gelen bir «ayrı» lık olduğunu belirtmek üzere de, 27 Mayıs hareketine «Devrim» niteliği de verilmiştir. İşte, hayatımıza gerçekten bir «ayrı» devrin girdiği bu siyasî safhayı ilerde inceleyen siyaset ve tarih erbabı, devrin politikacılarını en fazla uğraştıran meselenin, bu «siyasî af» ve onunla bağlı «siyasî, sosyal huzur» meseleleri olduğunu gördükleri zaman, pek şaşacaklar ve bunu, pek de fazla kavrayamayacaklardır: «demokratize siyasî toplum» «iktisadî kalkınmanın rasyonalizasyonu», «toplum bünyesinin reformlardan geçirilmesi» gibi mihverler üzerinde Batılı Türkiye'nin inşa ayarlamalarının umut edildiği bu yeni çağda, Türk politikacılarının yaratıcı zekâsı, maalesef, bir siyasî af çıkmazında debelendi kaldı. Dilimiz varsa, «Türk politikacılarının vicdanları da, bu siyasî af konusunda, toplum karşısında karardı kaldı» da diyeceğiz; çünkü, eğitimsiz, sıhatsız, bakımsız, verimsiz bir düşük seviyenin altındaki Türk toplumunu, eğitilmiş, sıhhatli, verimli, bir üstün seviyeye çıkarmanın bunca temel ve teknik meseleleri dururken bermutad Türk zekâsını, bu siyasî af çıkmazında, bir atalet ve enerji israfına kurban etme, ancak, kararmış vicdanların yapabileceği bir iştir.

Bu mesele, şöyle ortaya çıkmış ve gelişmiştir: Yassıada Yüksek Adalet Divanı, bir takım eski politikacıları, idare ve devlet adamlarını, Anayasa ihlâli ve siyasî iktidarın kanunlarca yasak edilmiş suiistimalleri faileri olarak mahkûm etmiştir. Fakat, bu mahkûmiyet kararlarının mürekkebinin kurummasına vakit kalmadan yapılan 1961 seçimlerinde, eski D.P. oylarını kanalize ederek Meclise gelmeğe ve hattâ 27 Mayısın açtığı mü-

samaha ve fikir, davranış, teşkilâtlanış hürriyetinden şımararak iktidara gelmeği bile ümit etmiş olan yeni partiler, seçim kampanyasında, Meclise gelip hemen bu eski liderleri kurtaracakları tema'sını işlemeğe başlamışlardır. D.P. iktidarının tüm icralarından hasıl olan yekûn iktisadî ve sosyal vehameti kavramaktan henüz âciz olan D.P.'li saf vatandaş kitleleri, kısmen duydukları vefa duygusu; kısmen de, D.P. den elde ettikleri günlük, şahsî, mahallî, seçim menfaatlerinin itişisi ile, kendisine bu tema'ları işleyenlere yüz verdi. Onları, normal ölçülere göre fazla sayılması gereken bir temsil gücü halinde Meclislere gönderdi.

Bu suretle, bu eski politikacıların, devlet ve idare adamlarının mahkûmiyetlerinin daha ilk ayında, daha Parlâmento-içi organlarını kuramadığı, normal «Hükümet - Meclis» münasebetlerini kuramadığı bir süre içinde, bu yeni partilerin aşırıları, bu siyasî af temâ'sını Meclislere de getirdiler. Öteki partiler de, bu tema'nın Meclislere gelmesine karşı bir şiddetli tepki gösteremediler; hattâ, bu dâvaya karşı bir cephe almamağa özel bir hassasiyet gösterdiler. Çünkü, affın, bir siyasî yatırım teşkil ettiği, 1961 Ekim seçimlerinde, pek güzel bir şekilde belli olmuştu. D.P. oylarını kanalize eden yeni partiler, bu yatırımdan müsbet olarak yararlanmışlardı. Şimdi, öteki partiler de, hiç olmazsa, bu temâ'ya cephe almamak suretiyle, onun menfi mahsulünü toplamağa mahkûm olmamak istiyorlardı. Onun için, gerek seçim öncesi Yuvarlak Masa Protokolünde, hiçbir parti, gerek ilk hükümet protokolünde koalisyon partileri, -A.P. ve C.H.P.- af konusuna cephe almadılar; onu geleceğin muhakkak yapılacak işleri cümlesinden telâkki ettiler. Bununla beraber, gene, daha ilk andan itibaren - 1961 Anayasası altındaki ilk koalisyon hükümetinin kuruluşunun daha üçüncü haftasında - bu siyasî af meselesi, esaslı bir politiko - sosyal rahatsızlık âmili olarak ortaya çıkmıştır. Vakıa, bu mesele, koalisyon hükümetini, daha ilk günlerinde akamete uğratacak bir şiddet seviyesine, hükümeti dağıtacak bir muhalefet dozuna yükselmemiştir. Amma, yavaş - yavaş, af temâ'sını işliyenlerin, ileri teşebbüs safhalarına geçme ameliyelerine giriştikleri, ötekilerin de, bu acele karşısında bir alerjiye kapılarak mukavemet hislerinin gerildiği görüldü.

İlk koalisyon hükümetinin daha ilk ayında, af meselesinde, şöyle, karşılıklı iki kamp meydana gelmiştir denebilir: Birinci kamp; yeni Anayasa düzeninin verimli olarak işleyerek, huzur içinde yararlarını doğurmasının ilk ve muaccel şartını, hemen bir affın yapılmasında görmüştür. Bu-

nun karşısındaki ikinci kamp, acele ve şâmil bir affı, yeni Anayasayı meydana getiren ileri zihniyet ve inkılâpçı telâkki tarzına bir ihanet sayma cesareti göstermiştir.

Bir başka deyimle, birinci grup; bir normal millî irade rejiminin işlerliğinin, ancak, af gerçekleştiği takdirde inanılır bir keyfiyet olacağını anlaşılabileceğini ileri sürmüştür. Öteki grup da, buna karşılık; bu eski iktidar mensuplarını, demokrasimizin tarihî gelişmesinin seyirinin mahkûm ettiğini, şimdi, onların hemen ve şâmil olarak aflarının, bu gelişmenin ifade ettiği tarihî realiyete bir aykırılık teşkil edeceğini belirtmiştir. [Bu noktada bak: Forum, sayı 186: Af Meselesi].

Görülüyor ki, 1961 Anayasasının Parlâmentonun ikinci ayında, ilk koalisyon hükümetinin üçüncü haftasında, bu af meselesi, ciddî bir mahiyet ile Parlâmento - Hükümet plânında da ortaya çıkmıştır. Türlü kuvvet akımları, bu mesele ile, kendi açılarından meşgul olmuşlardır ve hemen de birbirleriyle çatışmışlardır :

Önce, oldukça geniş bir kategori yelpazesi içinde ifade edebileceğimiz gruplar, siyasî affa viddetle taraftar olarak ortaya çıkmıştır: i - Yasıada mahkûmlarının bizzat yakınları; ii - Düşünelere karşı ezeli acıma duygusu ile dolu ileri derecede hassaslar; - bunlar, meseleyi, aklî bakımdan incelemeğe, hattâ, düşünmeğe bile lüzum görmeden affa taraflı oldular -; iii - Oldukça yüksek bir aklî plâna çıkararak, bu affın siyasî alanda huzur getireceğine, eski yaraların sarılmasına büyük ölçüde hizmet edeceğine inananlar; «iv - Mahkûmlarla vaktiyle tam bir işbirliği yaptıkları ve bilhassa D.P.'nin gidişini son âna kadar destekledikleri için, bu af sayesinde, yıllar boyu tuttukları yolun - bu suretle, resmen de tasvip edilmiş» olacağını düşünenler; v - «1961 seçimlerinde yaptıkları af vaadlerinin çok kârlı bir seçim ticareti olduğunu görerek, - gelecek seçimler için de - aynı istikamette yatırım yapmayı şahsî çıkarlarına uygun gören» siyasiler... Bunlar, her gün dozunu arttıran bir şiddetle, af temâ'sını, aktüaliteye getirip orada ısrarla tutma dâvasını benimsemiş - hiç olmazsa - affı desteklemiş gruplardır.

Bunların karşısında da, hangi ölçü içinde olursa olsun affa taraflı olmayan gruplar yer almıştır: i - Makul ve kademeli bir affın bile, af tema'sını seçimlere ve hemen Parlâmentoya, Parlâmento - Hükümet münasebetlerine getiren siyasileri, derhal yeni adımlara, yeni taleplere sevkedeceğine inananlar; ii - Makul, hattâ zayıf ölçüler-

de bile yapılırsa, bir affın, 27 Mayıs İhtilâline karşı çoktanberi başlamış olan kötölemeleri ve tahrikleri hızlandıracağından ve neticede de, siyasî hayatımızı kaplamış bulunan huzursuzluğu, biraz daha arttıracığından endişe edenler; iii - Esasen, İhtilâle düşman olan grupların, seçimlerdenberi yarattığı siyasî huzursuzluğun içinden çıkmadan, siyasî bir affa gitmeyi mümkün görmiyen; tahrik edilmiş olan bu huzursuzluğun, bizzat affı imkânsız kıldığına inanan; affın, ancak, zaman içinde, halk efkârının huzura kavuşmasından sonra mümkün olabileceğine inanan bir diğer grup; iv - En küçük ölçüde dahi yapılacak bir siyasî affın, bu yeni parlâmentolu ve Millî Birlik Komitesinin sona erdiği devre içinde, İhtilâlin meşruluğunu gölgeleyeceğine inananlar; v - Memleketi Anayasa ihtilâlleri ve hukuk dışı iktidar suiistimalleri ile bir siyasî felâkete, sosyal ve iktisadî çıkmaza sokmuş olanların affedilmemesi gerektiğine inananlar... Bunlar da, zaman - zaman gözü karartan bir asabiyetle, af temâ'sını, akutaliteden indirmeğe uğraşan gruplardır. [Bu noktada bak: Forum, Sayı 204. Af Konusundaki çatışmalar adlı yazı.]

İşte bu iki grup, daha hükümetin üçüncü haftasında bile, birbiriyle şiddetle çatışmağa başlamıştır. Serbest çevrelerin de mânevi desteği ile, Hükümet, bu af konusunda aklın, ilmin, sosyal ihtiyacın, tatmin edilmesi veya kaçınılması gereken zaruretlerin gereğini aramağa başlamıştır. Hükümet programı, esasen, geçen siyasî mücadelelerin yaralarını tedavi vaa-dinde bulunmuştu. Bu itibarla, bir af meselesine, hükümet olarak sırtını çeviremezdi. Fakat, hükümet, aynı zamanda, türlü öncü kuvvetlerin ve sosyal akımların da kuşkucu, endişeli gözleri önünde, 27 Mayısın vaadettiği ve uğruna silâh çektiği demokratik hayatı, yeni müesseselerle bezenmiş yeni safhası içinde, selâmetle yürütmek zorunda idi. Bu zorun, onu, af temâ'sını işlemekte pek büyük siyasî yararlar görmüş olan ve daha büyük yararları da toplamağa hevesli ve azimli bulunan aşırıların bu siyasetine âlet olmaktan alakoyuyordu. Onun için, İhtilâle karşı, İhtilâle rağmen bir af bahis konusu olamazdı. Hükümet, bu mahiyetinden sıyrılmış bir affın imkânlarını aramakta idi. Bu husustaki görüşünü de, bir vesile ile anlatmak imkânını buldu :

Y.T.P.'den bir parlâmanter, yeni hükümetten, hükümet programındaki, vatandaş münasebetlerine geçen siyasî mücadelelerin yaralarını tedavi vaa-dinin, bir af vaadi de ifade edip etmediğini sordu. Başbakan da; affın bahis konusu olduğunu; amma, bu meselenin, daha hükümetin kuruluşunun üçüncü haftasında kendini empoze edecek kadar bir ön mesele ol-

madığını; gerek hükümet programında, gerek Adalet Partisi Meclis Grubu önünde Başbakan sıfatıyla yaptığı izahat içinde, gerek seçimlerden önce varılan Yuvarlak Masa Protokolünde, affın, derhal yapılacağı hakkında bir kayıt bulunmadığını; affın, ancak, devlet hayatında devamlı huzurun temini ile imkâna doğru gideceğini; bu devamlı huzurun bir an önce gelmesi için de, siyasî münacedelelerde birbirini itham eden akımları durdurmağa uğraştıklarını ve henüz, bunun tam sağlanmamış olduğunu, bu hususta terakkiye tam varılmamış bulunduğunu belirtti. İşte bu, aklın, ilmin, sosyal ihtiyacın ve kaçınılması gereken zaruretlerin hükümetçe, araştırılmasını teşkil eden bir görüştü. Nitekim, böyle olduğu içindir ki; soru sahibi de, İhtilâle karşı ve İhtilâle rağmen bir affın bahis konusu olmadığını; şimdiki hedefin, içtimaî ve iktisadî yararları sarıp, yokuşu çıkıp, düzluğe varmak olduğunu belirterek, bu konunun istismar edilmekten uzak mahiyetini belirtme fırsatını bulmuştur. Böylece 1962 Ocak başında, birbiri karşısında açıkça zıd görüşlerini belirtmiş olan iki grup af temâ'sı konusunda, şu noktada birleşmiş gibi gözükmiştir: Af söz konusu bir meseledir; kendini vazetmiş bir meseledir. Yalnız gerçekleşmesi, bazı ön-şartların yerleşmesine bağlıdır. Sosyal ve ekonomik düzelme görülmeli, intikam duyguları ile beslenilmeden ve istismar edilmeden meseleye yaklaşma imkânları araştırılmalı...

Fakat, af aşırıları, kendileri için verimli saydıkları bu temâ'yı bütün şiddetiyle işlemekten de geri kalmamışlardır. Öyle ki, Adalet Divanının kararları ve yeni Meclisin işe başlaması tarihlerinin üzerinden daha 4 veya 5 ay geçmeden, bu af meselesinin boyuna söz konusu edilmesi yüzünden, hem bir siyasî istikrar kurulamamış, hem de idareyi henüz devretmiş olan silâhlı kuvvetleri de, memleketin istikbali hakkında ciddi endişelere sevketmiştir. Öte yandan, aşırıların Meclis içindeki faaliyetleri de, zaman-zaman, eski siyaset ve idare adamlarını mahkûm eden Yüksek Adalet Divanının hukukî mevcudiyetini tanımazlığa kadar ilerlemiştir. DP. devrini öven, 27 Mayısı gölgeleyen yayınlar gelişmiştir. Bunlar 22 Şubat 1962 olayına bile müncer olmuştur. Ve 22 Şubat, af temâ'sını, bir çıkmaza sokmuştur. Çünkü bu sefer, 22 Şubatçıların af meselesi, daha büyük bir muacceliyet içinde ortaya çıkmıştır. 22 Şubat, bir miktar da faillerinin affı vaadi üzerine bir kanlı direnime oluşturan çıkarılabilmıştır. Şimdi, bu vaadin yerine getirilmesi lâzımdır. Bu da Yasıada mahkûmlarının affının bir miktar geriye itilmesi demektir; Nitekim her iki affın bir arada olması fikrini ileri sürenler olmuşsa da, buna hem İnönü mukave-

met etmiştir, hem de onun Hükümetindeki A.P.'li Bakanlar karşı koymuşlardır. Fakat, Nisan 1962 içinde, A.P., siyasî af meselesini, gene aktüalitede tutmakta başarı göstermiştir. Önce, 22 Şubat hareketçileri hakkında olan askerî af ile, kendi dâvası olan siyasî affı birbirinden ayırmış ve askerî affa oy vereceğini söylemiştir. Esasen bunu, nasıl olsa yürütemeyeceği bir dâvayı gene, af konusunda bir yatırım yapmak için ileri sürmüştü. Kâfi derecede yatırım yaptığını gördükten sonra, askerî affı kabul, ve fakat, siyasî affın da, partiler-üstü bir millet dâvası olarak geciktirilmemesi temennisini ilân ederek, bir ikinci yatırım yapmıştır. Bu suretle, askerî affı kabul suretiyle, sözde koalisyonu da kurtarmış duruma girmiştir. Amma, siyasî affı geçiktiren Bakanlarını da azarlamıştır. Ayrıca siyasî affın, Meclis, yaz tatiline girmeden gerçekleşmesi hususunda da kesif bir faaliyete geçmeğe karar vermiştir. Öyle ki, bir yandan hükümetteki ortağı, C.H.P.'nin zoru ile, koalisyonu kurtarıp devam ettirme şartlarını arama faaliyetlerine katılırken ve affın, ancak, bir Meclis âtifeti olarak kabul edilip, bu konuda bir siyasî istismardan da vazgeçip, teşebbüsü hükümete bırakmağa razı olurken, öte yandan, C.H.P.'nin yalnız, siyasî mahkûmlar için 29 Ekim 1962 de başlayacak bir kademeli af teklifine karşı, pek aşırı olan, ister siyasî ister irtikâp, rüşvet gibi sebeplerden olsun bütün Kayseri mahkûmlarının, yaz tatilinden önce genel affı - liderler kademesindeki 4 lü masada Mayıs içinde - şiddetle ileri sürmekten geri kalmamıştır. [Bak: Forum, sayı 195. Koalisyonun Devam Şartları adlı yazı]. Fakat, A.P. Bakanlarının katıldığı hükümet, yavaş-yavaş ağır basarak, A.P.'yi bu siyasî af konusunda, itidale doğru sürükleyen bir cedel açmağa muvaffak olmuştur: 11 Mayıs liderler toplantısında; ilk kademesi 29 Ekim 1962 den önce gelebilecek bir kademeli af tezi - hükümetin tezidir - ile toptan ve hemen genel af tezi - A.P.'nin tezidir - çarpışıp da, A.P.'nin ısrarları dolayısıyla bir sonuç alınamayınca, Hükümet, A.P.'ye bir muhtıra vermiştir: Hükümet tezini desteklemesi, eğer bu desteği vermeyecek ise, Hükümetin istifa edeceği kaydı ile verilen bu muhtıra, A.P.'yi koalisyonun çökmesinin faili durumuna sokacağından, A.P. ise, bu duruma girmek istemediğinden, tesirini gösterdi. Amma, A.P. ancak bir şifahî muhtara şeklinde cevap verdi: Kademeli affa, bu affın zamanını da hükümetin tesbit etmesine razı oldu.

Lâkin daha önce, (yâni 12 Mayıs Cumartesi) Hükümet, bu cevap muhtirasını açık bulmadığı için, ertesi gün, her iki partinin merkez yönetim kurullarını, - gene, ya Hükümet tezini desteklemeğe sevk etmek veya

böyle bir desteğin mevcut olmadığını tesbit ederek istifaya doğru gidişini temin etmek için - toplantıya çağırmıştır.

13 Mayıs 1962 deki bu toplantıya, C.H.P. gelmiştir. İçinde A.P.'li Bakanlar bulunan hükümet gelmiştir. Fakat, koalisyonun ortağı olan ve şifahen de, «kademeli af + bunun zamanının da hükümetçe tayini» tezini kabul etmiş olan A.P. Merkez Yönetim Kurulu gelmemiştir; yalnız, bir mektup göndermiştir. Bunda: Üyelerinin seyahatlerde bulunduğunu; zaten, bir gün önce, görüşünü bildirmiş bulunduğunu; bayram ertesi toplantıya hazır olduğunu söyler. Yapılamıyan bu karma toplantı yerine, Hükümet bir toplantı yapar. İnönü, Hükümet tezinin kabul edildiğini bildiren bir yazılı teminat ister. A.P. lideri de, nihayet bunu kabul eder.

Bunun üzerine, Hükümet 13 Mayısta bir tebliğ yayınlar: Asıl öncelik, türlü malî, iktisadî, sosyal dâvaların çözülmesindedir. Af, kademeli olacaktır. Tarihi de: Parlâmentonun birinci toplantı yılı bitmeden, ikinci toplantı yılı başlamadan öncedir.

A.P. de, buna mutabakatını ve 4 lü liderler toplantısında da, af tarihinin Hükümetçe tayini tezini benimsiyeceğini bildirmiştir.

Fakat, 14 Mayısta, A.P. lideri, gene bir kısmî inhiraf yoluna sapmıştır: Bu hükümet tebliğini, kendi Merkez Yönetim Kurulunun düşünce ve kararlarını «kısmen aksettirdiği» mütalâası ile, «kısmen tasvip» etmiştir. Ayrıca 67 il başkanını da, 20 Mayısta, Ankara'da toplantıya çağırmıştır. İki gün süren bu toplantıda; af konusunun hükümete bırakılmasına, amma, ilk kademenin Meclisin yaz tatilinden önce çıkmasına karar verilmiştir. Ayrıca, affın bir huzur unsuru olduğu, kaynağını şefkat, âtîfet, adalet duygusundan aldığı ve parlâmento hâkimiyetinin idamesine matuf, olduğunu da belirtmeğe gayret edilmiştir.

Ayrıca, 21 Mayısta; evvelce yarım kalmış olan koalisyon partileri merkez yönetim kurulları birleşik toplantısı yapılmıştır. Bunda da İnönü,, afdan doğacak faydaların henüz tamamen hazmedilmemiş olduğunu, bunu, ferdlere anlatabilmek için zamana ihtiyaç olduğunu, binaenaleyh, birtakım şartların temini suretiyle, ancak, Ekimde, kısmî affa gidilebileceğini anlatmıştır. O zamana kadar da, af gürültüsünün durmasını istemiştir .

22 Mayısta, koalisyon partileri arasında evvelce kurulmuş bulunan «Koalisyonu Kuvvetlendirme Komisyonu» toplanmıştır. A.P., buraya yeni

bir tez getirmiştir. İlk kademe, Ekimden önce ve Meclis tatile girmeden evvel yapıp 20 yıla kadar mahkûm olmuş bulunan siyasî suçlulara şâmil olacaktır. Kasım içinde de, bütün mahkûmlar affedilecektir.

Bu tezi C.H.P. kabul etmedi. O, hükümet tezinde ısrar etmektedir. Buhrana doğru bir gidiş başlamıştır. Hükümet, güvenoyu istemeğe eğilim göstermiştir. (23 Mayıs) aynı günkü liderler toplantısı bir sonuç alamamıştır. 27 Mayıs'ta her iki grup, ayrı toplantılarında durumu incelemiştir ve şahsî görüşlerinde ısrar etmiştir. Buhrana gidiş kuvvetlenmiştir. C.H.P., affın zaman ve şeklini hükümete bırakmada ısrar etmektedir. Hükümet de, cezalardan 4 yıl indirerek, bunun şümulüne girenleri Ekim 962 de tahliyeyi iletmiştir. A.P., bunu bir kere daha teemmül etmek için mehil istemiştir. Fakat, bu mehil sırasında Merkez Yönetim Kurulu içinde de iki fikir ortaya çıkmıştır. Bir akıma göre, C.H.P. gibi, hükümet teklifini aynen kabul ederek bir mutabakata varmayı sağlamalıdır. Diğer bir akıma göre ise, bu mümkün değildir. Çünkü, bu teklifi, A.P. Grupuna götürmeden Merkez Yönetim Kurulu olarak bir anlaşmaya varılamaz. Merkez Yönetim Kurulu, her safhayı, kendi Grupuna getireceğine dair bir taahhütte bulunmuştur. Esasen, A.P. Genel İdare Kurulu raporuna göre grup da, hükümet teklifine yanaşmamıştır. Bu itibarla müzakereye devamdan başka çare yoktur.

Lâkin 25 Mayıs'ta, birden bir müsbet gelişme olmuştur. A.P. her iki Merkez Yönetim Kurullarının birleşik toplantısına, kendi Merkez Yönetim Kurulunun 8 ekarşı 12 oy ile [A.P. Genel İdare Kurulu raporuna göre bu oy nisbeti 9/11 dir. Bir üyenin istinkâfı da sayılırsa 10/11 dir.] aldığı bir teklifi getirmiştir. Birinci kademenin yaz tatilinden önce çıkması + diğerlerinin, mümkünse Ekimden öne alınması + Esas mahkûmiyetlerden 6 yılın düşülerek meşruten tahliyeye gidilmesi... Hükümet, bu teklifi kabul etmiştir. C.H.P. de, buna itirazı olmadığını bildirmiştir. (Bak: Forum, Sayı 196. Affa Giden Dikenli Yolda adlı yazı).

Fakat A.P. Genel İdare Kurulu raporuna göre, A.P. Başkanı, bu müzakerenin yapıldığı salona girerek, kendi yönetim kurulunun bu kararının mer'i olabilmesi için, gruplarından geçmesi gerektiğini söylemiş. A.P.'den birisi, Grupa gitmeğe lüzum olmadığını söylemiştir. Müzakereye devam olunmuştur.

Bu suretle ve nihayet müşkülâtle varılmış olan bu mutabakata, Gümüşpala, muhalif olduğunu söylemiş ve eğer, kendi Meclis Grubu, bu

mutabakatı kabul ederse, istifa edeceğini ileri sürmüştür. Bu durum, buhranı, A.P. içine kadar getirmiştir. A.P. içindeki mutediller, bir Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu A.P. Grupları birleşik toplantısı elde edip, burada, lideri ve Mayıs başındanberi onun etrafını kaplamış bulunan aşırıları sıkıştırıp, 25 Mayıs'ta varılan «A.P. Merkez Yönetim Kurulunun 8'e karşı 12 oyla benimsenmiş kararı» nı tasvip ettirmek ve bu suretle bir hükümet buhranını da önlemek istemişlerdir. Fakat, o sırada, - Mayısın son günü - Başbakan istifa etmiştir: «Af, bütün memleket meselelerinin üstünde sayılarak, memleket meflûç hale getirilmiştir. Ben, bu şartlar altında çalışmam» diyerek... Bu suretle A.P.'nin verdiği mukabil bir teklif Hükümetçe teemmül edilememiştir.

Başbakanın istifası, A.P. aşırılarından, önce bir şaşkınlık, sonra bir kızgınlık uyandırmıştır. Bu arada, Mayıs içinde, Parti içinde kaybettikleri etkileme gücünü de yavaş yavaş ve bazı manevralarla tekrar elde etmişlerdir. Merkez Yönetim Kurulunu tekrar işgal etmişlerdir. İl başkanlarını toplantıya çağırıp, kendi aşırı isteklerini, onların da tasvibinden geçirterek, görüşlerini, «teşkilâtın sesi» haline getirmişlerdir.

Fakat geri kalan partiler de, Haziran sonlarında, bir koalisyon kurmada anlaşmaya varmışlardır. Koalisyonun çalışma esasları da bir protokolda gösterilmiştir. (24 Haziran 1962). Bu protokolda siyasî af meselesi de özel bir yer almıştır: i - 4, 5 ve 6 yıllık mahkûmiyetler affedilecektir. ii - Daha fazla yıla mahkûm olanların cezalarından 4 yıl indirilecek, iii - Bu proje Ekim 1962'de Parlâmentoya sevkedilecek ve yürürlüğe sunulacak. iv - Karma hükümete dahil partiler, affın istismarı konusu yapılmaması için gayret gösterecekler. vi - 113 sayılı kanunda yapılacak bir tâdil ile, başka suçlarda da bazı aflara gidilecek.

Bu protokole dayanan hükümet programı da 1 Temmuzda açıklandı. 7 Temmuzda da bu program güvenoyu aldı.

Bundan sonra, siyasî sahneyi, bir müddet plân, vergi ve genel olarak iktisadî meseleler işgal etti. Fakat A.P., bir yandan, C.H.P.'nin, orduyu siyasete soktuğunu ileri sürerken, öte yandan da, bu iktisadî kalkınmanın ve onun istilzam ettiği birliğin, ancak bir genel siyasî af ile mümkün olacağı temâ'sını işlemekten geri kalmadı. Gerek Birinci Koalisyan, gerek ikinci koalisyonda, affın zamanının ve şeklinin hükümetçe tayini tezine karşı, A.P., hep; «bu, affı İnönü'nün keyfine bırakmaktır. Affı, İnönü

değil, Millet çıkaracaktır.» tezini savunmuştur. Buna, zamanla, şiddetini artıran diğer görüşler de eklenmiştir: İnsanlar, zindanlarda çürütülürken, «affı millet istemiyor» diye azınlığın, çoğunlukla alay ettiği memlekette, demokrasi olmaz. Türkiye'nin, bugün bir siyasî mahkûmlar hapisanesi olması, bizim için bir siyasî leke olmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde, insanlar, siyasî kanaatlerinden ötürü hapsedilemezler. Onun için, Türk Milleti, siyasî hareketlerinden mahkûm edilmiş bulunanları kurtarmak için total af istiyor, millî iradenin tahakkuku, saadetin hızla inkişafı, insan haklarının cümlesindedir. Reylerimizle seçerek Meclise gönderdiğimiz eski milletvekillerinin siyasî kanaatlerini izhardan başka suçları olmadığına göre, bir an evvel hürriyetlerine kavuşturulmamaları, vicdanlarımızı sızlatmaktadır (Ağustos 1962 içinde).

Bu görüşe karşı da, «Milleti felâkete götürenler, siyasî haydutlar affedilemezler, onları affetmek, 27 Mayıs İhtilâlinin meşruluğunu inkâr anlamına gelir.» diyen bir diğer aşırı görüş kuvvet kazanmağa başladı.

Fakat nihayet, Hükümetin, İnönü'nün protokola ve hükümet programına göre hazırlanıp, bu sınırlar içinde tutmağa -istifa tehdidi ile - muvafak olduğu bir kısmî siyasî af tasarısı,, 5 muhalife karşı kanunlaştı. (Ekim ortası) İnönü, «bu kanun, umumî affı isteyen zihniyetle, affı istemiyen zihniyet ortasındadır.» dedi.

Lâkin, Economist dergisinin de belirttiği üzere, A.P.'nin af konusundaki faaliyeti, fikri sabiti sükûnete kavuşmadı. Gençlik, ordu cephesinde yarattığı tepkilere rağmen, bu sefer, gene, zir genel af temâ'sı işlemeğe devam etti. Bu temâ'yı, bilhassa, Kasım, sonra Aralık başı içinde yaptığı genel kongre de işledi. A.P. Genel Başkanına göre; İkinci Koalisyon, ancak kısmî affı getirebilmiştir. Buna karşılık, Türkiye'de siyasî mahkûm kalmamış gibi bir hava da yaratmak istemiştir. Beş yıllık plânların değil, bütçelerin bile uygulanmada moral şartlar elde edebilmesi için tek siyasî mahkûmun kalmaması, ilk ve kaçınılmaz şarttır. Demokrasilerin yeni zaferler arifesinde olduğu bir devirde, zindanlarında, kanaatlarından dolayı hapsedilmiş bir miktar siyaset adamı bulundurmayı, idarei hükümet vasıtası olarak geçer akçe saymak, gaflettir. Millet bizi, kongrelerde, bu gaflete karşı uyarmıştır. Milletın sabrı da kalmamıştır. Affın dozu tam verilmeliydi. Türk Milletinin sesinin 3/4 ünü millî iradenin sesi sayma zarureti vardır.

Yeni yılın başında (Ocak 1963) bir koalisyon partileri komisyonu, 113 sayılı kanunu tâdil eden bir af tasarısı çalışmalarını geliştirdi. Koalisyon protokolu gereğince de böyle yapmak gerekirdi: Ekim 1962 de çıkarılan siyasî afdan yararlanamıyan ve bu yüzden âdeta mağdur duruma düşmüş olan âdi suçluların affı da olgunlaşmalı idi.

Bu teşebbüsü, bu sefer A.P. ve onunla beraber, Y.T.P. de işlemeğe ve kendi açılarından geliştirmeye gayret etti.

A.P. görüşü hep bilinmektedir. Gene aynı görüşlerle, genel siyasî af istemektedir: Af, partilerüstü bir meseledir. Binaenaleyh, 113 sayılı kanun üzerindeki çalışmalar teşmil edilip bir genel af tasarısı haline getirilmelidir. İşte, bu görüşle 22.1.1963 de A.P., bir genel siyasî af isteğini ilân etmiştir.

Y.T.P., bunu, af temâ'sının istismarı saymış ve bu inisyatifi, sadece A.P. ye kaptırmayı müsamaha edilir bir siyaset saymayarak ileri atmıştır. Ona göre: affı A.P.'nin istismarını önlemek için, bu mesele, kökünden halledilmelidir. Y.T.P. liderine göre, esasen, silâhlı kuvvetler, yeni Anayasa düzenini tesis etmek suretiyle, 27 Mayıs sabahında vaadedilen esasları tahakkuk ettirmişlerdir. Bundan böyle, 27 Mayısın tahakkuk ettirdiği ilkelere aykırı bir siyasî ve sosyal tutum başarıya ulaşamaz. Bu netice, böyle istihsal edilmiş olduğuna göre, sükûn ve istikrarın tam teessüsü için bundan böyle düşünülmesi gereken husus; demokratik intikal devresinde vukua gelmiş aksaklıkları unutmak ve bu devrenin bıraktığı teressübatı ortadan kaldırmaktır. Ekim 1962 de çıkarılmış olan Af Kanunu, bu yolda ilk adımdı. Bundan istifade edenlerin, tahliyeyi müteakip takibettikleri makul hareket tarzı, atılan ve atılacak olan adımların, memleket için zararlı neticeler doğurmıyacağını, bilâkis, siyasî havanın normal şartlara avdet etmesinde faydalı olacağını ortaya çıkarmıştır. Binaenaleyh, siyasî mahkûmların affı mevzuunda nihaî tasfiye, üzerinde önemli durumlara gereken bir konudur. Amma, bu neticeleri, sert, inhisarcı ve buhranlara yol açıcı aşırı tutumlarla değil; karşılıklı anlayış zihniyeti içinde ve birbirimizi ikna yoluyla elde etmeye çalışmak, millî menfaata en hayırlı yoldur. (24.1.1963).

Hükümet grubu içindeki bir teşekkülden böyle bir ses çıkması karşısında, C.H.P., derhal bir alerjik davranış göstermiştir. C.H.P. lideri, hemen kendi grubu idarecileri ile konuştuktan sonra, Grup toplantısında

bir beyanatta bulunmuştur. Ona göre: son zamanlarda siyasî hâdiseler, muayyen istikametlerde - yâni af konusunda - bir yarış halini almıştır. Memleketin huzuru üzerinde klâsik bir tahrik konusu olan siyasî af meselesi, yeniden sosyal bünyeyi kaplayacak gibi gözükmektedir. Birinci Koalisyon, bu yüzden buhrana girmişti. Fakat mesele, açık ve kesin bir hal şekline bağlandıktan sonra, bu hal şeklini kabul eden partiler tarafından yeni bir karma hükümet kurulmuştur. Şimdi, onun içinde de, siyasî af konusunda, bir genel yarış açılmıştır. Bu ise çelişmeli bir durumdur. Zira, hem koalisyonun kurulmasına müncer olan o açık ve kesin çözüm yolunu bir protokol ile kabul edip, karma hükümete girmek; hem de, bu protokol esasları aleyhinde bir siyaset gütmek, birbiriyle uzlaşamaz birer görüştür. Memleketin istikrar içinde bulunması, karma hükümetin istikrara içinde işlemesi için karma hükümet içinde bir samimiyete ihtiyaç vardır. Yâni i - Karma hükümetin ortakları, birbirleri aleyhine bir siyasî kampanya açmamalıdır; ii - Keza, ortaklar, Meclisten bir müşterek kararı veya kanunu geçirirken ciddi işbirliği yapmalıdırlar. Bunun için de protokol esaslarına uymak gerekir. (25.1.1963).

Bu fikirler, koalisyondaki C.H.P. kanadının, af konusunda, protokol dışında bir siyasete âlet olmayacağı; seçim yatırımı endişesi ile buna âlet olanların da, koalisyonun yıkılması sorumluluğuna muhatap olacağını belirtmekte idi. Y.T.P.; A.P.'nin af konusundaki yatırım avantajını kıskanmakla beraber, hükümet içinde bulunmak avantajlarını da yitirmek istemediği için, koalisyon şartlarının yeniden görüşülmesi gibi bir ön-fikri ihtiva eden davranışını tevîl yoluna girmiştir: Hemen - 26.1.1963 de - «Koalisyonun yıkılması için, herhangi bir ciddi sebep mevcut değildir» demiştir. İnönü de, gazetecilerin, koalisyonun bozulması hakkındaki sorusuna, hem böyle bir tehlikenin vârid olmadığını söylemiştir; hem de, koalisyonda, hükümet işlerinde bir yardımcı olan Y.T.P. Başkanının yeni avantajlar elde ederek A.P. rekabeti karşısında, kendi durumunu ıslah etmek üzere ileri süreceği görüşleri, önceden keşfedip de önlemek ister gibi - «Koalisyonun şartlarında yeniden görüşülecek bir şey de yoktur» demiştir. görüşleri, önceden keşfedip de önlemek ister gibi - «Koalisyonun şartlarında yeniden görüşülecek bir şey de yoktur» demiştir. (26.1.1963).

Lâkin, Y.T.P. Başkanı için, bu pek verimli af konusunda, bir protokol sınırları içinde kapanıp kalmak pek hazmedilir bir durum değildir. Onun için hem protokola ve ona dayanan hükümete sadakat; amma, hem de af temâ'sını istismar yarışında verimli bir hamle yapmayı telif gerekir.

Y.T.P. Başkanı, yeni görüşünü, bir basın sohbetinde ifade etmiştir: Eldeki 113 sayılı kanun tâdili projesine, bir genel siyasî affın da sokulmasına taraftar değildir. - Bu suretle, protokola ve Hükümete sadaket gösterilmiştir. - Amma bir şahsî kanaati vardır: Bu 113 sayılı kanuna ön-görülen 5 yıllık ceza müddeti indiriminden siyasî mahkûmların da istifade etmeleri münasip olur. Bu yeni taklif ile koalisyon protokoluna aykırı bir harekete geçmeğe niyeti yoktur. Bu konuyu ve teklifi, ne koalisyon içinde, ne de Grupunda konuşmuş değildir. Böyle bir teklif ile koalisyona gelip, protokola ayrı düşmek istememektedir. Herhangi bir şekilde, A.P. gibi, gü-rültüler çıkararak, bir umumi af çıkarılmasını da istememektedir. Amma, şunlar yapılabilir: Bütçe kabul edildikten, 1963, programı tatbikata girdikten sonra, Martta, koalisyon partileri, pekâlâ bir araya gelip siyasî affı müzakere edebilir ve onu 27 Mayısta da pekâlâ gerçekleştirebilirler. Bu, koalisyonu tehlikeye sokan, onun protokoluna aykırı bir şey değildir. Fakat bu suretle, bazı politikacıların istismar mevzuu haline getirdiği bu af meselesi de ortadan kalkmış olur. Bu yükten kurtulmuş bulunan hükümet de, memleket meselelerine daha çok eğilmek fırsatını bulur. Bu, basit, ve hükümet politikasını geliştirici bir görüştür, «Koalisyonun yıkılması için herhangi bir ciddi sebep yoktur.»

Af temâ'sını A.P.'nin elinden alan Y.T.P. Başkanı, kendince pek makul sayılan bu «hem hükümet siyaseti içinde kalmak; hem de, seçim yatırımının verimli bir unsurunun şampiyonu olmak» politikasının tepkilerini bekledi: Basın ve siyaset kulisi, hücumlarını iki noktada toplamıştı: i - 113 sayılı kanunun tâdilinin ön-görmediği bir siyasî affı, şimdi ön-görülmemekte olan âdi suçların affı içinde ele almak mümkün değildir, ileri sürmek mümkün değildir. ii - Böyle bir siyasî af temâ'sı ile, 27 Mayıs ilkelerinin tahribi yoluna girmek doğru değildir.

O halde, bu iki tenkidi karşılayan yeni bir izah ile, af doktrinini bir kere daha anlatmalı idi. Şöyle ki :

i - Bir kere, siyasî mahkûmların affı vesilesiyle 27 Mayıs ilkelerini zedeleyici bir tutuma girmek bahis konusu değildir.

ii - Siyasî af meselesi elbette, 113 sayılı kanun içine girmez. Çünkü, 113 sayılı kanunun tadili ile yeni bir affa gidilebilmesi işinde siyasî mahkûmların da itibar nazarına alınması protokolda ön-görülmemiştir.

iii - Amma, öte yandan siyasî realitenin şu emperatifleri de vardır:

a) Memleketin, bir iç sükûna, bir istikrara olan ihtiyacı, kendini zorlamaktadır. Plânın ekonomik başarıya ulaşması, böyle bir sükûn ve istikrarın sağlanmasına bağlıdır. Siyasi af, işte bu sükûn ve istikrarın sağlanmasında önemli bir unsurdur.

b) Binaenaleyh, bu meselenin çözülmesi için, protokolün ön-görmediği 113 sayılı kanun dışında, bir diğer makul prosedür bulmalıdır.

c) Bu meseleyi, onu siyasî istismardan, politik yatırımlardan, fikrî spekülasyonlardan kurtaran, böylece, herhangi bir partinin bu işteki rolünü daha büyük göstermeden alakoyan bu makul prosedür de şudur: Bir yeni yuvarlak masada, bu işi, etraflıca görüşerek çözmek...

iv - Bu emperatifleri unutup, siyasî af meselesinden tecahül etmek mümkün değildir. «Müebbed hapse mahkûm olmuş siyasilerden, bundan böyle hiç mi bahsedilmeyecek?» Onlar, hep orada mı kalacak?» şüphesiz, Y.T.P.'nin onların da çıkarılmasına çalışacağı muhakkaktır. (29.1.1963 İstanbul İl Merkezindeki beyanat.)

Y.T.P. Başkanı, bu doktrini, önce bir şahsî görüş halinde ifade ederken, Parlâmentoda 113 ve 134 sayılı kanunları tâdil eden kısmî âdi suçluların affı kanunu müzakerelerinde, A.P.'nin yaptığı yatırımı karşılamak ihtiyacını duymuştur. Öte yandan bu müzakereler sırasında yapılan polemik karşısında Başkanın takındığı ve meseleyi rejimle iltisaklı kıldığı açık, kesin davranış çizgisi üzerinde bulunduğunu da belirtmek ve fakat A.P. yatırımına karşılık, kendisi de bir yatırım yapmak için, doktrinini, partiye malederek, bir havarî edası ile, tekrar geliştirmiştir.

Gerçekten, A.P., Y.T.P. Başkanının bu son beyanatından sonra, açılan âdi suçların affı müzakerelerinde, pek ileri bir siyasî yatırım ameliyelerine girmiştir:

Bir kere, 15.2.1963 de, Grup olarak, umumi siyasî af için karar almışlardır. Genel Başkan Yardımcıları da, siyasî af ile diğer memleket meselelerini görüşmek üzere öteki partiler genel idare kurullarından üç kişi, Grup Başkan Vekillerini bir toplantıya davet etmiştir. Fakat, bu davete kimse gelmedi. Bunun üzerine Genel İdare Kurulları, af hususunda ısrar kararı verdi ertesi günü... Bu sırada, Başbakan - Y.T.P. Başkanı - C.K.M.P. Başkanı arasında yapılmış bir protokol rivayetleri gelmeğe başladı: Sözde, bu protokle göre, i - 113 sayılı kanunun tâdîli suretiyle, âdi suçlar hakkında bir genel af kanunu çıkacaktır. ii - Ayrıca, siyasî şartlar

ve zemin müsait olduğu takdirde de, siyasî umumî af, en kısa zamanda çıkarılacaktır. Fakat, bu rivayet, tekzip edilmiştir. Bunu, önce İnönü yalanlamıştır. C.H.P. Grubu sözcüsü de yalanlamıştır. Onlara göre, Koalisyon protokolunda bir siyasî affın ne suretle yapılacağı gösterilmiştir. Ve ona göre de yapılmıştır. Bunun dışında olarak bir siyasî af konusunda alınmış bir karar, yüklenilmiş bir taahhüt yoktur. Ayrıca, protokolda, bu konunun istismar edilmemesi de kesin olarak hükme bağlanmıştır. 113 sayılı kanunda, siyasî af konusu tabiatıyla olamaz.

Bu rivayetin ötesinde, Meclis içi çalışmalarında A.P.'li hatipler af temâ'sını pek şiddetle işlemişlerdir. Meselâ, A.P. Grubu adına Abdurrahman Güler, şu fikrî geliştirmeyi yapmıştır: 27 Mayıs'tan önce D.P. ye oy veren, idarecileri ile gönül birliği yapan bir kitle vardı. Gene de vardır. Bir de ikinci kitle olarak C.H.P. vardı. O da hâlâ vardır. - Yâni, eskiden iki rakip grup vardı. Şimdi, gene de vardır.- İhtilâl, bir tarihî vakıa olarak çıkmıştır. Bir parti aleyhine yapılmamıştır. Fakat tezahürleri öyle olmuştur. Neticede, bir namuslu seçim ile Meclislere gelinmiştir. Şimdi, politikacılara düşen, maziye ait yaraları, kinleri ve mağduriyet hislerini tamir etmektir. Amma olmuyor. Bu Meclis, bundan daha fazla başarılı da olamaz. Çünkü, «seçim bölgelerinden kinle geldik; fakat kalblerimizdeki buzları burada -Mecliste- eritemedik.» Dört sene sonra, tekrar seçilmek arzusunu yenerek bu memleket, dört sene sonra, huzur içinde seçime gitme şartları içine sokulmazsa, «başımızı yeriz».

A.P.'den Zeytinoğlu da, meseleye âdeta, bir başka açı getirmiştir. Ona göre; Türkiye'de, artık, şarkvarî bir ihtilâl olmaz. Amma, bugün, affdan başka dert de yoktur. Af da, namus meselesi olmuştur. İhtilâl, bir memlekette yalnız silâhlı kuvvetlerle olmaz. Halk ihtilâlleri de vardır. Yaftalarla istasyonlarda af isteniyorsa, bu da, ihtilâlin başlangıcıdır.

Bu ileri iddialar üzerine, Başbakan müdahale zaruretini duymuştur: Bu suretle 20 ve 21 Şubat 1963 müzakerelerinde Başbakan ile A.P. lideri tartışmışlardır. Başbakan, af ve hükümet konularında A.P.'nin davranışlarını şöyle ifade etmiştir: A.P., önce, affı, kademeli olarak kabule razı olmuştur. Fakat, Birinci Koalisyondan sonra, muhalefete geçince, siyasî affı elinden ve dilinden bırakmamıştır. Siyasî affın istismarı, huzursuzluğu arttırmaktadır. Meclise kinle gelmişler. Bu istismar, konunun görüşülmesine de başlıca mani oluyor. İstismar devam ettikçe, bu meseleyi, Mecliste görüşmek mümkün olamayacaktır. «İstikbale ait hiç bir taahhüdüm

yoktur.» «Milletvekillerinin, partilerin teşebbüsü ile aklımızın ermediği işlerin mesuliyetini almak için, kendimizde hak göremiyoruz. Siyasî affın ne zaman görüşüleceği veya hiç görüşülmiyeceği hususunda herhangi bir taahhüde girişmiş değilim.»

Buna, A.P. lideri şiddetle cevap vermiştir: 27 Mayıs, memleketteki küskünlüğü kaldırmak, kardeş kanı dökülmemesi amacı ile yapılmıştı. Fakat, bazı yazar ve politikacıların tesiri ile eskisinden kötü bir vaziyet doğmuştur. Türk Milletini bölmek için, kuyruk, düşük sözleriyle ikilik yaratılmıştır. Bu küskünlüğü yatıştırmak için koalisyona girdik. İnönü'yü de tarafsız hareket edeceği ümidiyle destekledik. Affı istismar etmedik. Partilerüstü sayıp, müştereken ele alalım dedik... Affı, huzur için bir vasıta saydık.

Bu ve buna benzer diğer sözlerden sonra; Başbakan, yeni bir açıklama yapmak zorununu duymuştur: Ordudan gelen bir baskı ile hükümette duruluyormuş yormunu kat'iyen reddetmiştir. Siyasî affın istismarı zararlıdır. Maksada erdirtmez, geciktirir, güçlüğe uğratar.

Bu beyanata rağmen, A.P. li hatipler, af üzerinde ısrardan bir an geri kalmamışlardır; bilhassa, siyasî affı durdurmak üzere orduyu ileri süren imaları reddetmişlerdir; Devlet Başkanının; A.P. iktidara gelse bile affı gerçekleştiremiyeceği yolundaki telmihini protesto etmişlerdir.

İşte, böylece, A.P.'nin yaptığı bu yatırımlar, nihayet, Y.T.P.'yi, yukarıda gösterdiğimiz üzere, bir havari edâsı ile, doktrinini tekrar geliştirmeye sevk etmiştir. Artık, bu sefer, görüşler, Başkanın şahsî görüşü olarak değil, Meclis Grubu tebliği olarak ortaya çıkmıştır. (22.2.962): Y.T.P.'ye göre durum, gene böyledir: Siyas' af, 113 ve 134 sayılı kanunların içinde mütalâa edilemez. Fakat, mazinin tasfiyesi için de bir şarttır. Demokratik düzenin ve halk idaresinin en mükemmel şekli ile kurulması için; iktisadî kalkınmanın gerçekleştirilmesi için de siyasî af yoluyla mazinin tasfiyesi lâzımdır. Ancak o zamandır ki, Meclislerin ve halk efkârının dikkati asıl müsbet hedeflere doğru yönelebilecektir. Y.T.P. «...Bu tasfiyeyi bir an önce yapıp, huzuru ve istikrarı sağlamak; tesanüd ruhu içinde dikkatimizi istikbale çevirmek arzumuz var. Bu hususta gayretimiz müsbet sonuca varacaktır. Bu müsbet sonuca varmak için, bütün siyasî teşekküllerin müsait ortamın sağlanmasında mesuliyetlerini müdrik olarak müşterek gayret göstermeleri lâzımdır. Bir kelime ile Y.T.P. doktrininin son merhalesini özetlemek gerekirse, diyebiliriz ki, i - Af, süratli kalkın-

ma için bir ön-şarttır. ii - Fakat affı gayri muayyen zamanlara ircâ ederek tavsatmak ve ihmal etmek de doğru değildir; mümkün değildir. iv - Bu ortamın geciktirilmeden hazırlanması lâzımdır. v - Bunun için, mesuliyet idraki içinde birleşik gayret lâzımdır.

İşte, Mart sonlarına doğru durum bundan ibarettir; karşılıklı iddialar, ısrarlar bundan ibarettir.

Buraya kadar naklettiklerimiz arasında, zaman zaman şahsî yorumlarımızı da ifade ettik. Şimdi, birkaç noktaya dokunup, meselenin çözülmez düğümlülük mahiyetini belirten müşahedemizi işaret edeceğiz. Şöyle ki :

1 — A.P.'nin bu dâvada kendi tezine siyasi dayanak olarak ileri sürdüğü bazı fikirler, ya bir siyasî ayıp teşkil edecek kadar yersizdir; ya da, büyük bir hukukî hata teşkil edecek kadar temelsizdir. Şöyle ki :

A - A.P.'ye göre, Türk Milletinin sesinin $\frac{3}{4}$ ü, millî irade sayılmaktadır. - ve binaenaleyh yerine gitirilmelidir -.

Bir kere, Türk Milletinin $\frac{3}{4}$ ünün siyasî af meselesi ile meşgul olduğunu ve bunu muhakkak istemekte memleket için bir fayda görerek ısrar ettiğini ileri sürmenin oldukça indî bir hesap olduğunu bilmek gerekir. Söylenebilecek olan, ancak şudur: Türk Milleti, acıma duygusu ile doludur. Acır ve affeder. Amma, meseleyi, siyasî tartışma plânına getirince, iddialara müsbet dayanak ister. Türk Milletinin $\frac{3}{4}$ ünün af istediği de, böyle bir müsbet dayanak değildir. Çünkü bu, bir ölçüden çıkmış bir rakam değildir. Meclislerdeki üye sayısına göre bir müsbet rakam halinde bir orana varmak da mümkün ise de, bu $\frac{3}{4}$ oranında, böyle bir mahiyet de yoktur. Çünkü, af yapacak esas organ Millet Meclisidir. Orada A.P., oyların, % 34 ünden az bir orana sahiptir. Buna, koalisyon dışında kalan Millet Partisi ile bağımsızları da ekleseniz, bu oran, % 50 yi bulmaz. Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi bilim kurumlarında kamu oyu dalgalanmalarının günlük durumlarını araştırıp ölçen araştırma merkezleri olsaydı, şu sırada yapılacak bir araştırmanın, Türk halkının sıl canlı alâkalarının, belki de, afdan çok, başka hayatî meseleler üzerinde olduğu anlaşılırdı.

Sonra, millî iradenin, rakam çoğunluğu olduğu devre bir miktar eskimiştir. Evet, siyasî iktidar olayı içinde, devlet yetkilerini kullanmanın şeraiti içinde sayı çokluğu, eski hâkim mevkiini kaybetmiştir. Devlet yetki-

lerini kullanma şeraiti arasında fiilî olarak, arkasında sayı çokluğunu toplayanların bu fizikî gücü gene varsa da, Devlet müessesini organik açıdan ve salâhiyetlerinin siyasî ve hukukî şeraiti açısından baktığımız zaman, Devlet yetkilerini kullanmanın, sayı unsuruna bağlanmaktan çok, Anayasanın diğer hükümlerine bağlandığı görülür. Binaenaleyh, bir yerde sayı çoğunluğu var diye, o noktada istenen tasarrufu alma yetkisi, siyasî ve hukukî imkânı her zaman mevcut değildir.

B - Keza, A.P.'ye göre, Kayseri mahkûmları «kanaatlarından dolayı hapsedilmiş bir miktar siyaset adamı» gibi gösterilmiştir. Buna, kısaca verilecek cevap şudur: Bu mahkûmlar, kanaatlarından dolayı değil, Anayasaya hânis olmalarından dolayı yatmaktadır. Onlar 1924 Anayasasını; a - Siyasî iktidarı, bir merkezî oligarşinin, onun içinde de bir şahsın mutlakiyeti haline getirmek suretiyle tağyir ve tebdil ettiklerinden; b - 1924 Anayasasının kaza hakkını, teşri ve icra yetkilerinden, kaza uzvunu, teşri ve icra uzvundan ayırmasına ve teşri ve icra uzuvlarını, kaza alanı içine girmekten alakoymasına rağmen, teşri ve icra uzuvlarının kaza hakkının istimaline müdahale edip, onu, bağımsız mahkemelerin elinden gasbetmeleri suretiyle, tağyir ve tebdil ettiklerinden, yani 1924 Anayasasının ve onun getirdiği siyasî rejimin hânisi olduklarından dolayı mahkûm olmuşlardır.

2 — A.P. hatiplerinin, bu tartışmada ileri sürdükleri bazı hükümler, hem yanlış; hem de gerçekten 27 Mayıs İhtilâlinin tanınması ile doludur. Şöyle ki :

a - Bir A.P. hatibi - Grup adına konuşurken - sözünün gelişinden anlaşıldığına göre - İhtilâli bir zaruret olarak değil, amma, çıkmış bir vâkıa olarak gösterme istidadı altında izah etmiştir: «İhtilâl bir tarihî vakıa olarak çıktı» derken, bizde onun, zorla bir tarihî zaruret haline getirildiği noktasından çok, «ortada bir çatışma vardı. Bu da, hiç münasip olmadığı halde, gelip bir ihtilâle müncer oldu; ne yapalım kabulden başka çare kalmadı» diyen bir yorum üzerinde duruluyormuş intibaı hasıl oldu. A.P. kitlelerini dürtmeğe yönelmiş davranışlarında, bize göre, hep böyle bir intiba verici şekilde gözüküyor. Bu intiba o kadar tekerrür ediyor ki, artık, bunun bir «galat» olduğunu ileri sürmek pek müşkül olmaktadır.

b - Aynı hatip; İhtilâlin bir parti aleyhine yapılmadığını, amma, tezahürlerinin öyle olduğunu ifade ederek, 27 Mayıs üzerinde, bir menfi

anlayışla durmaktadır. Bunun da, cevabı pek kısadır: İhtilâl, mücerred bir parti aleyhine yapılmamıştır. Amma, o, Anayasa hânisi olanın aleyhine bir ameliyedir. Anayasa hânisleri de belli bir partinin idarecileri bulduklarından, İhtilâl, tabiatıyla, onların aleyhine bir ameliye olmuştur. İhtilâl, bir partinin aleyhine değildir diye, Anayasa hânislerine dokunmasaydı, kendi tabii mânası ile çelişmeğe düşerdi. O zaman da, meşruluğunu devam ettiremezdi, hakkını kazanamazdı. İhtilâlin meşruluk kazanıp, bunu devam ettirebilmesi için, Anayasa ihanetini yakalama mahiyeti üzerinde tekemmül ve tekevvün etmesi gerekirdi ki, o zaman da, Anayasa hânisi olan bu parti idarecileri aleyhine bulunması, pek tabii bir sonuç olur.

c - Keza, aynı hatip; «...şimdi bize düşen, maziye ait yaraları, kinleri, mağduriyet hislerini tamir etmektir. Amma olmuyor.» diyor. Kayseri mahkûmları, maziye ait kinlerden yaralanmış mağdurlar şeklinde gösterildikçe de böyle bir tamir mümkün olmayacaktır. Gerçek şuradadır: Kayseri mahkûmları, maziye ait kinlerden yaralanmış mağdurlar değildir. Onların mahkûmiyetlerinde, maziye ait kinler yatmaz, Anayasa ihanetinin karşılığı yatar. Onların mahkûmiyetlerinde, bir mağduriyet durumu yoktur. Ancak, Anayasa ihanetinin karşılığı vardır. Ve nihayet, onların bu mahkûmiyetlerinde, vaktiyle D.P.'ye oy vermiş olanların hissiyetaini çiğnemek durumu da yoktur. Ortadaki durum sadece şudur: Anayasa hânisliği cezalandırılmıştır. Bundan, vaktiyle bunlara oy vermiş olanlar neden çiğnenmiş olsunlar. Olsa olsa bundan, vaktiyle onları desteklemiş bulunan D.P. ye oy verenlerin de bir ibret alması gerekir: «Oy verdiklerimizi iyi kontrol edemedik. Bizleri aldatarak, oylarımızı, kendilerine verdiğimiz maksadın dışında saptırmalarına ve bunun sonunda da, Anayasayı ihlâl etmeleri haline düşmelerine âdeta vesile olduk. Artık dikkat edelim. Oylarımızı, böyle sapma istidatlarına kaptırmıyalım.» demeleri gerekir. Bunu derler de. Yeter ki, A.P.'nin yaptığı gibi, yanlış ve gayri ilmî mütalâalarla tahrik edilmesinler...

d - Gene aynı hatip: «Bu Meclis, bundan daha fazla başarılı da olamaz. Çünkü, seçim bölgelerinden kinle geldik. Fakat kalbelerimizdeki buzları burada eritemedik.» demiştir. (Vakıa, aynı gün öğleden sonra, hatip, bu «kin» meselesini ve temâ'sını tevil etmiştir. Fakat, bir siyaset ilmi açısından, bu «kin» meselesini ve temâ'sını ileri sürmüş olması bir gerçektir.)

Buna verilecek karşı mütalâa da şudur: Evet, maalesef, kinle gelmişlerdir. Siyasî hayatlarını da bu kine dayatmışlardır. İşte, bunun içindir ki, memleketin onlardan gayrı olan siyasal ve sosyal kuvvet akımları ve merkezleri, kendileri karşısında alerjik bir hassasiyetle duruyarlar ve onlar işe karışmasa, daha kolaylıkla unutabilecekleri siyasî suçluların suçlarındaki Anayasa hânisliğini affedebilecek ruhî ve fikrî hazırlığa giremiyorlar.

c - Nihayet aynı hatip, dört sene sonra huzur içinde seçime gitme şartı olarak affı görmekte ısrar ediyor ve memleketi huzur içinde seçime gitme hususundaki bu şart içine sokmazsak, başımızı yeriz, diyor.

Bir tek kelime ile durum şundan ibarettir: Başımızı, gerçekten yemenin şeraiî şudur: 1961 Anayasasının ilkeleri, sınırları, imkânları içinde kalarak, gene bu anayasanın emrettiği plânlı kalkınmanın tahakkuk etmemesi...

3 - Bir başka müşahedemiz de şudur: Bu af yarışmasında, Y.T.P. de, maalesef A.P. ile, aynı genel iddia ve maksat içinde kalmıştır. Zira, baktığımız zaman görüyoruz ki; her iki iddia şunu söylemektedir: i - Huzur için siyasî af lâzımdır. ii - Bu; bir hükümet işi değildir, partilerüstü bir iştir. Keza, her iki maksat da, şurada birleşmektedir: Affın, mağduriyetleri telâfi vasıtası olduğunu yayarak, eski D.P. oylarını kazanmak veya elde tutmak...

Fakat, usul, şekil ve zaman bakımından Y.T.P., A.P.'den ayrılmaktadır: Y.T.P.'ye göre siyasî af, 113 ve 143 sayılı kanunlardan ayrılmalıdır. Nitekim ayrılmıştır. Bu kanunlardan sonra, yuvarlak bir masada mesele yeniden ve protokolu itmamen Mart içinde müzakere edilmeli ve nihayet 27 Mayıs'ta da gerçekleştirilmiş olmalıdır.

4 - Nihayet, son müşahedemiz de şudur ki, bu müşahede, aynı zamanda, meselenin bir çözülmelik mahiyeti içinde kazandığı kör-düğümü manzaranın da hikâyesini teşkil etmektedir. Y.T.P.'nin, meselenin çözülmesi hususunda, yaratılması gereken müsait ortamı telâkki tarzında, taraflar, birbirlerinden ayrılmaktadır.

a - Bizim müşahedemize göre A.P. için müsait ortam; i - Demokrasiye yapılan aykırılıkların hükümet tarafından, hemen cezalandırılmaları ile; ii - Bir seri davranış ile, meşruiyetini kaybetmiş bir iktidarın tekrar

iii - Ekseriyete dayanmıyanların millete hükmetmesinin sona ermesi ile hasıl olabilir.

b - Y.T.P.'ye göre de, bu müsait ortam: Her iki tarafın -yani hem A.P.'nin hem de C.H.P.'nin, ifrat temayüllerinin ortadan kalkması ile hasıl olabilir.

c - C.H.P.'ye göre ise, demokrasinin de yaşamasını mümkün kıla-
cak müsait ortam: i - İntikam temâ'sının işlenmesinin artık sona ermesi
ile; ii - Demokrasi aleyhine yapılan yayınların hemen durdurulması ile;
kurulacağı endişesinin giderilmesi ile; iii - Siyasî hayatın, Türlü suni tah-
riklerden kurtarılıp, müsbet hükümet faaliyetlerine hasredilmesi ile hasıl
edilebilir.

D.P. MİRASI ÜZERİNDE PARTİLEŞME ÇABALARI

Prof. Bahri SAVCI

27 Mayısın felsefesi, amacı, aksiyon prensibi üzerinde pek geniş tartışmalar açılabilir. Bu arada, birbirlerini tamamlayıcı fikirler kadar, birbirine pek aykırı görüşler de ileri sürülebilir. Nitekim, resmî ve resmî olmayan türlü beyanlara, davranışlara, açıklamalara bakılacak olursa, bizzat Millî Birlik Komitesi içinde de, 27 Mayıs açıklama konusunda bir fikir birliği yoktur.

Biz, türlü yorumları, şu iki kategori içinde toplayabiliriz: i - Modern, çok partili bir siyasal düzen içinde kalan görüşler; 27 Mayıs, böyle bir düzeni sıhhat içinde kurma görevini tanıyan görüşler; ii - Otoriter, üniter, totaliter, üniform bir dünya görüşünün gerektirdiği bir siyasal düzen içinde kalan görüşler; 27 Mayıs, böyle bir düzeni kurarak Türkiye'nin problemleri çözme güveni tanıyan görüşler...

Bu iki kategori içindeki görüşlerden birincisi, daha egemen bir eğilim olarak kendini ortaya koydu ve çok parti esasında bir Anayasa rejimi ile - edebî anlamda söylüyoruz - İkinci Cumhuriyeti kurdu. Eğer, tarihsel akış içindeki genel eğilimleri görme gücünü kaybetmemiş isek, bunun böyle olacağını, daha ilk gününden kestirebilirdik ve başka bir deyimle söylemek gerekirse, 27 Mayısın bu eğilimde olduğu hakkındaki inançtır ki, onun, geniş halk kitlelerince hemen kabulünü mümkün kılmıştır ve 27 Mayıs, ötedenberi bir siyasal zorun olarak gerçekleşmesi istenen bir idealin kansız gerçekleşme yolu haline getirmiştir. Bir kelime ile; 27 Mayıs sabahı, Anayasa hânisleri ile iktidar dalaverecileri - bunlara pek yakın bir çevrede bulunan aşırı D.P. partizanları - hariç herkes, şunu düşündü: Bu sabaha kadar muhalefet saflarında bulunan bu itibarla da ağır çekişme handikapları altında ezilen partiler, artık, bu ezilişten kurtulmuş olarak çalışma şansına kavuşacaklardır. Anayasa hânisleri ile iktidar dalaverecileri liderliği altında, bir gerçek halk teşekkülü olma niteliğini kaybetmiş olan D.P. de, tarihe intikal edecektir ve fakat, onun 5 milyonu aşan halk

oyları, yeni kurumlar eliyle yeni yönle doğru kanalize olacaktır.

Görülüyor ki, daha 27 Mayıs sabahı, D.P.'nin artık bir tarihsel kurum olduğu, C.H.P. ile C.K.M.P.'nin, handikapsız bir gelişme safhasına geçecekleri, ve fakat, eski D.P. oyları üzerinde de yeni siyasal kurumların muhakkak yeşereceği kanısı ortaya çıkmıştır.

Bununla beraber, ne de olsa, bu bir ihtilâldi. D.P. oylarını kanalize edecek teşebbüsler, kendilerini tam bir hürriyet rejimi içinde duymuyorlardı. Zaten siyasal faaliyetler de, bütün kesinliliği ile mevcut değildi. Yalnız şu bir gerçek idi: İhtilâlin resmî başı ve sahibi ile, Millî Birlik Komitesi içinde ona pek yakın olan gerçekten demokratik esprili çoğunluk, Halk Partisi uğruna bir ihtilâl değil, siyasal parti rejimi uğruna bir ihtilâl yapılmış olduğunu belirtmek için, güvenilir kişiler elyle yeni bir partinin, sağlam esaslara göre kurulmasını istiyor ve teşvik de ediyorlardı. İhtilâlin resmî başı ve sahibi ile Millî Birlik Komitesi içinde onu destekleyen demokratik cephe içinde, bu, güvenilir kişilerin başında, ihtilâl hükümeti içinde Maliye Vekilliği sorumluluğunu yüklenmiş olan Ekrem Alican geliyordu.

Bu zat, eski bir demokratı. Parti içinde bir hürriyet savaşı dolayısıyla ayrılmış, geniş bir siyasal liberalizm ifade eden Hürriyet Partisini kuranlar arasına girmişti. Hürriyet Partisinin, 1957 seçimlerindeki talih-siz âkibeti dolayısıyla de, - kendisine, muhakkak bir siyasal kariyer aramak ihtirasında olmadığı için - siyaset dışına çıkmıştı. Böylece, siyaset dışı bir kişi olarak 3 yıldır sahnede gözükmemesine rağmen, şövaleresk jestlere bayılan halk tabakalarınca ve aydınlarca, tutulan bir kişi idi. O kadar ki, Millî Birlik Hükümetinin Maliye Vekili olarak vergi politikasında aldığı unpopüler tedbirlerin sorumluluğunu, Kurucu Meclis safhasında Halk Partisi üzerine yıkarak yaptığı - en aşağı siyasî efendiliğe yakışmayan - manevralarına rağmen, halk onu, gene de tutuyordu: D.P. bir hürriyet savaşı uğruna Hürriyet Partisine geçişindeki; buradan da, ikbal peşinde koşmayan bir fâni adem-i tenezzülü ile kendisine kucak açan Halk Partisine iltifat etmeyişindeki şövalye jestleri ile, eski D.P.'nin ciddi bütçe tenkidcisini halk unutmuyordu. Onun için, yeni girilecek siyasal parti rejiminde bu kişiliği ile, şansı vardı.

Fakat, tarihsel nedenini henüz bilemediğimiz bir ağır davranış içinde, bu yeni parti de, bir türlü kurulamıyordu. Nihayet, 27 Mayısın verdiği hür-

riyet içinde, eski Halk Partisi düşmanlığı temâ'sı ile beslenerek, yavaş-yavaş, bizzat ihtilâl düşmanlığı temâ'sını da işlemeğe başlamış olan basının ciddi ve verimli desteği üzerine A.P. teşkilâtlanması başlayıp hızlanıverince, Alican da, atı çalanı, hiç olmazsa Üsküdar'da yakalama sürati içine girip Y.T.P.'yi kurdu. Bu suretle eski D.P. mirası üzerinde A.P. ve Y.T.P. partileşmesi denen olay ortaya çıktı. Bunları, sonradan, M.S.P. ve T.İ.P. gibi daha küçük kuruluşlar izledi. Bu suretle de, ortaya, pek zengin bir yeni partileşme olayı çıkmış oldu.

Şimdi; bu yeni partilere vücut veren sebepleri şöylece işaret etmekte fayda vardır :

a - Entellektüel görüş : Pek üstün bir iyi-niyet seviyesinden baktığımız zaman, bu yeni partilere vücut veren sebepler arasında bir müteal görüşün de varolduğunu anlarız. Buna, - oldukça müsamahalı bir tavsif ile - entellektüel görüş diyeceğiz.

Bize göre bu görüş, iki faraziyeden hareket eder: i - C.H.P., on yıldır uğradığı gelişme handikaplarından kurtulmuştur. Tarih içinde yoğunlaştırdığı teşkilâtı ile, 27 Mayıs ertesinde, pek şanslı gözükmektedir. 27 Mayıs ertesinin bir gerçek demokrasi otabilmesi için, siyaset alanında, C.H.P.'ye, bir alternatif gerekir. Öyle ise, böyle bir alternatifi kurmak ve ifade edebilmek için, C.H.P.'nin dışında olduğu halde, ülkede pek kuvvetli bir tasvip görmiyen C.K.M.P.'den başka bir siyasal kuruluş da yaratmak gerekir. Bir kısım entellektüellere ve halka göre, bu alternatif Y.T.P. olabilir, bir kısmına göre de A.P. olabilir; olacaktır.

ii - C.H.P., aslında demokratik yapıdan ve zihniyetten uzak bir kuruluştur. O, bu yapısı ve zihniyeti ile demokrasi yapamaz. Memleketin demokrasi kaderini, ona teslim etmemek gerekir. Ona, alternatif teşkil edici yeni bir siyasal kuruma ihtiyaç vardır. Ayrıca, C.H.P., modası geçmiş bir devletçilik ile ve bürokrasiye boğulmuş statik bir idareci davranışı ile, bir iktisadî gelişme de vaadedip gerçekleştiren, binaenaleyh; bir yandan, memleketin kaderini C.H.P. ye teslim etmemek için bir partileşmeğe ne kadar ihtiyaç varsa, öte yandan, özel teşebbüsün dinamik hamlelerine imkân verecek bir iktisadî yapı ve iktisadî münasebetler kurmak için de, o kadar partileşmeğe ihtiyaç vardır. İşte, yeni bir demokrasi tatbikatı yapmak ve yeni bir iktisadî kalkınma hamlesi gerçekleştirmek üzere vaki olacak partileşmeyi, bu A.P. veya Y.T.P. ifade edebilir.

b - *Daha sosyal muhtevalı görüş:* 27 Mayıs'tan sonra açılan hürriyet havası içinde, Türk siyasî hareketlenme diyagramında; A.P. içinde merkezleşen bir grupun sağ ırkçı ve milliyetçi yöne açıldığı görülürken, genel olarak, bir de sosyal muhtevaya açılma hareketi görülmüştür: Önce, entellektüel ve yukarı plânda bir fikir akımı, ihtilâle ve onun arkasından doğan Anayasaya, bir sosyal mahiyet, bir sosyal renk getirmiştir. Bunun arkasından, daha müşahhas sosyal muhtevalı bir politika arama ihtiyacı, bazı aydınları ve işçi liderlerini bir sosyalizan parti kurmağa itti. Bu olmadı. Fakat, bizzat işçilerin kurduğu bir küçük teşekkül T.İ.P., gittikçe sesini duyuran bir varlık olmağa başladı. Denebilir ki; memur, işçi, küçük ziraatçı gibi emekçi sınıfını teşkilâtlandırarak harekete geçirme dileği de, şimdilik T.İ.P. gibi bir siyasal teşekkül, «sosyalist kültür derneği» gibi düşünce merkezini meydana getirmiştir.

2 — *Faydacı ve realist görüş:* Fakat, 27 Mayıs'tan sonra yeni partilere vücut veren gerçek sebep; 27 Mayıs sabahı her kademedeki liderliği çökdüş bulunan, D.P.'li oyları kanalizetmek, bu oylara dayanarak iktidara gelmek, böyle bir iktidar ile de, C.H.P.'yi ve zinde kuvvetleri kontrol altında tutucu bir icraya geçmek dileğidir. O zaman, sosyal ve siyasal tabiatta pek açık olarak şu durum görülmüştür ki; C.H.P.'nin karşısında olup da, şimdi silinmiş olan eski D.P. görüşleri ve davranışları benimsenirse, kamu oyuna böyle bir kanı verilirse, bu, eski D.P. oylarını, bir iktidara doğru kanalizetmenin en iyi, en kolay, en mümkün şeklini teşkil edecektir.

İşte, bu üç görüşün, bu üç sebebin itişisi ile, 1961 Anayasasının çok partili düzeninin yeni unsurları, yani bilhassa A.P., Y.T.P., M.S.P. ve T.İ.P. meydana gelmiştir. Burada M.S.P. ile T.İ.P.'yi bir kenara koyarsak, A.P. ile Y.T.P.'nin, D.P.'nin mirası üzerinde bir partileşme çabası teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Fakat, D.P. mirası üzerindeki bu partileşme çabası, henüz bitmemiş gözüküyor. Böyle bir esas üzerindeki bu siyasî taazzuv biçimi, ortaya çıkan partileri memnun etmemiştir: Y.T.P., ilk müteşebbis ve 946 içinden gelen bir hareket olarak, gerçek mirascının kendisi olduğu iddiasında ve A.P.'nin bir demagog açığözlülüğü ile parsayı kendi elinden çekip aldığı ruh hâleti içindedir. A.P. ise, eski D.P.'nin bir kitle hareketi olma niteliğini devam ettirici niteliği ile, asıl kendisinin bir gerçek mirasçı olduğu

Y.T.P.'nin, bir fuzuli kuvvet bölücü hareket olduğu kanısındadır. C.K.M.P., bir liderlik iç savaşı içinde parçalanmıştır ve geleceğini, en sağlam siyasal temel olarak gördüğü eski D.P. oylarının desteğine emanet etmek ihtiyacını duymaktadır. Öte yandan, 1961 Anayasasının birinci döneminde türlü partilerden türlü şekillerde ayrılmışlardan kurulu bağımsızlar da, oldukça önemli bir ağırlık teşkil edecek yolda, siyaset sahnesi içindedirler. İşte, şimdi, bütün bu gruplar arasında, eski D.P. oylarına dayanan bir siyasal kuvvet olma konusunda - bir bakıma bir yarış, bir bakıma birbiriyle kaynaşma anlamında olmak üzere - bir münasebet başlamıştır.

Önce, A.P. ve Y.T.P. birleşmesi beklenmiştir. Bu, hâlâ da beklenmektedir. Bir dış bakışta bunun şimdiye kadar olmaması anormaldir. Çünkü, her ikisi de, açıkça, eski D.P.'nin devamı olma niteliğine sarılmışlardır. Onları, Meclislere, oldukça önemli sayıda temsilci ile getiren de, zaten, bu niteliklerinin halkça tanınmasından başka bir şey değildir. Bir gazetenin yaptığı bir röportajdan anlaşıldığına göre, her iki partinin kapıcıları bile, böyle bir birleşmeyi beklemekte ısrar etmektedirler. Bu iki parti ileri gelenleri fırsat buldukça, eski D.P.'yi savunmada; onun anayasa hânisi olan mensuplarının aflarını elde etme çalışması yapmada; toplumcu bir plân felsefesinden çok özel teşebbüsçü bir plân veya iktisadî hareketlenme görüşü gütmekte birleşmektedirler. Bu itibarla, bu iki parti, birbirinden habersiz olarak, aynı temel üzerinde, aynı malzeme ile aynı binayı kurma gibi bir ikili teşebbüs halinde gözükmektedirler. D.P. mirası üzerinde, bir parti halide taazzuv etmeleri pek tabii sayılmaktadır.

Fakat, bir türlü de, böyle bir birleşme olamamıştır. Bunun hem sathî şahsî sebepleri, hem de daha derine inan siyasî sebepleri olsa gerektir: i - Sathî şahsî sebep olarak şunu gösterebiliriz: A.P. liderlik mevkiinde bir istikrar yoktur. Vakıa, bugün için aynı genel başkan muhafaza etmektedirler. Fakat, bu Genel Başkanın dayanağı değişmektedir. Fakat, A.P.'de bir genel kanaat vardır: A.P., esas itibariyle C.H.P. husumeti üzerinde birleşmiş bir sabit müdür fikrin liderliği altındadır. Kişiler değişebilir. Amma, bu sabit müdür fikir değişmez. Bir partiye C.H.P. karşısında hayat hakkı tanımının biricik yolu da, partiyi, böyle bir sabit müdür fikir üzerinde tutmadır. Bu sabit müdür fikri de, ilk gününden itibaren, A.P. li olanlar ayakta tutup ifade edebilirler. Binaenaleyh, bu birleşmede de temel kaide, ilk gündenberi A.P. li olan bir liderlik kademesi altında birleşmedir. Aksini ileri sürüp ona dayanarak bir teşebbüse geçmek, halk-

tan alınan vekâletin genel mahiyetine aykırıdır. Binaenaleyh, Y.T.P.; A.P. ye iltihak etmek zorundadır.

Öte yandan, Y.T.P. liderlik kademesi ise; entellektüel değerlerine, siyasal manevra gücüne, ağır, oturaklı şahsiyetine güvenmiş bir nefis itimadı ile dolu olarak, yaratıcı zekâyı, yapıcı gücü temsil ettiği kanısındadır; bu niteliği ile de, liderliğin kendinde olması hakkını tabîi olarak istediği inancındadır. Binaenaleyh, bir iltihak değil, bir karışma bahis konusu olabilir ancak, ve bu karışmanın bir kimyasal birleşme mahiyetini alabilmesi için de, liderliğin, kendi etkisi altında kurulması gerekir.

İşte bu şahsî sebeplerden dolayı, birleşme olamamaktadır. İkisinden birisini veya her ikisini şiddetle zayıflatan bir siyasal felâkete uğramadıkları müddetçe de, - sosyolojik muayyeniyet prensipleri onları bir birleşmeye iter görünse de - birleşmiyeceklerdir.

ii - Fakat, onları, birleşerek D.P. mirasını tam anlamı ile ve bütünü ile istismar etmekten alakoyan daha derin sebepler de bulunabilir. Bizce, bu sebepler, şunlardan ibarettir: a - A.P.'nin içinde, pek kuvvetli bir sağcı-milliyetçi grubun varoluşu ve bu grubun, milliyetçi fikirleri, iktisadî ve malî olaydan pek daha önce görüp, siyasal faaliyeti, ona göre ayarlama dileğini terketmeğe yanaşmaması... Binaenaleyh, Y.T.P. ile olacak bir birleşmenin de, bu grubu, ihtimal ki gölgeye iteceği hakkında bir endişenin varoluşu. b - Bir birleşmenin, siyaset san'atını bir menfaat vetiresi haliinde kavrayan mahallî liderler çatışmasını davet etmesi ve bu çatışmadan da, merkez liderlerinin zararlı çıkacağına muhakkak görülmesi de, merkez liderlerini birleşmeden alakoymaktadır.

Böyle bir birleşmeden ümidini kâsenler, bu sefer, gözlerini, yeni durumlar içinde beliren kuvetlere dikerek, gene D.P. mirası üzerinde bir partileşme hareketi beklemektedirler. Bu hareketin tarafları, bu sefer, C.K.M.P., Y.T.P. ve bağımsızlardır.

Bu üç grubun birleşmesi konusu üzerinde zaman-zaman rivayetler çıkar dururdu. 962 sonlarında da, bu, bir rivayet olma sınırını aştı, bayağı, görüşme, konuşma, tartışma plânına indi. 962 nin son ayı ortalarında, bu üç uzvun «Demokrat Türkiye Partisi» veya «Cumhuriyetçi Türkiye Partisi» adı altında birleşme görüşmeleri açılmıştır. Bu görüşmelerde, Y.T.P. Genel Başkanlığının kendisinde kalmasını, iki başkan vekilliğinin

de halen C.K.M.P. Başkanvekilliği yapan Dinçer ile, bağımsızlara verilmesine razı olmuştur. Keza, tüzükte yapılacak bir değişiklik ile, partiye bir sosyal eğilim konması da öngörülmüştür.

Fakat, bu sefer de, partinin adı üzerinde bir anlaşmazlık çıkmıştır: C.K.M.P., parti adında, muhakkak, «Millet» kelimesinin bulunmasını istemiştir. Tarihî kuruluş bakımından kendisinin daha eski olması dolayısıyla, birleşik partiye, kendi adından bir unsurun eklenmesi, ona makul gelmiştir. Fakat, Y.T.P., bu kelimeyi lüzumsuz bulmuştur. O zaman da, C.K.M.P., bu birleşme içinde kendilerinin pek kötü bir duruma düşeceklerini ileri sürmüştür; bunun, bir birleşme değil, bir iltihak şeklinde gözükmelerinden korkmuştur. Bu iki partinin ad üzerindeki bu anlaşmazlığına, bağımsızlar da bir yeni unsur getirmişlerdir: D.P. mirası üzerindeki siyasî hakkını belirtmek üzere, ada, muhakkak «demokrat» kelimesinin de eklenmesini ileri sürmüşlerdir.

Bu ad üzerindeki anlaşmazlığı, Y.T.P. Başkanı, çözmek istemiştir. Daha doğrusu, bunu, birleşmeyi önleyen bir menfi âmil olmaktan alakoyamak istemiştir. «Böyle bir büyük siyasî teşkilin meydana gelmesi lâzımdır. Buna, bugün memleketin ihtiyacı vardır. İsmi önemi yoktur.» demiştir. (20.12.962 günkü genel idare kurulu toplantısı) diğer hatipler de, birleşmenin önemini, zaruriliğini, yararını istatistiklerle belirtmişlerdir. Fakat, Ulaştırma Bakanı Rifat Öçten, işe, soğuk su katmıştır: Ona göre, bu birleşmeye, A.P.'den iltihaklar olacaktır. A.P.'den iltihak edecek kişiler, teşkilâtı ile konuşmak için bir mühlet istemektedirler. Fakat, onlar, fazla isim değişmesine taraftar değildirler. Ayrıca, bu birleşmeye, bağımsızların iltihakını da istememektedirler. Çünkü, bağımsızlar yıkıcı kimselerdir.

Fakat isim üzerinde anlaşmazlık yüzünden üçlü birleşme güç bir hale gelirken, öte yandan, bağımsızların Y.T.P.'ye iltihakları hareketi kızışmıştır. Çünkü Y.T.P. Genel İdare Kurulu, Parti Başkanına, bir iltihakı sağlama konusunda tam yetki vermiştir. Öte yandan, bağımsızlar da, bu işi gerçekleştirmek üzere, kendi aralarından 3 kişilik bir heyet göstermişlerdir. Buna C.K.M.P. de yabancı kalmamıştır. Genel Sekreterlerini, bağımsızlarla temasa memur etmiştir. Bağımsızlar da, birleşmenin muhakkak üçlü olmasını sağlamağa gayret etmişlerdir. C.K.M.P. liler, isim anlaşmazlığını çözmek için, yeni meydana gelecek teşekkülde, ne Y.T.P.'nin, ne de C.K.M.P.'nin adından bir unsurun yer almamasını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşü bağımsızlar da benimsemişlerdir. Yeni ismi «Hür Demok-

ratlar» olarak tavsiyeye karar vermişlerdir. Fakat Y.T.P., yepyeni bir teşekkül ortaya çıkarmaktansa, mevcut teşekküllerden birisinde birleşilmesi ve isim meselesinin sonradan ele alınması tezini savunmuştur. Bu fikri, bir müddet sonra Y.T.P. Başkanı Alican açıklığa kavuşturmuştur: «Y.T.P. etrafında yeni bir siyasî teşkilâtlanma»... Bunun üzerine, C.K.M.P.; kendisinin, bir başka partiye iltihakını düşünmenin mümkün olamayacağını; Esasen C.K.M.P.'nin yurt ölçüsünde teşkilâtını kurmuş, imanının imtihanını vermiş bir parti sıfatı ile, müstakil mevcudiyetini muhafaza ve idamede hiçbir müşkül ve tereddüdü olmadığını; ancak memlekete hizmeti mümkün olamayacaksa, partilerin birleşmesi meselesini mütalâa edebileceklerini ileri sürerek, kendisini geri çekmiş ve Y.T.P. etrafında yeni bir siyasî teşkilâtlanma hareketinin, ancak, bağımsızların Y.T.P. iltihakı anlamında olduğunu belirterek, buna da başarı idlemiştir. Bu suretle, bu teşebbüs, hiç bir şekilde sona ermeden 963 başında akamete uğramıştır. Fakat D.P. mirası üzerinde partileşme oluşmasının sona erdiğini söylemek henüz mümkün değildir.

HAVA KVVETELERİMİZDEKİ OLAY

Prof. Bahri SAVCI

İhtilâllerin karşı ihtilâlleri de çağırıldığı bazı fikirlerde bir sosyal muayyeniyet gibi telâkki ediliyor. Gene bu fikirlere göre, bir cunta-nın, bir başkası tarafından devrildiği de, bu muayyeniyet halkası içine giren bir gerçek renginde gözüküyor. Lâtin Amerika'da, Orta-Doğu ülkeleri ile bazı Afrika ve Asya devletlerinde, bu muayyeniyeti doğrulayan olayların da geçtiği ileri sürülüyor. Aynı kanunun, Türkiye'de de kendini doğrulayacağını her an bekleyenler var.

Fakat işte, 27 Mayıs İhtilâlinin üstünden üç yıl geçti; ve bu kanun kendini doğrulayamadı. Buna, bu, «bir tesadüftür» diye cevap verecekler; ya da «üç yıl henüz pek kısa bir süredir. Bekleyin, zaman, doğuracağını roğuracaktır.» diye mukabele edeceklerdir.

Bizce durum şudur: Evet, her ihtilâl, daha bilimsel deyim ile her kökten reformcu hareket, karşı hareketi de çağırır. Bu hükmün doğrulamasını, kendi tarihimize bakarak tahkik edelim :

Osmanlı Devletini kurtarmağı düşünen her ıslahat ve yenileşme hareketi, - kanlı veya kansız - bir karşı hareketi de getirmiştir. Hattâ bu yüzdendir ki, yenileşme, Batılılaşma, bu yol ile kurtulma vetiremiz, birbirini tamamlayan halkalarla örülmüş bir sürekli zincir teşkil edememiş, birbirinden kopuk halkaların münferit ameliyeleri halinde kalmıştır. Üçüncü Selim'ler, İkinci Mahmut'lar, Alemdar Mustafa Paşa'lar, Mithat Paşa'lar, karşı hareketlerin büyük kurbanlarıdır.

Fakat, muasır çağa yaklaştıkça, tarihî muayyeniyet, bir başka kurallını yürürlüğe sokmağa başlamıştır: Öncü kuvvetlere, zinde kuvvetlere, bir kadroya dayanan kökten reformcu hareketler, kendilerinden sonra gelen karşı hareketlerin de üstüne çıkmaktadır; onların altında ezilmemektedir; tersine, bu karşı hareketleri bertaraf ederek yaşamakta, zaman içinde devam eden bir gelişme halini almaktadır: 1908 İhtilâli, ordu içindeki ya-

pıcı zekâya, İttihat ve Terakki Fırkası içinde teşkilâtlanmış bir ilerici sivil kadroya dayandığı için, 31 Mart irticâna karşı koymuştur. Bu ihtilâli, sonradan, bir sivil politika savaşına girdiği ve bu suretle zayıfladığı halde bile, kendini, bir ihtilâl olarak, şeriatçı, halife-sultan mutlakiyetçi otokrasiye kurban etmemiştir. 1919 Mustafa Kemal İhtilâli; «Müdafaai Hukuk» lardan, «Misakı Millî» lerden, «Kuvayı Milliye» lerden gelen; modern Avrupalı ordularla yıllarca süren temaslar sonunda olgunlaşmış askerî zekâya, Batı üniversitelerindeki tahsillerle gelişmiş sivil kadroya dayandığı içindir ki Orta Anadolu'daki yer yer ayaklanmaların, Çerkes Ethem'lerin, Şeyh Sait'lerin, Kubilây kaatili yobazların, İzmir suiiskasdlarının, Terakki-perver Fırka ile Serbest Fırka'nın namuslu omuzları ve Avrupaî düşünceli kafası üstünde hareket geçme teşebbüsüne kalkışmış gericiliğin üstünden aşmış 27 Mayıs, 1961 Anayasasına varmıştır.

İşte bunun gibi; 27 Mayıs İhtilâli de - daha üç yıl önce, oy sandığı başında kime oy vermiş olursa olsun - gerçek temelinden ve meşruiyet esasından sapan bir siyasal iktidara, halk tabakaları gibi geniş bir kadroya ve öncü kuvvetlere dayandığı içindir ki, daha güneş doğmadan, bir askerî-sivil zaptu-rapt halkası içinde, bir hürriyet bayramı haline gelivermiştir ve bu hürriyet havası içinde teşkilâtlanma kolaylığına sahip olan her türlü karşı teşebbüsleri de - bir başka deyimle, kendini kendi yolundan saptırıcı hareketleri de aşabilmiştir: 14 ler, referandum «Hayır» ları, 1961 Haziran (bazı subayların emekliye sevki), 23 Ekim 1961, 22 Şubat 1962, 2 Ekim 1962 ve M.D.O., 5 Şubat 1963 komandoscuları gibi... Çünkü: 27 Mayıs, Türk toplumunun toplumsal ilerleme yönüne - Batı medeniyeti -; bu yönde, bir toplumsal adalet ve toplumsal güvenlik içinde bir demokrasi hürriyeti kurma dileğine tekabül etmekte ve bu haysiyeti ile de öncü kuvvetlere, zinde kuvvetlere ve salim halk tabakalarına dayanmaktadır. 27 Mayısın sıhhati buradadır; - meselelerini çözmüş, kendisinden sonraki mecrayı pek sıhhatli olarak açmış, herkesi memnun etmiş gözükmemesine rağmen - temelde yatan sağlam tarafı buradadır. Tekrar edelim, işte bunun içindir ki; referandum «Hayır» larına, bazı partilerin oy istismarcılığına, ordu ve sivil kadrolardaki bazı unsurların fazla dinamik teşebbüslerine rağmen, ne intikamcı karşı ihtilâl, ne saptırıcı ve bir yeni yöne doğru itici tamamlayıcı ihtilâl akımları, onu temelden yıkabilmiştir.

Amma, dediğimiz gibi, 27 Mayıs, bir türlü de, karşı veya saptırıcı

hareket ve teşebbüslerden yakasını kurtarmış değildir. Hâlâ ve hâlâ, 27 Mayıs yorumlamada pek aykırı görüşler; 27 Mayıs tarihinden sonra başka yönlerle doğru alıp götürme hususunda pek zecri ve dinamik tasavvurlar mevcut olmakta devam ediyor. 1962 sonunda, hava kuvvetleri sine-sinde görülen bir operasyonla, 1963 başlarında gözüken bir yeni komandoculuk oyununu, 27 Mayıs, farklı yorumlama ve onu bir başka yöne götürme vakıası açısından mütalâa etmemiz gerekir. Birinci olayın ordu disiplin zincirini tahkim edici bir mahiyet içinde ve pek rahatlıkla çözülmesi, ikinci olayın ise, âdeta bir lâtife havası içinde karşılanması, 27 Mayısın getirdiğinin sıhhatını ispatlayıcı mahiyettedir. Bu ikinci olay şudur: 1963 başında, birkaç kişinin radyoyu, Başbakanlığı basıp, memleketin idaresini ele geçirecekleri haberi alınmıştır. İdarî ve adlî devlet cihazları gereken tedbirleri almışlardır.

Asıl önemli olan birinci olaya gelince: Bunun mahiyeti, bizce şundan ibarettir: Demokratik şekil ve ruh içinde kalmakla beraber, inkılâpçı, reformcu, ilerici espri içinde icralarda bulunmağa; mevcut ve sivil teşkilât ve partiler yolu elvermediği vakit, siyasî iktidarı ve devlet gücünü, âtıl, verimsiz, muhafazacı sivil liderliğin elinden alma; bu liderliğin, halk kitlelerinin oyunu istismar ederek yaptığı profesyonel siyaset madrabazlığını bertaraf etme hususunda, vaktiyle aralarında bir miktar fikir birliği hasil olmuş bulunan askerî kademelerin bir kısmının; bir fikirde hâlâ devam edip, inisyatife geçme hususundaki temel fikre bağlı kalmasına ve ara sıra bunun zemin ve zamanını teemmül etmesine karşılık, diğer bir kısmının, her halükârda demokratik şekle devam hususundaki hükümet hattına, her gün daha fazla intibak etmesinden doğan anlaşmazlık... Burada, bu ikinci kısmı, Hava Kuvvetleri Komutanı ifade ve temsil etmektedir. - ve zamanla oranlı olarak artan bir inançla - o, siyaseten gerici sayılabilecek unsurların gittikçe zayıflaması dolayısıyla her halükârda demokratik şekle devam hususundaki hükümet hattına intibak görüşünün sahibi sıfatıyla, bu görüşe uymayan erkânı ile arasında hasil olan anlaşmazlığı devam ettiremezdi; çözmesi gerekirdi. Nitekim, devam ettiremedi ve çözdü. Mesele; bir askerî çevrede ve askerî kademeler içinde bahis konusu olduğu içinde, bu komutan, meseleyi, askerî disiplin usulleri ile çözme hakkına, imkânına sahipti. Öyle de yaptı. Bu sebeple de, Hükümet, bu işte ve onun Komutanca çözüm yolunda temelde yatan siyasi mahiyete rağmen, bir siyasi veçhe değil, emir ve kumanda zincirinin bir tabî disiplin işlemlerini gördü; durumu böyle mütalâa etti ve Meclis önünde de öyle yorumladı.

Şimdi, olayın oluş biçimini aşağıda gösteren satırları, bu anlayış içinde kavrayarak okunması dileği ile, olayın maddî gelişmesini gösterelim:

A — *Olayların gelişme seyri:* Kasımın - 962 - son haftası içinde 4 ü general, 7 si de karargâha mensup yüksek rütbeli hava subayı, kendi aralarında bazı müzakerelere girişmişlerdir. Bu müzakerenin konusu, hava kuvvetlerindeki bir hizipleşme, ve bu yüzden hasıl olan geçimsizliktir. Komutan Tansel'in etrafında bulunan bu subaylar, şimdi, bu halkaya mensup olmaktan dışarda kalmışlardır. Tansel'in etrafında yeni bir grup hasıl olmuştur. Bu subaylar, meseleyi, kendi aralarında konuşurlarken, Komutan Tansel de âni olarak onların bu toplantılarına gelmiştir. Konuşma, tartışmaya ve hattâ, karşılıklı ithamlara varmıştır. Subaylar, bu çevreden ayrılmağa karar vermişlerdir. Komutan da onların bu toplantısını disipline aykırı bulmuştur ve onları, bu sebeple, görevden uzaklaştırmağa karar vermiştir. Mecburî izin ile, vazifelerinden kaldırmıştır. Çünkü Komutana göre, bunların müzakerelerinde bir siyasî yön vardır. Onlar, tabii senatör Mucip Atakl'dan emir almaktadırlar. Askerliklerini kaybetmişlerdir. Hava Kuvvetleri ve Silâhlı Kuvvetler için tehlikeli olmağa başlamışlardır. Bu yüzden kendilerini istememektedir. Komutan olarak çalışacağı insanları seçmekte serbesttir. [4.1.1962]. Onlar da istifa etmişlerdir. Çünkü Komutan yerinde kaldığına göre, kendilerinin istifalarının şart olduğunu görmüşlerdir. Mesele, Genel Kurmay Başkanına intikal etmiştir. Genel Kurmay Başkanı, istifalarını geri almalarını istemiştir; fakat, Hava Kuvvetleri Komutanının bu subayların vazifelerinden alma kararını da onaylamıştır. Genel Kurmaya göre, Hava Kuvvetleri Komutanı ile Kurmay Başkanı arasında anlaşmazlık olmuştur. Komutan ve Kurmay Başkanı bir karargâhın ayrılmaz uzvu durumundadırlar. Aralarında bir ihtilâfın çıkması halinde, birlikte çalışamayacakları pek tabiidir. Fakat, ayrıca, ceman 11 kişi de emekliliklerini istemişlerdir. Bunda isra ederlerse, emekliye ayrılacaklardır. Bu da usul ve disiplin icabıdır. Meselede bir siyasî veçhe yoktur. Genel Kurmay Başkanı sıfatı ile hepsini tanımaktadır. Bunlar, vatansever ve demokrasiye sadık kimselerdir. Bu uğurda hizmetleri görülmüştür. (4.12.962).

Ayrılanlara göre de meselede bir siyasî yön yoktur. Meseleye siyasî yönü, Hava Kuvvetleri Komutanı vermektedir. Asıl sebep; Hava Kuvvetlerindeki geçimsizlik, anlaşmazlık, hizipleşmedir. Komutanları ile, personel ve çalışma prensiplerinde ihtilâfları olmuştur. Yoksa ihtilâl isteme-

mektedirler. İhtilâl istemediklerini de iki defa göstermişlerdir: Birincisi, daha ihtilâl sırasında 1961 Haziranında ihtilâl istiyen bazı subayların emekliye ayrılması işindeki müsbet tutumlarıdır. İkincisi de 22 Şubatta bizzat, harekâta mani olmalarıdır. Bu, onların, iyi niyetlerini gösterir. Kendileri, 27 Mayıs kalesinin burçlarıdır. Bu burçlar yıkılmıyacaktır.

Kendisine telmih ve itham yapılan tabîî senatör ve eski Millî Birlik komitesi üyesi havacı Mucip Ataklı da, bir savunma yolu ile karşı taarruza geçmiştir. Ona göre de: kendisi, havacılarla tamamiyle arkadaşlık münasebetleri kurmuştur. Havacılar, 27 Mayıs'tan bu yana, hâdiselerde, müsbet tutum göstermişlerdir; 27 Mayısın hedefine ulaştırmak istediği demokratik hukuk devleti düzeninin kurulmasında insanüstü feragat ve fedakârlık göstermişlerdir. Onların ve kendisinin, - bu demokratik hukuk devleti düzeninin kurulması dışındaki bir maksat peşinde koşmakla - itham edilmeleri vefakârlık duygusuyla bağdaşamaz. Çünkü, kendisi ve onlar, Komutanı - vaktiyle demokratik düzenin kurulması hususunda - vazifeye davet ettikleri gündenberi - bu demokratik düzenin kurulması hususundaki fikir ve prensiplerden zerrece dönüş göstermemişlerdir. Kendisinin ve havacıların, demokratik düzen hususundaki fikirleri ve prensipleri müstakardır. Öyle olduğu halde, bu hususta mütereddit olan bir insanın, kendilerini ithamı hazin bir tecellidir. Bu mevzuda, vesikaya dayanan söyleyecekleri vardır. Bunlar, Komutanın, tarih olmuş hâdiseler içindeki tutum ve davranışını gösterecektir. Şimdilik, millî menfaat dolayısıyla söylememektedir. Kendisinden emir alan yoktur.

Öte yandan, Eminsular ile 22 Şubatçıların başı da, meselede siyasi yön görmüşlerdir. Eminsulara göre: eski Millî Birlik Komitesi üyelerinden birkaçı, Hava Kuvvetlerini ihtilâle teşvik yolunda faaliyette bulunmaktadır. Böylece, macera plânları hazırlayanlar vardır. Böyle plânların tatbikine âlet olmayı kabul edenler de vardır. Bunların, vatana ihanet suçu ile kanuna teslim edilmeleri gerekir. Bu yol ile tasfiye edileceklerin yerlerine de Eminsulardan alınabilir.

22 Şubatçıların başına göre ise: Ataklı'nın bazı havacılara emir verme alışkanlığı vardır. Nitekim, 20 Şubat 1962 gecesi de bu - aynı subaylar - ondan emir almışlardı. Şimdi, bu subaylar, 22 Şubatı durdurduklarını söylüyorlar. Oysa, olayları, 22 Şubata zorlayanlar onlardır; durduranlar da kendileridir. Demokrasinin savunucusu olduklarını söyleyenlere

- aksi istikamette olmak üzere yaptıkları - 21 Ekim 1961 Mürted protokolünü hatırlatmak gerekir.

Ve nihayet Haziran 1961 de emekliye ayrılan subaylar da, mesele- nin siyasi yönünü, kendilerine göre şöyle izah etmişlerdir: 27 Mayıs'tan sonra, silâhlı kuvvetlerin içine, politika girmiştir ve bu müesseseyi tehdit edici bir manzâr almıştır. Zira, silâhlı kuvvetler içinde, gizli, yeminli bir teşkilât kurulmuştur. Buna, Tansel, Millî Birliğin havacı üyeleri, Millî Birliğin diğer bazı üyeleri, havacılardan bugün tasfiye edilmek istenen bu subaylar, bunların, halen ortaya çıkmamış taraftarları, 22 Şubatçılar, bütün bunların dışında kalan bazı subaylar dahildi. Bu teşkilât, bir hâkimiyet kurmuştu. Öyle ki; Gürsel'in Başbakan ve Silâhlı Kuvvetler Komutanı iken âni bir kararla Washington'a tayin ettiği Tansel'in, bu tayinini geriye al- dırmışlardır. Hava kuvvetlerindeki bazı general ve subayları emekliye sev- kettirmişlerdir. Çünkü, bu gizli ve yeminli teşkilât, bütün kuvvet kuman- danlarını değiştirmek istiyordu. Üst makamlar ise, bu teşkilâta göz yuman Tansel'i Washington'a uzaklaştırdıktan sonra, bu teşkilâtı da dağıtmak istiyordu. Fakat, bu gizli teşkilât, meseleyi hemen kavradığından, bu tayi- ni durdurmuştur. Üst makamlar da, o zamanki şartlar, daha fazla karı- şıklığa imkân vermediğinden, meselede kendi görüşünü yürütememiştir. Bu teşkilât, ayrıca; kendi dışında kalan, askerlikten başka bir emelleri olmıyan, bu itibarla bu gizli teşkilâtı tasvip etmiyen, onlara âlet olmıyan bir grupu da 1961 Haziranında emekliye ayırmışlardır. - İşin tuhafı bu grupu, sözde bir darbe hazırlamakla suçlayarak emekliye ayırmışlardır.-

İşte bu teşkilât, kurduğu hâkimiyeti ilerletmek istemektedir hâlâ... Öyle ki, bütün kumandanları kendi emellerine âlet etmek istemekte devam etmektedir. Oysa, Tansel, artık, Hava Kuvvetlerini, normal emir ve ku- manda zinciri altına sokmak istemektedir. Binaenaleyh, bu teşkilât ile Tansel arasında, böylece, bir ihtilâf çıkmış bulunmaktadır.

Bu olay, Parlâmentoya da intikal etmiştir: M.P., bu meselenin aslı- nı ve sorumluların tesbiti için Meclis soruşturması açılmasını istemiştir. A.P. ise, meselenin mahiyetini aydınlatan bir genel görüşme açılmasını is- temmiştir. Bu suretle doğan parlâmanter ilgi, bilhassa şu noktalar dolayı- siyle bir duyarlık göstermiştir: Ortada dolaşan bir inanca göre: Bazı yük- sek dereceli subaylar; orduyu, fiilen politika içinde tutmak, Anayasanın öngörmediği bazı hareket ve teşebbüslerde bulunmak üzere harekete geç- mişlerdir. Bu teşebbüsle, bazı sivil politikacıların da - C.H.P. Başkanının,

son Parti Kurultayında, Parti Merkez Yönetimi ile derin bir ihtilâf halinde bulunan 4'lere yaptığı «Anayasa ile kurulmuş düzeni yıkmak» teşebbüsü ile irtibatlı oldukları hakkındaki telmihi - iştiraki bulunduğu ifade edilmektedir. Gerçekten, böyle bir şey varsa, mahiyetini, ilgililerini tesbit etmek, faillerini boş bırakmamak lâzımdır.

Bu olay, kamu oyunu da bir duyarlığa sevk etmiştir. Çünkü: son aylar içinde, bazı merkezlerin tahrikleri ile, A.P. yi tutan ve 27 Mayıs bir nevi karşı durma teşkil eden davranışları ile dikkati çeken bazı gazetele- rin Ankara büroları hücumu uğramıştı. (2-3 Ekim 1962 olayları), M.D.O. rumuzu ile gizli beyannameler dağıtılmağa başlanmıştı. Bu beyannameler, yakın bir ihtilâli bildirmekte idi. Bir tabii senatörün, bazı hava subaylarını hâlâ emri altında bulundurduğu ve bunlar vasıtasıyla bir hareket hazırladığı iddiası da ortaya çıkmış bulunmaktaydı. Nihayet, bizzat Başbakan, C.H.P. lideri olarak konuştuğu Parti Kurultayında, 4 partilinin Anayasa nizamını yıkıcı hareketler içinde bulduklarını telmih etmişti. İşte, bütün bu durumlar, kamu oyununda bir endişe yaratmakta idi.

B — *Meselenin çözülme şekli ve resmî yorumu:* Hava Kuvvetleri Komutanı, söylediğimiz üzere, bu 11 subayı, görev başından aldı. Genel Kurmay Başkanı bunu tasvip etti. Onlar da, bu tasvip ile, Komutanın kendi mevkiini muhafazası durumu karşısında, kendilerine, çekilmek düştüğünü ileri sürüp, emekliliklerini istediler. Israrları üzerine de, emekliye sevk edildiler.

Hükümet, bunda, Hava Kuvvetleri içinde hasıl olmuş olan bir aile meselesi mahiyeti gördü. Askerlerin, bu, işi, kendi içlerinde halletmelerinin en vatanperverane hareket olduğu mütalâasını ileri sürdü; Genel Kurmay Başkanının, bu subayları, demokrasi hâdimi olarak göstermesini kabul etti; öteki yorumların, kendilerinden geçmişteki hâdiseler içinde haklı göstermek istiyenlerin mütalâası olduğunu iddia etti.

Başbakan da; i - 11 subayın önce görevlerinden alınmaları, sonra, kendi ısrarları dolayısıyla emekliye sevk edilmeleri olayını, bir disiplin işi olarak tavsif etti. Ona göre: 11 subay, 22 Şubat olaylarında, komutanları ile birlikte idiler. Şimdi ise, komutanlarından memnun değildirler. Bunların memnuniyetsizlikleri kendilerine aittir. Fakat, bir kısım çevreler ve onların yayınları, bu durumu istismar etmiştir; ordu içinde ve ordu üzerinde tartışmalar açılmasına sebep olmuşlardır. Bu durum karşısında, hiyerarşik âmir müdahale etmiş ve bu disiplin işini halletmiştir. ii - C.H.P. içindeki

ithamlar da, parti bünyesinin kendi programına ve kurallarına göre halledebileceği konulardır. Bunlar, adaletin önünde çözülmesi gereken meseleler olsaydı, sorumlu hükümet adamı olarak vazifesini yapması talep olunurdu.

Başbakanın, meselenin siyasî mahiyetine girmiyen bu kapalı açıklamasını, Meclis kabul etti ve Meclis soruşturması açılması ile, genel görüşme açılması hakkındaki önerileri reddetti. Bu mesele hakkında en az hata yapacak yorumun; bu olayın, ordunun, demokratik siyasî hayata devam hattına olan intibakını tahkim için, normal emir ve kumanda zincirini kırıp işletme ameliyesini ilerletme hususunda bir yeni gayretten ibaret olduğunu işaret eden yorum olduğunu hatırlatmakla yetiniriz.